

Analýza trestních řízení týkajících se tzv. komunistických zločinů vedených v letech 2012–2022

V Brně dne 15. prosince 2022
1 SL 137/2022

Obsah

1.	Výchozí rámec	3
2.	Trestní věci vedené ÚDV od 1. 1. 2012 do 31. 10. 2022 (statistická část)	6
	I. Trestní věci vedené či ukončené v prověřování (rejstřík ZN)	9
	II. Trestní věci vedené ve vyšetřování a v řízení před soudem	32
3.	Vybrané hmotněprávní a procesněprávní problémy a další poznatky	45
4.	Relevantní judikatura	54
	I. Evropský soud pro lidská práva (ESLP)	54
	II. Ústavní soud	60
	III. Nejvyšší soud	72
5.	Závěr	113
6.	Doporučené zdroje	114
	Literatura k tématu	114
	Výběr judikatury	117
	Výběr dalších zdrojů	119

1. Výchozí rámec

Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen „NSZ“) na základě žádosti Ministerstva spravedlnosti a vyžádané součinnosti od Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV Policie ČR (dále jen „ÚDV“) a dotčených složek soustavy státního zastupitelství zpracovalo materiál nazvaný jako „Analýza trestních řízení týkajících se tzv. komunistických zločinů vedených v letech 2012–2022“. Obsahem žádosti bylo jednak požadované zmapování počtu trestních řízení vztahujících se k tzv. komunistickým zločinům, vedených ÚDV jako specializovaným policejním orgánem¹ v období let 2014–2022, dále poskytnutí statistického přehledu o konkrétním typu trestné činnosti, způsobech jeho ukončení a v neposlední řadě též přiblížení nejrelevantnějších hmotněprávních a procesněprávních problémů, které se s trestním postihem této specifické trestné činnosti pojí. Právě identifikace problematických bodů pak měla žadateli poskytnout alespoň částečnou odpověď na jím vznesenou otázku, které skutečnosti brání tomu, aby předmětná trestní řízení dospěla do stadia řízení před soudem. Bez ohledu na zmíněnou žádost bylo také ve vlastním zájmu státního zastupitelství, aby byl zjištěn skutečný počet a stav trestních řízení uvedeného druhu v rámci sledovaného období, které bylo oproti požadavku po rozhodnutí vedení NSZ rozšířeno tak, aby pokrývalo všechna trestní řízení zahájená či ukončená v období od 1. 1. 2012 do 31. 10. 2022. Prostřednictvím přiblížení těchto řízení na základě předem určených zájmových kritérií byla získána data, která umožňují vytvořit si jasnější obraz o předmětných trestních řízeních, jejich počtu, skladbě v nich projednávané trestné činnosti, osobách pachatelů a poškozených, o jejich délce a procesních způsobech ukončení. Závěry takové analýzy mohou dále posloužit vedle poskytnutí požadovaných údajů Ministerstvu spravedlnosti také odboru trestního řízení NSZ (dále jen „OTŘ“) a analytickému a legislativnímu odboru NSZ (dále jen „ALO“) k identifikování případných problémů a přijetí případných dalších vhodných opatření.

Analýza vychází především z dat získaných excerpcí spisů OTŘ, v nichž jsou na základě plnění informační povinnosti zakotvené v čl. 1 odst. 1 písm. a), odst. 5 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2011, o informacích, ve znění pozdějších pokynů, sledovány jednotlivé trestní věci, vedené policejním orgánem (ÚDV) a dozorované příslušným státním zastupitelstvím.

Na podkladě těchto údajů pak byla podrobněji statisticky zkoumána a vyhodnocena data prezentovaná v úvodní kapitole analýzy. Za účelem přiblížení nejrelevantnějších specifik vázících se k výkonu dozorových oprávnění na úseku sledované trestné činnosti pak byla formou speciálního dotazníku oslovena vybraná státní zastupitelství, která byla činná

¹ **Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV)** vznikl 1. ledna 1995 sloučením Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování činnosti StB (Ministerstvo vnitra) a Střediska dokumentace protiprávnosti komunistického režimu (Nejvyšší státní zastupitelství). Od 1. ledna 2002 se stal součástí Služby kriminální policie a vyšetřování (Policie České republiky). Úřad má celostátní působnost a kromě pražského sídla disponuje ještě detašovaným pracovištěm v Brně. Kromě vyšetřovací činnosti vztahující se k tzv. komunistickým zločinům je jeho náplní také činnost dokumentační, spočívající ve shromažďování a vyhodnocování materiálů, informací a dokumentů dokládajících zločinnost komunistického režimu a jeho represivních složek. Viz webová stránka ÚDV – <https://www.policie.cz/clanek/urad-dokumentace-a-vysetrovani-zlocinu-komunismu-679905.aspx>.

zejména u těch trestních věcí, které dospěly do stadia řízení vyšetřování, resp. řízení před soudem.

Co do věcného vymezení sledované trestné činnosti je možno na základě aktuálně účinné právní úpravy a interních předpisů ÚDV tzv. komunistické zločiny vymezit jako trestné činy spáchané v období tzv. komunistické diktatury, tedy v období od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989² jak veřejnými činiteli (úředními osobami), tak i dalšími osobami komunistický režim prosazujícími či jinak podporujícími, a to v souvislosti s pronásledováním či omezováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských, u nichž z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby jejich pachatelů.³ Z důvodu větší přehlednosti a názornosti byly trestné činy prověřované a vyšetřované ve sledovaném období roztrženy do celkem 9 okruhů, a to buď podle oblasti v rámci níž byly spáchány nebo podle druhového objektu daného trestného činu.

² Počátek období (25. únor 1948) je odvozen od data tzv. únorového puče (Vítězného února), jímž se komunisté fakticky chopili moci a jeho konec (29. 12. 1989) pak odpovídá datu zvolení Václava Havla prezidentem republiky, které je považováno za završení pádu komunistického režimu. Shodnou periodizaci období komunistické totality obsahuje též § 35 písm. c) trestního zákoníku, upravující výluky z promlčení u vybraných (nejzávažnějších) trestných činů spáchaných představiteli totalitní moci (veřejnými činiteli či úředními osobami). Oproti tomu § 2 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o protiprávnosti komunistického režimu“ nebo „zákon č. 198/1993 Sb.“), váže okamžik konce komunistického režimu ke dni 17. listopadu 1989. I s ohledem na skutečnost, že ÚDV v interních aktech vymezujících jeho působnost zmiňuje datum 29. 12. 1989, vycházíme při stanovení předmětného období z uvedeného data.

³ Pro bližší vymezení oblastí a forem, v rámci nichž k této trestné činnosti nejčastěji docházelo, lze vhodně odkázat na demonstrativní výčet, uvedený v § 1 zákona o protiprávnosti komunistického režimu. Podle uvedeného ustanovení **komunistický režim** (který uvedený zákon výslovně označuje jako zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný) **a ti, kteří ho aktivně prosazovali**, upíral občanům jakoukoliv možnost svobodného vyjádření politické vůle, nutil je skrývat jejich názory na situaci ve státě a společnosti, nutil je veřejně vyslovovat svůj souhlas i s tím, co považovali za lež nebo zločin, a to **perzekucemi nebo hrozbou perzekucí vůči nim samotným**, jejich rodinám a blízkým, **systematicky a trvale porušoval lidská práva**, přičemž **zvláště závažným způsobem utlačoval některé politické, sociální a náboženské skupiny občanů**, **porušoval základní zásady demokratického právního státu, mezinárodní smlouvy i své vlastní zákony** a prakticky tím postavil vůli a zájmy komunistické strany a jejích představitelů nad zákon, **používal k perzekuci občanů všech mocenských nástrojů**, a to zejména tím, že **skutečně či domněle odpůrce režimu či osoby režimu z různých důvodů nepohodlné popravoval, vraždil a žalářoval ve věznicích a táborech nucených prací, při vyšetřování a v době žalářování vůči nim používal brutální metody včetně fyzického a psychického mučení a vystavování nelidským útrapám, zbavoval je svévolně majetku a porušoval jejich vlastnická práva, znemožňoval jim výkon zaměstnání, povolání nebo funkce a dosažení vyššího nebo odborného vzdělání, zabráňoval jim svobodně vycestovat do zahraničí či vrátit se svobodně zpět, povolával je k výkonu vojenské služby v Pomocných technických praporech na neomezenou dobu, pro dosažení svých cílů neváhal páchat zločiny, umožňoval jejich beztrestné páchání a poskytoval neoprávněné výhody těm, kteří se na zločinech a perzekucích podíleli** a (v neposlední řadě) se spojil s cizí mocností a od roku 1968 udržoval uvedený stav pomocí jejích okupačních vojsk. Co do konkrétních forem (okruhů) trestné činnosti, prověřované a vyšetřované ve sledovaném období, lze odkázat na jejich kategorizaci uvedenou v následující kapitole.

Analýza je vedle věcného kritéria vymezena kritériem časovým, jak již bylo naznačeno výše. Pokrývá tedy trestní řízení, která byla zahájena či ukončená⁴ v letech 2012 až 2022 (údaje posuzovány k datu 31. 10. 2022). Kromě řízení v tomto období ukončených pokrývá taktéž řízení dosud pravomocně neskončená. Stranou našeho zájmu pak zůstaly věci, v nichž ÚDV provádělo pouze tzv. šetření podle zákona o policii a nedošlo v nich k zahájení trestního řízení.

Po obsahové stránce se analýza zabývá bližším rozbořem pravomocně ukončených či probíhajících trestních řízení, přičemž její stěžejní část graficky přehledně ukazuje nejen hlavní ukazatele jako množství trestních řízení v jednotlivých letech, jejich rozvrstvení v rámci soustavy státních zastupitelství (výkon dozorových oprávnění), skladba trestné činnosti, délka řízení a způsob ukončení těchto řízení a to jak ve vztahu k věcem ukončeným ve fázi prověřování, tak i u věcí ukončených či se aktuálně nacházejících ve fázi vyšetřování nebo řízení před soudem. Další část je věnována identifikaci nejčastějších hmotněprávních a procesněprávních problémů, které se při postihování trestné činnosti objevují, a na tuto pak navazuje rozbor nejrelevantnější judikatury publikované nejen ve sledovaném období, ale též v období předcházejícím.

Závěr pak vedle relevantních zjištění shrnuje potenciální přínos analýzy a možnosti jejího dalšího využití. Nechybí ani podrobnější seznam vybrané literatury a dalších doporučených zdrojů, majících vztah k analyzované problematice.

⁴ V rámci souboru věcí vedených ve vyšetřování či v řízení před soudem jsou statisticky zohledněny též 2 případy, u nichž k zahájení trestního stíhání došlo mimo sledované období (v roce 2011), avšak k jejich pravomocnému skončení vyšetřování došlo v roce 2016, resp. 2017, tedy ve sledovaném období (policejním orgánem vedené pod sp. zn. ÚDV-73/TČ-2009-009011 a sp. zn. ÚDV-21/TČ-2010-009011).

2. Trestní věci vedené ÚDV od 1. 1. 2012 do 31. 10. 2022 (statistická část)

Následující kapitola poskytuje grafický přehled trestních věcí zahájených či ukončených jak ve fázi prověřování (rejstřík ZN), tak i ve fázi vyšetřování a v řízení před soudem (rejstřík ZT). Jednotlivé tabulky a grafy jsou doplněné o vysvětlující komentáře či další související údaje.

Pro větší přehlednost a k usnadnění orientace v prezentovaných datech byly trestní věci rozčleněny do celkem devíti okruhů, označených pracovními názvy „Asanace“, „Kulak“, „ČSLA“, „Násilí“, „Ochrana hranic“, „Prevence“, „Náboženství“, „Vražda“ a „Ostatní“. Uvedená kategorizace odráží buď povahu trestné činnosti, resp. oblast či specifické perzekuční opatření v rámci něhož k jejímu páchání docházelo, případně druhový objekt odpovídajícího trestného činu (Vražda).

- ❖ **Asanace** – zahrnuje trestní věci týkající se osob perzekvovaných v souvislosti s akcí Asanace.⁵
- ❖ **Kulak** – zahrnuje trestní věci vedené v souvislosti realizací tzv. Akce K („Kulak“).⁶

⁵ Akce Asanace představuje krycí označení pro speciální operaci StB z přelomu 70. a 80. let 20. století, pomocí které chtěl komunistický režim v Československu donutit nepohodlné osoby, zejména signatáře Charty 77, k odchodu z Československa. Represivní opatření byla realizována na základě rozkazu ministra vnitra Jaromíra Obziny ze dne 21. 12. 1977 a zaměřovala se na mladší a méně známé disidenty, protože ti nebyli tolik na očích a jejich perzekuce nevyvolávala takové protesty. Obvyklými metodami nátlaku byly fyzické násilí a vydírání. Těm, kteří se nakonec rozhodli tlaku podvolit, bylo zajištěno bezproblémové opuštění republiky. V celkovém součtu šlo o 280 signatářů Charty 77, tj. asi 15 % z celkového počtu. Akce Asanace skončila v roce 1984, avšak záhy na ni navázala obdobná operace, označená jako Akce Klín.

⁶ Akce K („Kulak“) označuje realizaci speciálních opatření prováděných na základě tajné směrnice tří ministrů z října 1951 určených k postihu rodinných příslušníků tzv. „vesnických boháčů.“ Jako vesničtí boháči byly označeny osoby přinucené na základě soudního rozhodnutí ke změně bydliště a místa výkonu práce. Mezi jejich rodinné příslušníky se počítaly všechny osoby, které žily se sedlákem v době zahájení (jeho) trestního stíhání ve společné domácnosti. Také tyto osoby byly nuceny se vystěhovat, a to zpravidla do tří dnů po vynesení rozsudku nad jejich příbuzným, vesnickým boháčem. Celou organizaci deportace rodiny měl na starosti příslušný okresní národní výbor za dohledu Státní bezpečnosti. Podle směrnice mohl prokurátor z propadlého majetku v trestním řízení vyjmout nejnutnější majetek k zaopatření rodiny, do kterého spadalo nutné osobní šatstvo, prádlo, zásoby potravin na pár dní či nejnutnější bytové zařízení jako stůl, židle, postele a skříň. Na druhou polovinu usedlosti, kterou zpravidla vlastnila manželka nebo děti, byla uvalena národní správa a byla bez náhrady převedena do užívání místního jednotného zemědělského družstva nebo státního statku. „Rodinné celky“ byly umísťovány na předem vytipované státní statky, tedy do nevhodných bytových prostor. Deportované rodiny zde žily pod dohledem a nesměly se vzdalovat z určeného místa. Akce K („Kulak“) probíhala ve dvou vlnách v období let 1951–1953, její délku limitoval zejména nedostatek vhodných míst pro deportované rodiny, ale též nedostatek finančních prostředků. Centrálně řízená akce byla pozastavena v létě 1953 na základě ústního rozkazu tehdejšího ministra národní bezpečnosti Karla Bacílka, avšak přesídlování již dříve rozhodnutých případů pokračovalo až do podzimu téhož roku. K oficiálnímu zastavení akce došlo teprve v lednu 1954, přičemž v některých regionech probíhala i po tomto datu. Odhady hovoří o celkovém počtu 3000–4000 takto vysídlených „rodinných celků“. Viz Jech, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyšehrad, Praha 2009; k historickým a právním souvislostem pak zejména viz „*K možnostem trestního postihu vyhánění zemědělských rodin z půdy v rámci Akce „K“ v období let 1951–1953 jako zločinů proti lidskosti a dalších trestných činů* – metodický materiál Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 13. 1. 2003 sp. zn. SL 742/2005, dostupný na extranetu NSZ

- ❖ **ČSLA** – zahrnuje trestní věci související s trestnou činností příslušníků Československé lidové armády (ČSLA),⁷ týkající se nejčastěji diskriminačních opatření či rozhodnutí armádních představitelů vůči ostatním „režimu nepohodlným“ příslušníkům ČSLA, které vedly k jejich propuštění nebo jinému postihu.
- ❖ **Násilí** – pokrývá trestnou činnost, jejíž podstatou je **užití násilí** vůči odpůrcům režimu ze strany **příslušníků bezpečnostních složek** (Sboru národní bezpečnosti, Veřejné bezpečnosti, Státní bezpečnosti, Pohraniční stráže, dozorců ve věznicích aj.) vyjma případů spáchaných při pokusu o překročení státní hranice, případů užití násilí v souvislosti s tzv. akcí Asanace či v rámci pronásledování poškozeného pro jeho náboženské smýšlení. K užití násilí obvykle docházelo při výkonu pravomoci jednotlivých příslušníků, často v souvislosti s prováděním výslechů poškozených nebo při potlačování demonstrací a shromáždění.
- ❖ **Ochrana hranic** – zahrnuje trestné činy související se zaváděním, realizací a udržováním režimu na státní hranici komunistického Československa, respektive týkající se jednotlivých poškozených, kteří byli v souvislosti s tímto režimem usmrceni, zraněni či utrpěli jinou újmu. Nejčastějšími podezřelými či obviněnými jsou příslušníci Pohraniční stráže⁸ nebo vrcholní představitelé komunistického režimu, mající mocenský vliv na utváření zákonných a podzákonných pravidel tzv. ochrany státních hranic a jejich realizaci.

viz [https://extranet.nsz-](https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Vyklis1553k_metod_material_zloc_komunismu_akce_K.pdf)

[brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Vyklis1553k_metod_material_zloc_komunismu_akce_K.pdf](https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Vyklis1553k_metod_material_zloc_komunismu_akce_K.pdf)

⁷ Československá lidová armáda (ČSLA) představovala v letech 1954–1990 oficiální označení pro ozbrojené síly Československé republiky (od roku 1960 Československé socialistické republiky). Od roku 1955 byla ČSLA součástí vojsk Varšavské smlouvy. Součástí ČSLA bylo pozemní vojsko, vojenské letectvo a vojska protivzdušné obrany státu.

⁸ Pohraniční stráž byla zřízena v roce 1951 podle vzoru sovětského pohraničního vojska. Její příslušníci disponovali nejen pravomocemi vojska, ale též bezpečnostních orgánů. Většinu z členů představovali vojáci základní služby, a jen asi osm procent tvořili vojáci z povolání. Odvedenci byli vybíráni z řad prověřených vojáků, případně z členů KSČ a svazáckých funkcionářů, ale sloužili zde i běžní „politicky neangažovaní“ branci povolání k této složce vojenskými správami. Odvedenci absolvovali nejprve dvouměsíční základní výcvik s vševojskovou přípravou. Vybraní příslušníci byli následně posláni na šest měsíců do poddůstojnické školy. Co do počtu obětí hraničního režimu je možné vycházet ze statistiky uvedené v projektu „*Dokumentace usmrcených osob na československých státních hranicích v letech 1948 až 1989*“, který byl realizován Ústavem pro studium totalitních režimů. Část výstupů projektu je dostupná na webové stránce na adrese <https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/usmrceni-statni-hranice-dokumenty/> a komplexní data i související odborné statě byly publikovány v publikaci *Železná opona v Československu* (viz přehled literatury). Podle dat prezentovaných v projektu bylo na státních hranicích v letech 1948–1990 usmrceno celkem 266 osob, z toho 128 osob následkem střelby, 96 osob v elektrifikovaném drátěném zátarasu, 12 osob utonulo (z toho 1 osoba po střelném zranění), 17 osob spáchalo sebevraždu z obavy před zadržením, 5 osob v souvislosti se sestřelením vojenským letounem nebo srážky s ním, 5 osob v důsledku autonehody způsobené hraničními zátarasy, 1 osoba v souvislosti se zraněním způsobeným minami, 1 osoba na selhání organismu krátce po zatčení a 1 osoba na následky zranění způsobené služebními psy. Viz Mašková, T., Ripka, V. *Železná opona v Československu. Usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948–1989*. Ústav pro studium totalitních režimů a Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.: Praha 2015, s. 79 a násl.

- ❖ **Prevence** – spadají sem trestní věci, jejichž podstatou je jednání bezpečnostních složek (SNB, VB, StB aj.) spočívající ve vytváření nátlaku na poškozené (služební osoby) s cílem docílit jejich odchodu ze služebního poměru nebo jednání jinak postihující poškozené (civilní osoby) v jejich soukromém životě (ztráta zaměstnání, ztížení společenského uplatnění, odebrání či snížení sociálních dávek, sociální omezení aj.) či jiná preventivní opatření postihující nepřátele režimu (preventivní vazba apod.) a v neposlední řadě specifická opatření bezpečnostních složek směřující k vytipování režimu nepohodlných osob.
- ❖ **Náboženství** – jak název napovídá, do tohoto okruhu byly zařazeny trestní věci týkající se užití násilí či jiného psychického nebo fyzického týrání (perzekuce) z důvodů náboženského přesvědčení poškozených.
- ❖ **Vražda** – zahrnuje trestní věci, jejichž předmětem byl skutek (skutkové okolnosti) vykazující znaky trestného činu vraždy, spáchaného v rozličných formách, nejčastěji příslušníky vojenských či bezpečnostních složek vůči tzv. nepřátelům režimu.
- ❖ **Ostatní** – do tohoto okruhu byly zahrnuty všechny další trestní věci nepodřaditelné pod shora uvedené okruhy, jejichž výskyt je v rámci sledované trestné činnosti spíše ojedinělý (např. trestné činy spočívající v neoprávněném odsouzení, vyloučení ze studia, účasti na sebevraždě, zbavení občanství, neoprávněné domovní prohlídce, neoprávněném zařazení do evidence spolupracovníků StB aj.).

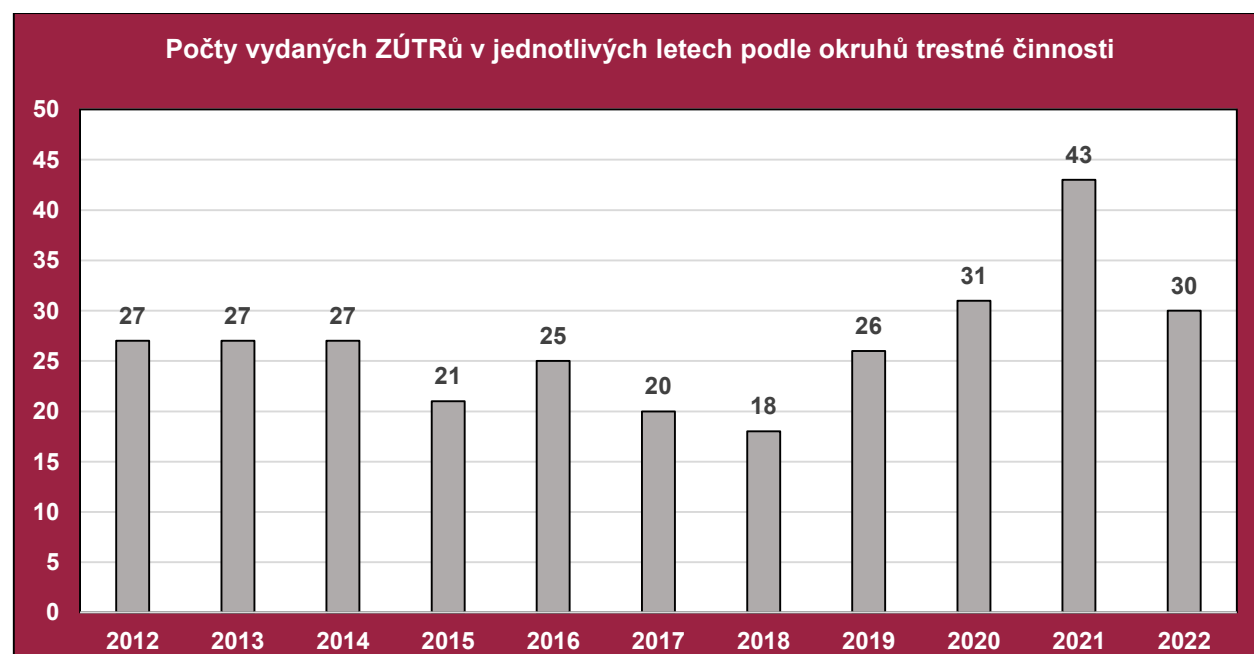
Ohledně konkrétních skutkových okolností či (stručného) popisu skutku u jednotlivých trestních věcí, patřících do shora vymezených okruhů, a stejně tak orgány činnými v trestním řízení zvolení právních kvalifikací, je možno odkázat na přílohu I a II (sloupce označené jako „popis věci“, resp. „právní kvalifikace“).

I. Trestní věci vedené či ukončené v prověřování (rejstřík ZN)

Tabulka 1 – Počty vydaných záznamů o zahájení úkonů v TŘ v jednotlivých letech podle okruhů trestné činnosti

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
2012	27	0	19	0	4	1	0	0	0	3
2013	27	1	12	0	4	0	0	4	1	5
2014	27	1	8	3	8	0	1	1	2	3
2015	21	2	9	0	2	3	0	1	0	4
2016	25	8	2	0	4	2	2	0	2	5
2017	20	8	0	0	5	1	1	1	1	3
2018	18	6	1	4	0	3	3	0	0	1
2019	26	13	0	3	1	1	5	0	0	3
2020	31	15	0	2	2	2	6	2	0	2
2021	43	26	1	8	1	3	1	2	0	1
2022	30	9	0	6	3	3	2	3	1	3

Graf k tabulce 1

V tabulce 1 a souvisejícím grafu jsou prezentovány celkové počty vydaných záznamů o zahájení úkonů v trestním řízení (ZÚTR) ze strany ÚDV v jednotlivých letech, a to navíc ve vazbě na sledované okruhy trestné činnosti. Čísla se pohybují od 18 (2018) do 43 (2021), přičemž průměr činí 27 vydaných záznamů ročně. Co do okruhů prověřované trestné činnosti lze poukázat například na rok 2012, v němž bylo vydáno nejvíce záznamů týkajících se Akce Kulak, a obdobný trend pokračoval v roce 2013. V následujícím období těchto trestních věcí postupně ubývá a v roce 2022 nebyl dosud zaznamenán jediný případ. Oproti tomu v případě trestné činnosti týkající se Akce Asanace počet vydaných ZÚTRů od roku 2019 pravidelně překračuje číslo 10, přičemž přestože v letošním roce bylo dosud (ke dni 31. 10. 2022) zaznamenáno 9 případů, lze předpokládat, že toto číslo není pro letošní rok konečné. Vedle Akce Kulak se největší počet zahájených řízení týká trestné činnosti na úseku Československé lidové armády, kde se navíc jedná o druhý nejvyšší počet ve sledovaném období. Pokud jde oblast týkající se ostrahy státních hranic, zde se průměrný počet zahajovaných trestních řízení pohybuje okolo 2 věcí ročně, přičemž v posledních dvou letech se jedná vždy o 3 věci ročně.

Tabulka 2 – Počty trestních věcí podle roku spáchání prověřovaného skutku a okruhu trestné činnosti

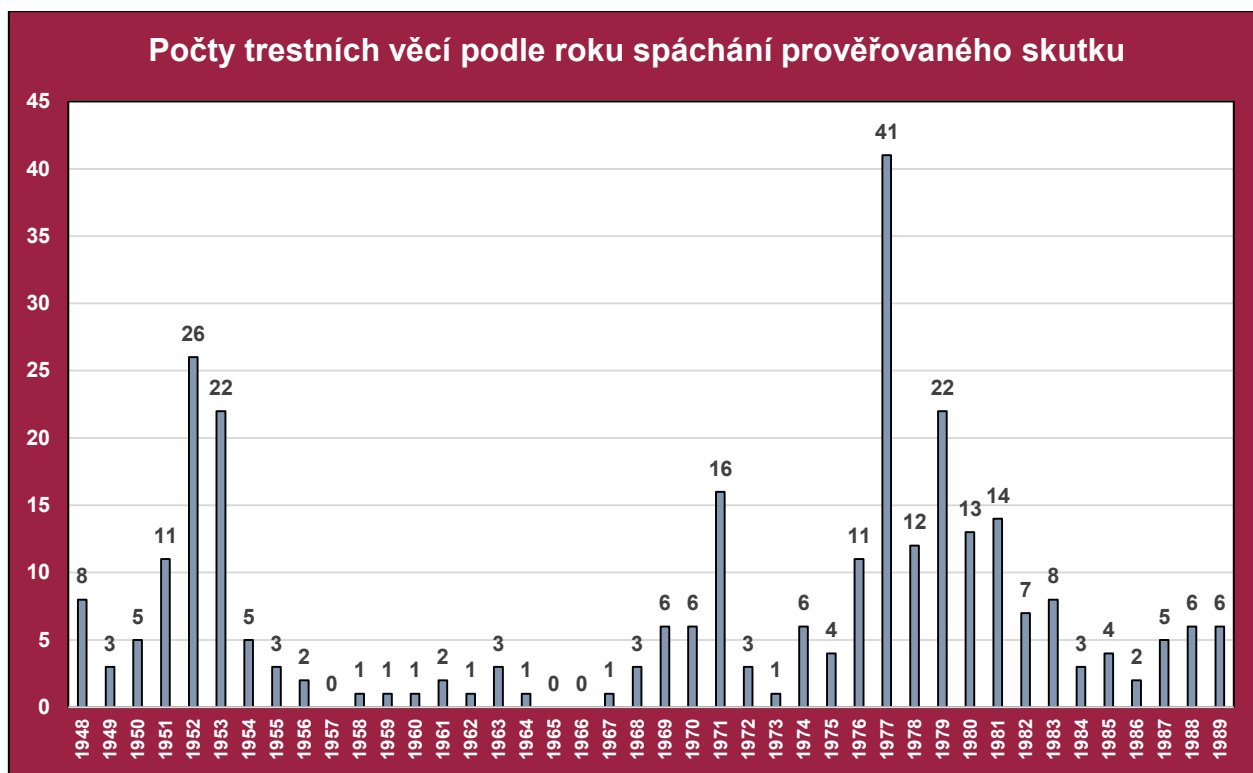
	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
1948	8	0	2	0	2	1	0	0	1	2
1949	3	0	0	0	1	0	0	2	0	0
1950	5	0	3	0	1	1	0	0	0	0
1951	11	0	5	0	1	1	0	2	1	1
1952	26	0	23	0	0	1	0	0	0	2
1953	22	0	14	0	8	0	0	0	0	0
1954	5	0	2	0	0	1	0	1	0	1
1955	3	0	1	0	1	0	0	0	0	1
1956	2	0	1	0	0	0	0	0	0	1
1957	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1958	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
1959	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1960	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1961	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0
1962	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1963	3	0	0	0	0	1	0	0	1	1
1964	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
1965	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1966	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1967	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
1968	3	1	0	1	0	1	0	0	0	0
1969	6	2	0	3	1	0	0	0	0	0
1970	6	0	0	5	0	0	0	0	0	1
1971	16	0	0	12	1	0	1	0	0	2
1972	3	0	0	1	0	0	0	0	0	2
1973	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
1974	6	2	0	1	1	0	1	0	0	1
1975	4	2	0	0	1	0	0	0	1	0
1976	11	7	0	2	0	2	0	0	0	0
1977	41	26	0	0	2	1	10	1	0	1
1978	12	5	0	0	2	0	4	0	0	1

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
1979	22	13	0	0	3	0	1	2	0	3
1980	13	7	0	0	4	0	2	0	0	0
1981	14	10	0	0	1	0	0	1	2	0
1982	7	7	0	0	0	0	0	0	0	0
1983	8	2	0	0	2	1	0	2	0	1
1984	3	1	0	0	0	1	1	0	0	0
1985	4	1	0	0	1	0	0	1	0	1
1986	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0
1987	5	1	0	0	1	0	1	0	1	1
1988	6	1	0	0	1	3	0	0	0	1
1989	6	0	0	0	6	0	0	0	0	0
Celkem	295	88	52	26	42	19	21	14	7	26

Tabulka 3 – Počty trestních věcí podle období jejich spáchání

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
1948–1950	16	0	5	0	4	2	0	2	1	2
1951–1955	67	0	45	0	10	3	0	3	1	5
1956–1960	5	0	2	0	0	0	0	1	0	2
1961–1965	7	0	0	0	0	3	0	1	1	2
1966–1970	16	3	0	10	1	1	0	0	0	1
1971–1975	30	4	0	14	3	1	2	0	1	5
1976–1980	99	58	0	2	11	3	17	3	0	5
1981–1985	36	21	0	0	4	2	1	4	2	2
1986–1989	19	2	0	0	9	4	1	0	1	2
Celkem	295	88	52	26	42	19	21	14	7	26

Graf k tabulce 2

V tabulkách 2 a 3 a souvisejících grafech jsou znázorněny počty trestních věcí jak podle roku, tak podle období jejich spáchání ve vazbě na sledované okruhy trestné činnosti. Obě tabulky co do předkládaných dat odrážejí společenskou a politickou situaci a fáze totalitního období československých dějin, respektive jednotlivé perzekuční vlny či specifické formy pronásledování odpůrců režimu, které se v těchto etapách objevují. V tabulce 3 je období spáchání přehledně členěno do delších časových úseků (většinou pětiletých), přičemž nejvíce prověřovaných trestných činů bylo spácháno v období let 1951–1955 a 1976–1980, což koresponduje s dobou realizace akcí Kulak a Asanace, na něž se trestní řízení poměrně hojně zaměřovala.

Akce Kulak probíhala v 50. letech, čemuž i odpovídá vyšší počet věcí vztahujících se k tomuto období (zejména jde o roky 1952 a 1953). Ve vztahu k 50. letům 20. století je možné dále upozornit na rok 1953, k němuž se váže celkem 8 trestních věcí zahrnutých do okruhu Násilí. Avšak celkem 7 z nich spolu skutkově souvisí, neboť jejich podstatou je jednání plzeňských stranických funkcionářů a příslušníků tamních bezpečnostních složek (VB a StB), kteří se měli podílet na násilných a dalších perzekučních opatřeních vůči místním odpůrcům režimu.

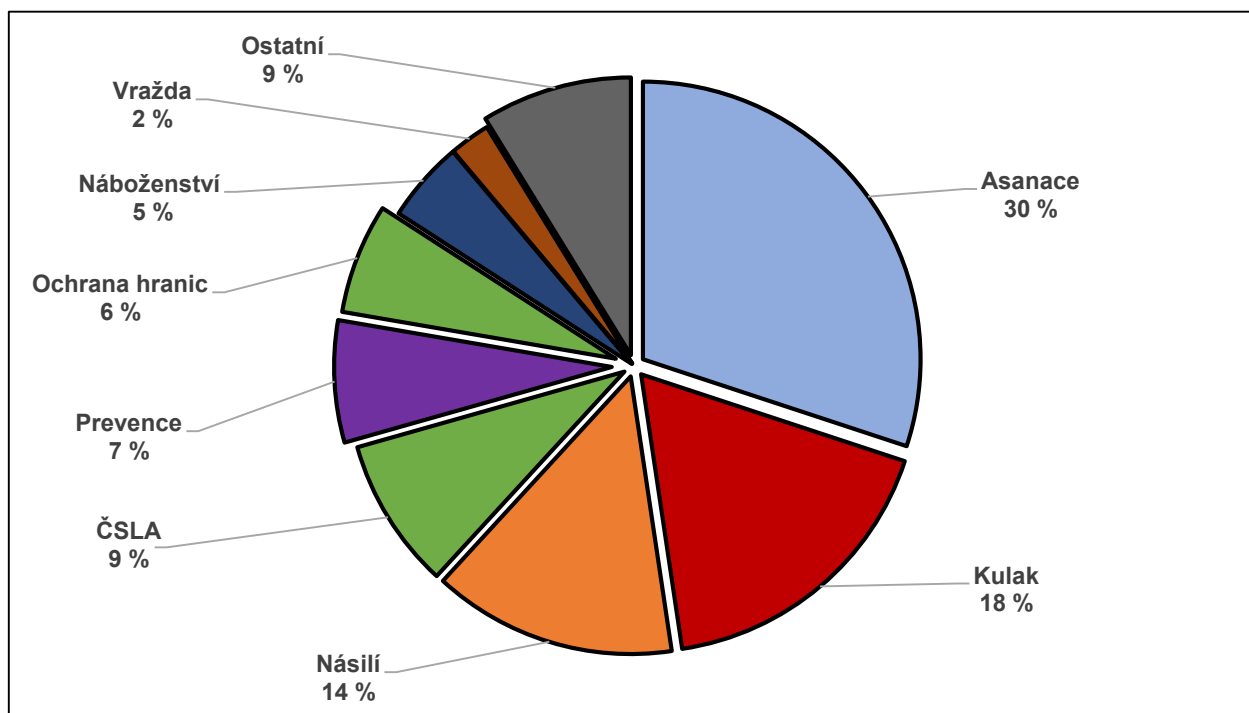
Největší počet případů týkajících se Československé lidové armády se odehrál v roce 1971. Jde o přípravu a realizaci kádrových opatření vedoucích k propouštění vojáků z povolání a jejich další diskriminaci, a to pro jejich politické přesvědčení (nesouhlas s okupací ČSSR vojsky Varšavské smlouvy).

Co se týče Akce Asanace, tak i zde počet trestních věcí co do okamžiku jejich spáchání spadá do období 1976–1982, což odpovídá době realizace této speciální Akce (70. a 80. let 20. století). S obdobím tzv. normalizace pak také souvisí trestná činnost zahrnutá do okruhu Prevence. Nejvíce těchto případů bylo spácháno v letech 1977 a 1978, přičemž objekty těchto opatření se stávali podobně jako v případě Asanace zejména signatáři Charty 77, případně další exponované a režimu nepohodlné osoby.

Tabulka 4 – Počty trestních věcí podle okruhů prověřované trestné činnosti

Okruhy trestné činnosti	Počet
Asanace	89
Kulak	52
Násilí	42
ČSLA	26
Prevence	21
Ochrana hranic	19
Náboženství	14
Vražda	7
Ostatní	26

Graf k tabulce 4

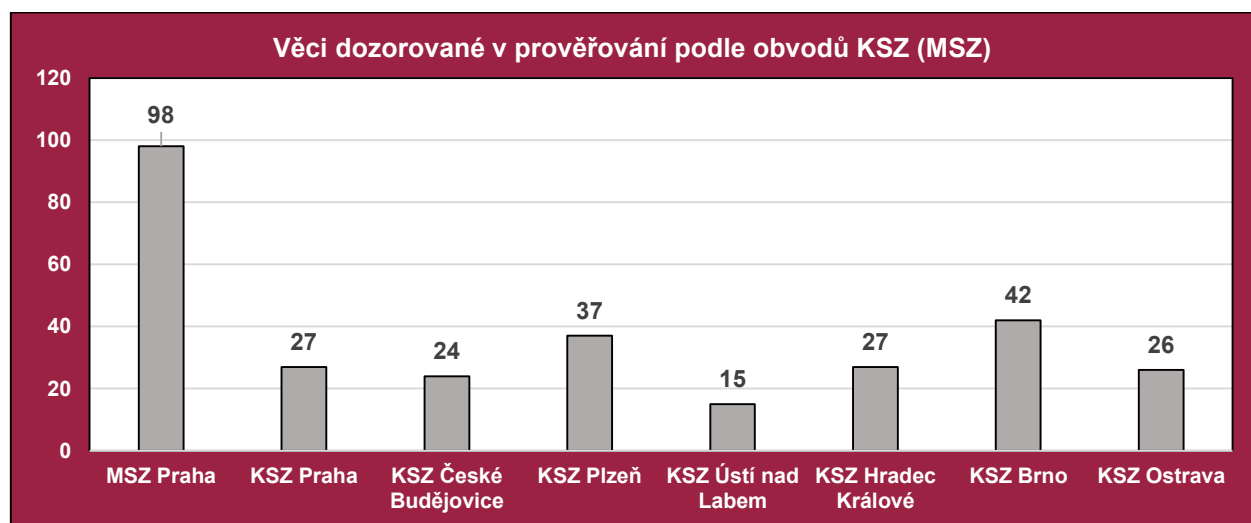

V tabulce 4 a souvisejícím grafu jsou uvedeny počty trestních věcí rozříděné podle okruhů prověřované trestné činnosti. Nejpočetněji jsou zastoupeny případy týkající se Akce Asanace a Akce Kulak. V případě Asanace jde o skoro dvojnásobný počet věcí v porovnání s Akcí Kulak. Důvody tohoto nepoměru lze spatřovat částečně v rozdílné délce trvání obou akcí, a částečně též v odlišném časovém odstupu od spáchání prověřovaných skutků, který má vliv na dostupnost svědků a dalších důkazních prostředků.

Tabulka 5 – Počty věcí v prověřování podle obvodů KSZ (MSZ) a okruhů trestné činnosti

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
MSZ Praha	98	45	1	6	10	10	13	1	2	10
KSZ Praha	27	3	13	4	3	0	1	1	1	1
KSZ České Budějovice	24	6	11	2	0	1	0	1	0	3
KSZ Plzeň	37	12	2	5	11	4	1	0	0	2
KSZ Ústí nad Labem	15	4	1	0	5	0	2	0	1	2
KSZ Hradec Králové	27	7	5	2	3	1	3	2	1	3
KSZ Brno	42	10	14	1	7	3	0	4	2	1
KSZ Ostrava	26	2	5	6	3	0	1	5	0	4
Celkem	296	89	52	26	42	19	21	14	7	26

Graf k tabulce 5

Ve výše uvedené tabulce, resp. grafu můžeme porovnat jednotlivá krajská státní zastupitelství co do počtu „dozorovaných“ trestních věcí, a to buď státními zástupci působícími přímo u nich, případně zařazenými k okresním či obvodním státním zastupitelstvím nacházejícím se v obvodu jejich působnosti. Největší podíl trestních věcí připadá na obvodní státní zastupitelství sídlící v obvodu působnosti Městského státního zastupitelství v Praze, přičemž necelou polovinu jimi dozorovaných případů představují trestní věci související s akcí Asanace. To vyplývá zejména ze skutečnosti, že nejvíce signatářů Charty 77 a dalších významných odpůrců režimu postižených touto akcí mělo bydliště na území hlavního města Prahy. Podobně je tomu i v případě okruhů označených

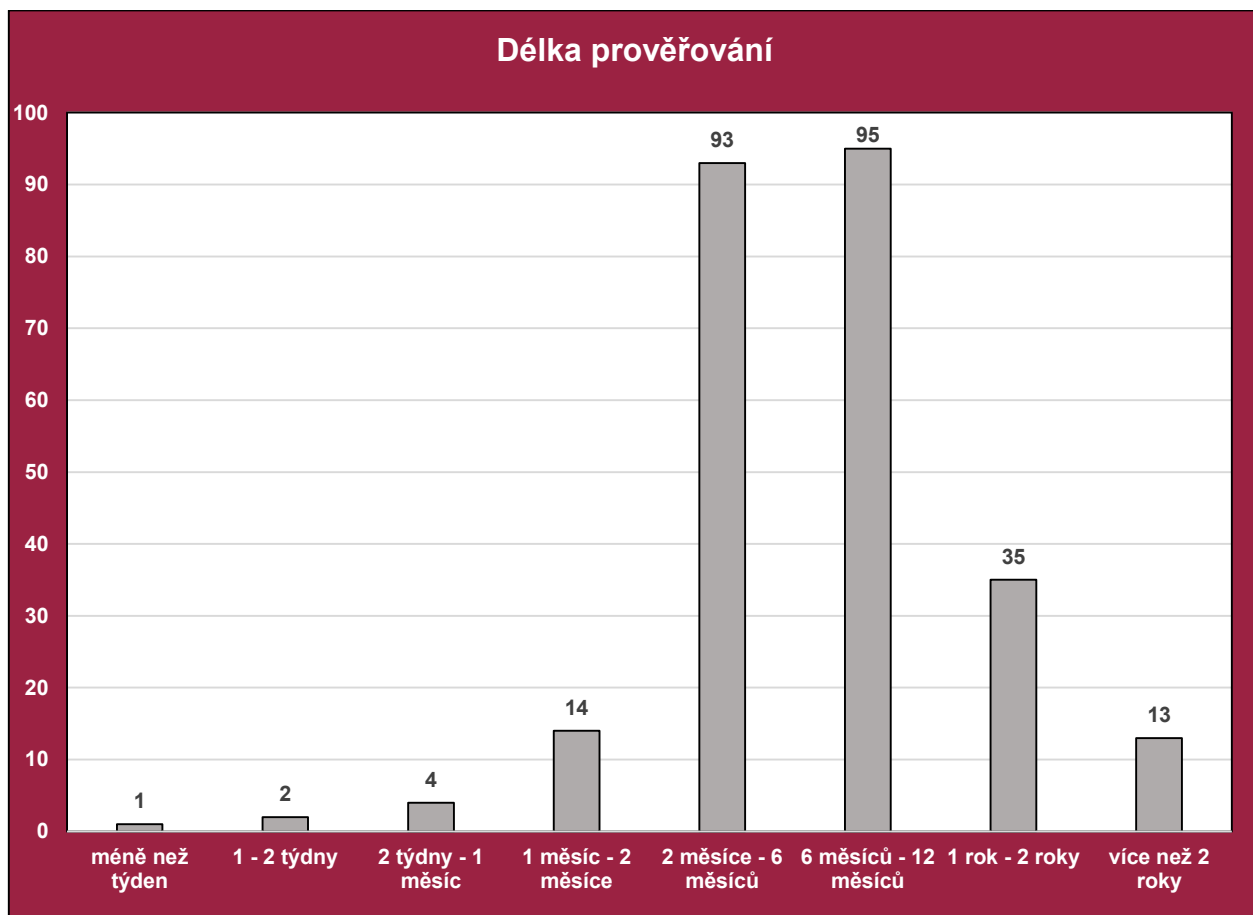
jako Násilí a Prevence, neboť také jejich pachateli byli příslušníci bezpečnostních složek sídlících v hlavním městě. Pokud jde o trestnou činnost týkající se ostrahy státní hranice, zde by mohl na první pohled (s ohledem na vzdálenost od státní hranice) překvapovat vysoký počet trestních věcí dozorovaných státními zastupitelstvími v obvodu MSZ v Praze. Místní příslušnost zde však byla s ohledem na specifickou povahu prověřované trestné činnosti stanovena nikoliv podle místa vzniku poruchového následku (zranění či smrti poškozeného – uprchlíka), ale podle sídla předsednictva ÚV KSČ (místo spáchání omisivního deliktu).⁹ Pokud jde o případy související s Akcí Kulak, tyto pak dozorovali nejčastěji státní zástupci okresních státních zastupitelství nacházejících se v obvodu krajských státních zastupitelství v Praze, v Českých Budějovicích a v Brně, což může souviset s větší koncentrací tzv. „vesnických boháčů“ v těchto regionech.

⁹ Předsednictvo ÚV KSČ (v letech 1954–1962 Politické byro) jako fakticky nejmocnější orgán ve státě i ve straně bylo voleno ústředním výborem Komunistické strany Československa. V letech 1960–1990 sídlilo na adrese Nábřeží Ludvíka Svobody čp. 1222/12, Praha – Nové Město. Bylo obvykle tvořeno 10–12 členy a 3–5 kandidáty. Na jeho jednáních, která řídil generální tajemník, byly pravidelně projednávány všechny důležité záležitosti vnitřní i zahraniční politiky, stranické otázky, programy práce vlád, parlamentu, ústředního výboru Národní fronty, relevantní vládní usnesení a navrhované zákony či jiné právní předpisy. Mezi jeho členy patřili nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda ústředního výboru Národní fronty. K jednání byli přizýváni jednotliví tajemníci ÚV KSČ, kteří nebyli v předsednictvu, dále vedoucí všeobecného oddělení (zapisovatel) a šéfredaktor Rudého práva. Náměty k projednání předkládali předsednictvu tajemníci i ministři vlád. Pořadí bodů určoval generální tajemník, respektive jeho sekretariát. Viz webový portál totalita.cz (heslo předsednictvo ÚV KSČ) nebo Štverák, F.: *Schematismus k dějinám komunistické strany Československa (1921–1992). Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Národní archiv: Praha 2018, 2. vydání.

Tabulka 6 – Délka prověřování podle okruhů prověřované trestné činnosti

	Celkem	Asanace	Kulak	ČSLA	Násilí	Ochrana hranic	Prevence	Náboženství	Vražda	Ostatní
méně než týden	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1–2 týdny	2	0	0	0	0	1	0	0	0	1
2 týdny – 1 měsíc	4	2	0	0	1	0	1	0	0	0
1 měsíc – 2 měsíce	14	5	4	0	1	0	1	0	0	3
2 měsíce – 6 měsíců	93	20	24	4	17	4	6	7	1	10
6 měsíců – 12 měsíců	95	29	18	9	13	7	6	6	3	4
1 rok – 2 roky	35	18	2	1	5	3	2	1	1	2
více než 2 roky	13	3	2	5	0	1	1	0	0	1

Graf k tabulce 6

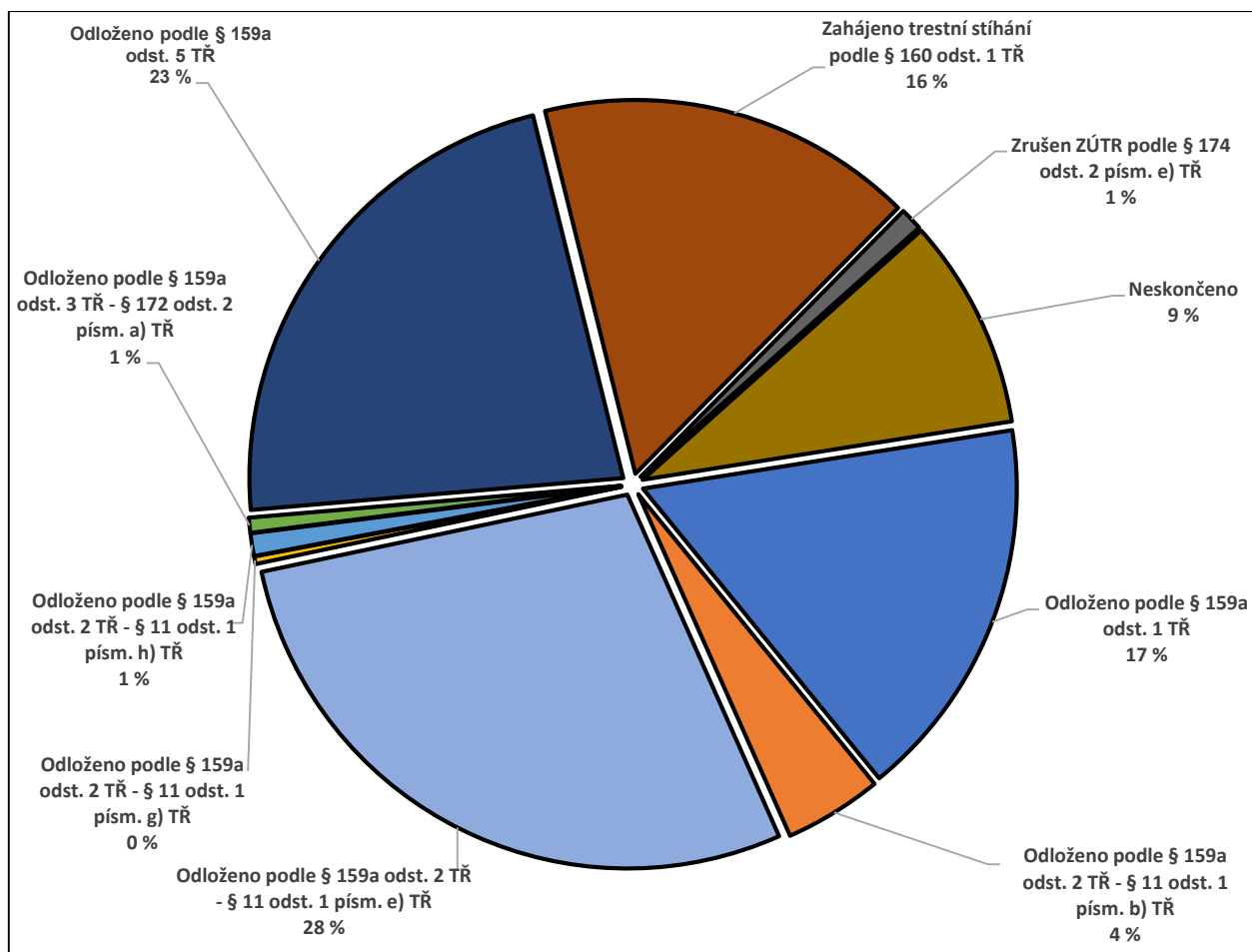
Následující tabulka i související graf znázorňují délku prověřování, a to i ve vazbě na sledované okruhy trestné činnosti. Nejčastěji byla tato fáze trestního řízení ukončena v rozmezí 2 až 12 měsíců. V obou těchto kategoriích převažují trestní řízení vedená v souvislosti s akcemi Asanace a Kulak. Uvedené může souviset s faktem, že jde o případy ze strany policejního orgánu vcelku dobře a rychle zvládnutelné, kdy s ohledem na větší počet již skončených věcí může policejní orgán vycházet ze zkušeností nabytých v minulosti.

Pokud jde o velmi krátké trvání prověřování (tj. méně než týden až jeden měsíc – 7 případů), jedná se o věci, kde došlo buď ke zrušení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení postupem podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu nebo odložením věci z důvodů úmrtí podezřelého, a to na samotném počátku prověřování. V dalších dvou věcech bylo ve velmi krátké lhůtě po zahájení trestního řízení vydáno usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu, neboť policejnímu orgánu se podařilo rozptýlit podezření z trestného činu v poměrně krátké době. U většiny trestních věcí si prověřování vyžádalo dobu od 2 do 6 měsíců (93 věcí), resp. od 6 do 12 měsíců (95 věcí). Prověřování s délkou nad 2 roky bylo zjištěno u celkem 13 věcí, patřících především do okruhu ČSLA (5 věcí), Asanace (3 věci) a Kulak (2 věci). Nejdelší prověřování pak přesáhlo dobu 5 let, přičemž na jeho délce se podepsala zejména skutková složitost a nedostupnost potřebných důkazních prostředků.

Tabulka 7 – Počty trestních věcí podle způsobu ukončení prověřování

Způsob ukončení prověřování	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	51
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	13
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	87
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. g) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. h) TŘ	3
Odloženo podle § 159a odst. 3 TŘ – § 172 odst. 2 písm. a) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	69
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	50
Zrušen ZÚTR podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ	3
Nskončeno	28

Graf k tabulce 7

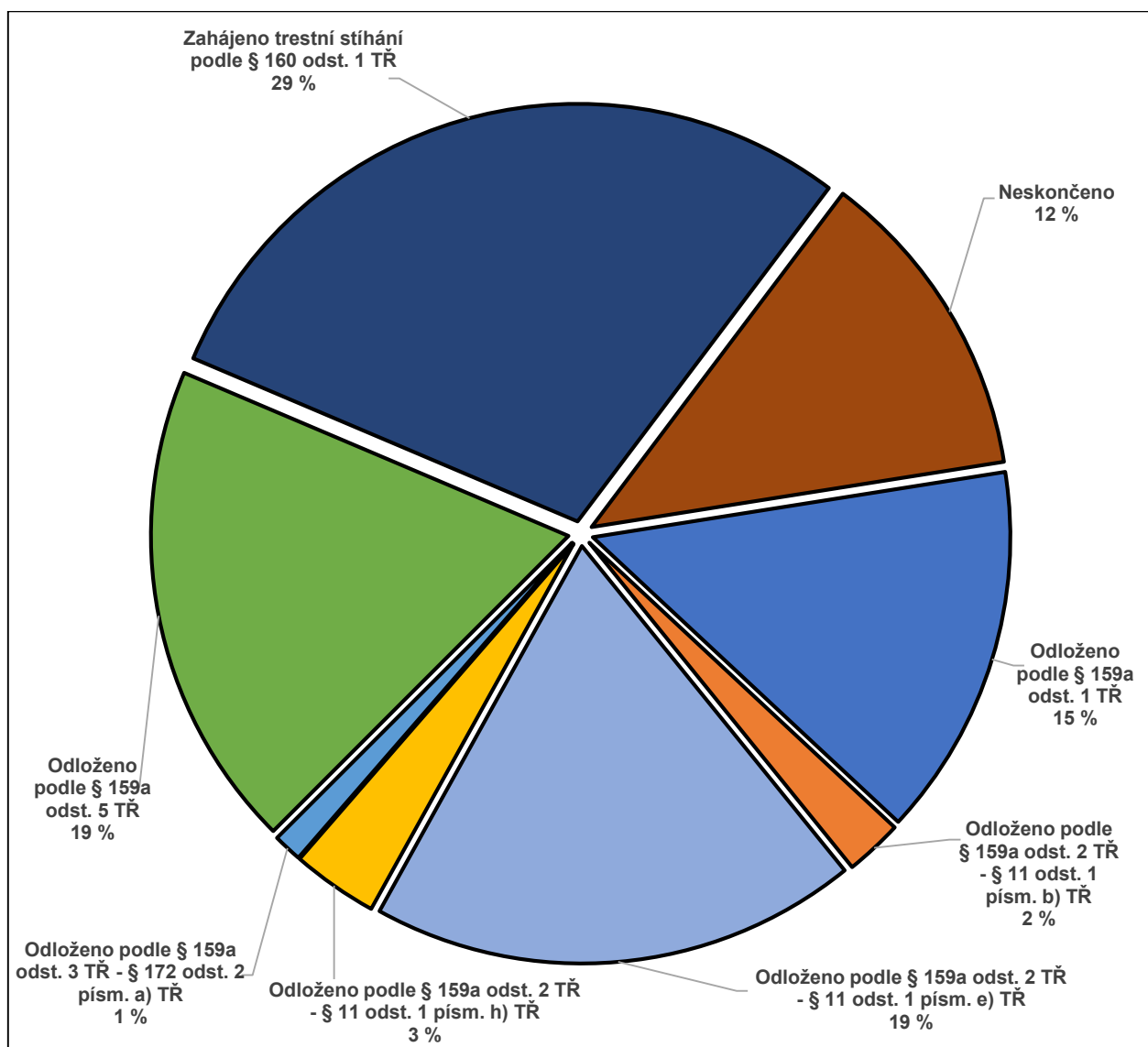

V tabulce 7 a souvisejícím grafu je uveden přehled trestních věcí podle způsobu jejich pravomocného ukončení v prověřování. Nejvíce věcí bylo odloženo podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu, což bývá často důsledkem většího časového odstupu od prověřovaných událostí. Druhým nejčastějším důvodem ukončení prověřování je odložení věci podle § 159a odst. 5 tr. řádu, kdy se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Děje se tak zejména z důvodu absence potřebných důkazních prostředků, a to ať už ve formě archivních dokumentů, nebo ve formě svědeckých výpovědí (svědci buď již nežijí, nebo jim jejich stav neumožňuje k věci adekvátně vypovídat). Pokud jde o odložení věci z důvodu nepřípustnosti trestního stíhání s ohledem na jeho promlčení (§ 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu), uvedeným způsobem byly ukončeny pouze 2 věci. Z uvedeného je zřejmé, že policejní orgán zahajuje trestní řízení zejména v případech, pokud je v nich dáno podezření z trestného činu vyloučeného z promlčení podle § 35 písm. c) tr. zákoníku. Ojedinělým způsobem skončení věci je pak odložení podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) tr. řádu jako reakce na situaci, kdy byla u podezřelého znalecky zjištěna rozvíjející se duševní choroba, pro kterou nebyl schopen chápat smysl trestního řízení. Z celkového počtu 276 trestních věcí, v nichž již bylo prověřování ukončeno jinak než zrušením ZÚTRu, došlo **k pravomocnému zahájení trestního stíhání u celkem 50 věcí (18 %)**, což představuje na první pohled poněkud nízké číslo, avšak je potřeba přihlédnout ke specifické povaze sledované trestné činnosti a obtížím při jejím dokazování (úmrtí podezřelých, nedostupnost důkazních prostředků, velký časový odstup od spáchání apod. – viz níže).

Tabulka 8 – Způsob ukončení prověřování – Asanace

Způsob ukončení prověřování – Asanace	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	13
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	17
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. h) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 3 TŘ – § 172 odst. 2 písm. a) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	17
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	26
Neskončeno	11

Graf k tabulce 8

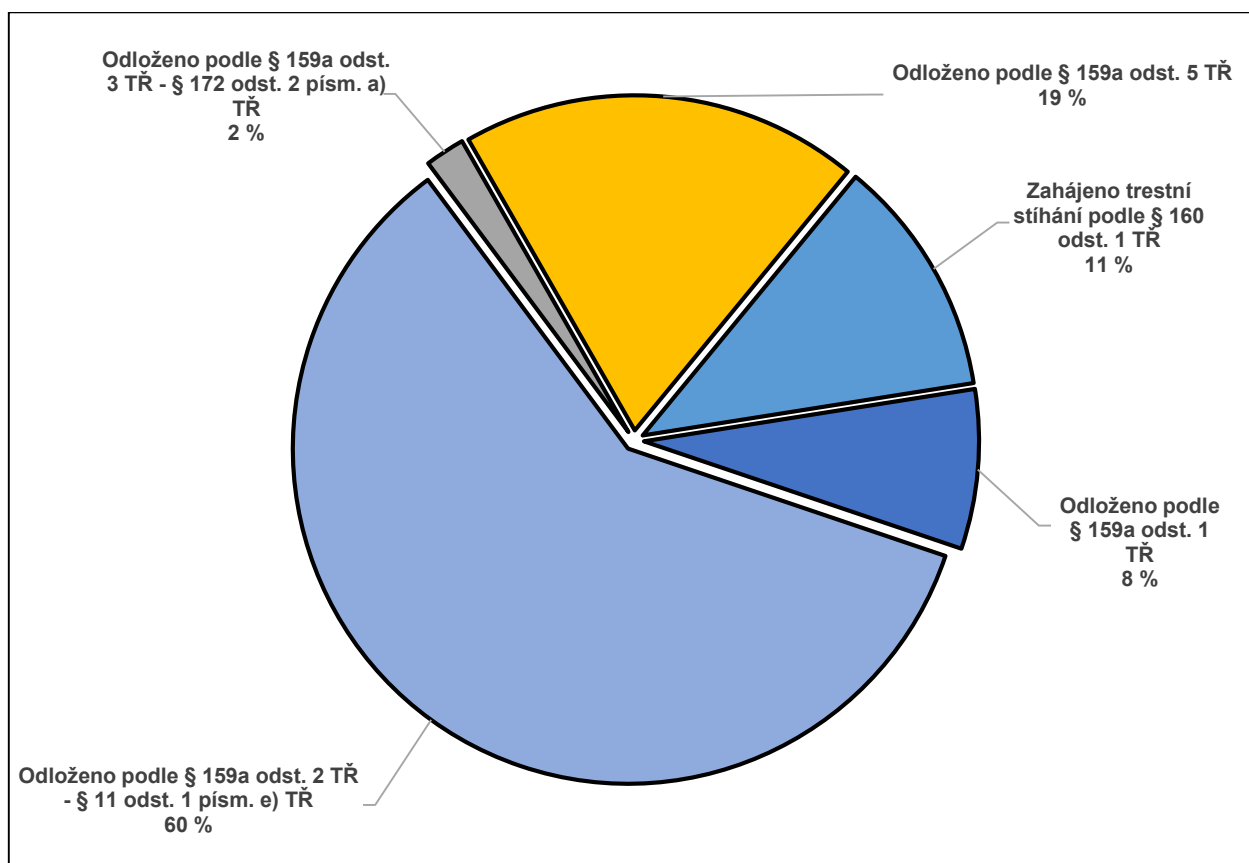
Co do způsobu ukončení prověřování v trestních věcech týkající tzv. Akce Asanace stojí za zmínku, že právě k tomuto okruhu trestné činnosti se váže nejvyšší počet zahájených trestních stíhání. Také zde byl ve třech případech identifikován vcelku raritní způsob odložení věci, a to usnesením vydaným podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu (překážka „*rei iudicatae*“).¹⁰ Také se jedná o okruh, ve kterém je největší počet zatím neukončených věcí, což odpovídá nejen celkovému počtu zahájených trestních řízení, ale též poměrně nedávné době, v níž k zahájení došlo.

¹⁰ Jednalo se o případy, kdy policejní orgán teprve v rámci prověřování zjistil, že pro skutek, pro který se prověřování vede, již byl podezřelý pravomocně odsouzen či zproštěn obžaloby.

Tabulka 9 – Způsob ukončení prověřování – Kulak

Způsob ukončení prověřování – Kulak	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	4
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	31
Odloženo podle § 159a odst. 3 TŘ – § 172 odst. 2 písm. a) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	10
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	6

Graf k tabulce 9

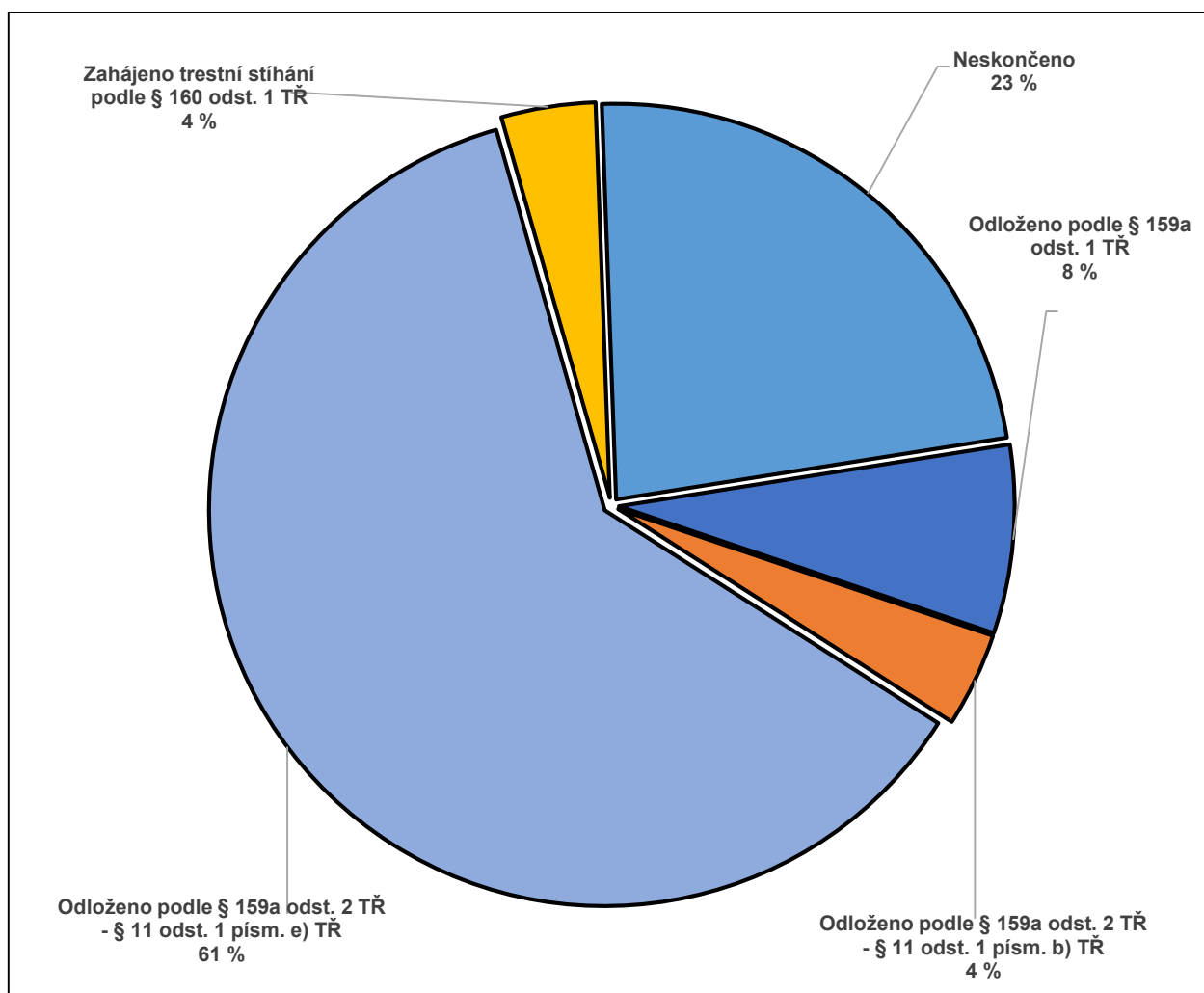

Co se týče způsobu ukončení prověřování ve věcech týkajících se Akce Kulak, z tabulky jasně vyplývá, že nejčastějším způsobem ukončení věci je její odložení podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu. Je tomu tak s ohledem na velký časový odstup od doby spáchání prověřovaných trestných činů.

Tabulka 10 – Způsob ukončení prověřování – ČSLA

Způsob ukončení prověřování – ČSLA	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	16
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	1
Neskončeno	6

Graf k tabulce 10

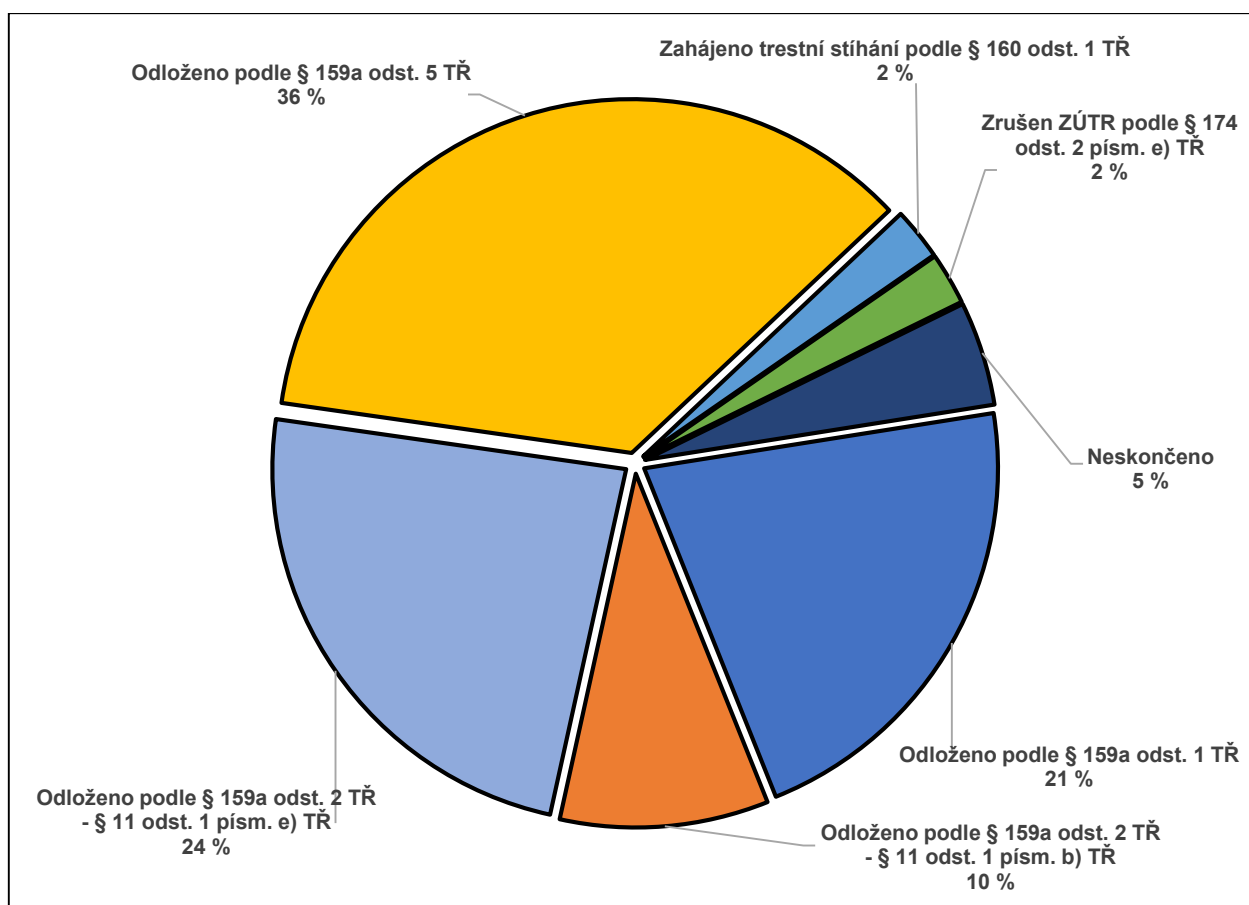

Též v případech souvisejících s trestnou činností příslušníků Československé lidové armády byla většina věcí odložena na základě ustanovení § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu. Pouze v jedné věci došlo k zahájení trestního stíhání, kdy se jednalo o relativně typický modus operandi spočívající v tom, že obviněný jako důstojník ČSLA vypracoval na podřízeného poškozeného návrh na propuštění z řad ČSLA z důvodu jeho politické nezpůsobilosti, v důsledku čehož byl poškozený propuštěn ze služebního poměru.

Tabulka 11 – Způsob ukončení prověřování – Násilí

Způsob ukončení prověřování – Násilí	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	9
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	4
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	10
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	15
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	1
Zrušen ZÚTR podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ	1
Neskončeno	2

Graf k tabulce 11

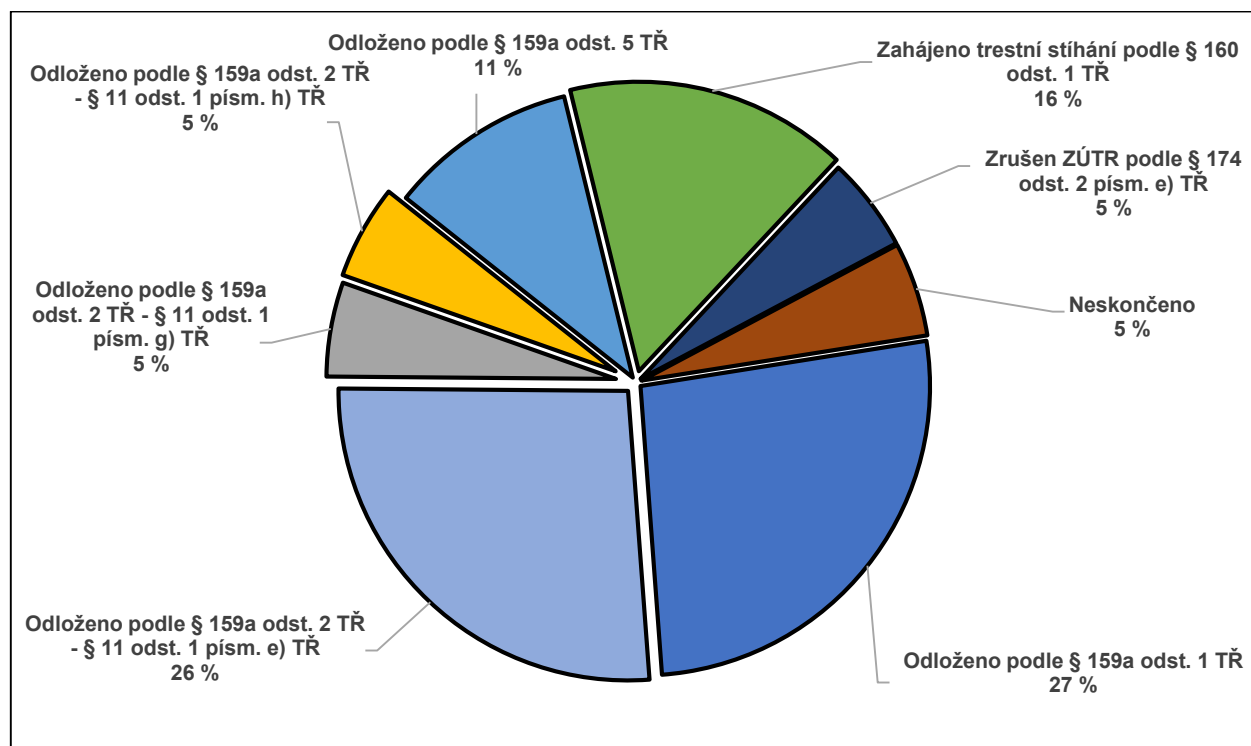

Nejčastějším způsobem ukončení prověřování v případech týkajících se násilí spáchaného příslušníky bezpečnostních složek bylo odložení věci podle § 159a odst. 5 tr. řádu a odložení podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu. Ve většině případů se nepodařilo dohledat potřebné doklady prokazující vinu konkrétní osoby, případně řada z ustanovených podezřelých již byla v době prověřování po smrti, neboť nejvíce prověřovaných skutků bylo spácháno v 50. letech 20. století.

Tabulka 12 – Způsob ukončení prověřování – Ochrana hranic

Způsob ukončení prověřování – Ochrana hranic	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	5
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	5
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. g) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. h) TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	2
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	3
Zrušen ZÚTR podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ	1
Nskončeno	1

Graf k tabulce 12

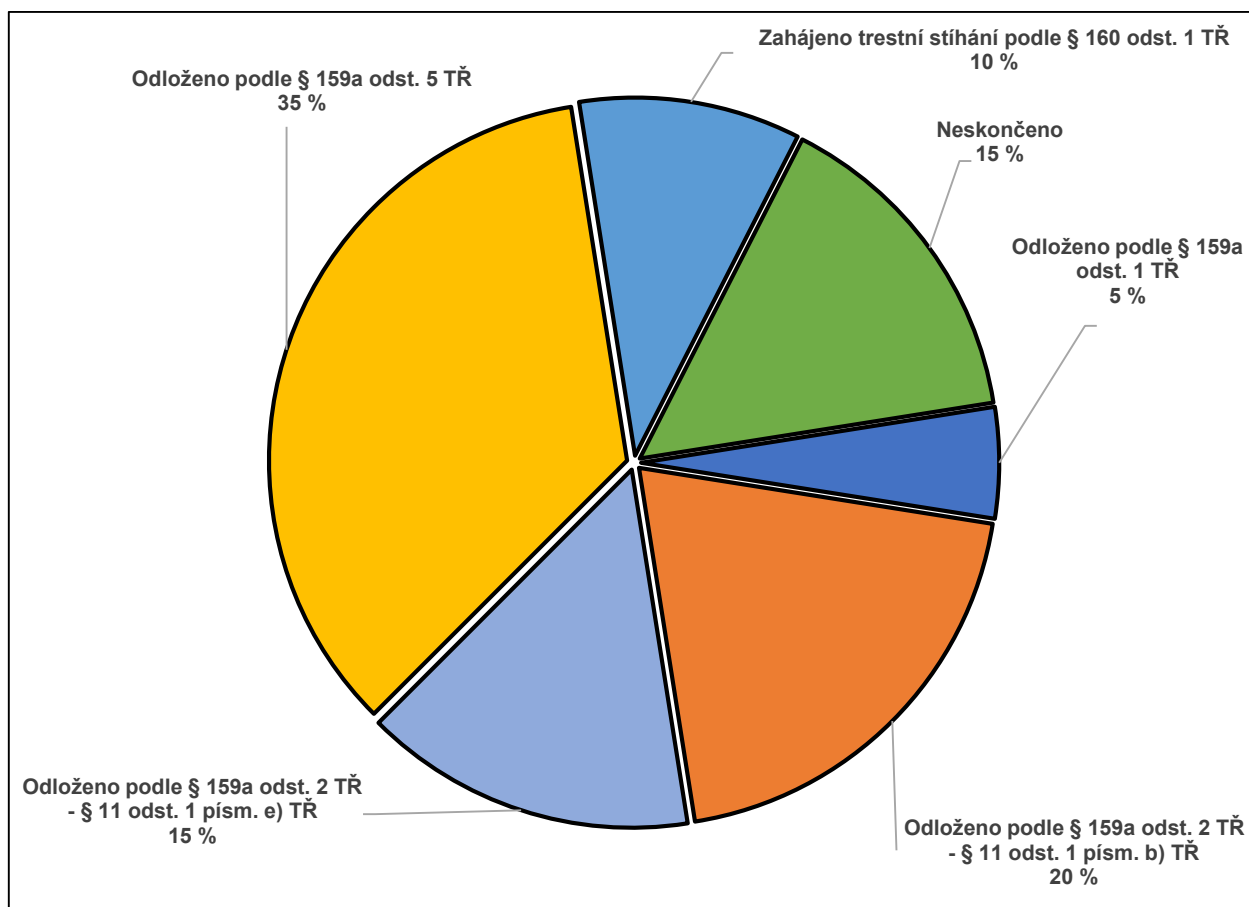

Pokud jde o způsob ukončení prověřování ve věcech týkajících se ochrany hranic, za zmínku stojí zrušení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dozorovým státním zástupcem, a to z toho důvodu, že si policejní orgán nevyjasnil dostatečně skutkové okolnosti případu. Dále v těchto případech došlo k jedinému odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) tr. řádu a též jednomu ze tří případů odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu. V tomto případě policejní orgán původně vydal usnesení podle § 159a odst. 1 tr. řádu, avšak státní zástupce usnesení zrušil a sám nově rozhodl shora uvedeným způsobem, neboť zjistil, že o prověřovaném skutku již bylo v minulosti pravomocně rozhodnuto.

Tabulka 13 – Způsob ukončení prověřování – Prevence

Způsob ukončení prověřování – Prevence	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	1
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	4
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	3
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	7
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	2
Neskončeno	3

Graf k tabulce 13

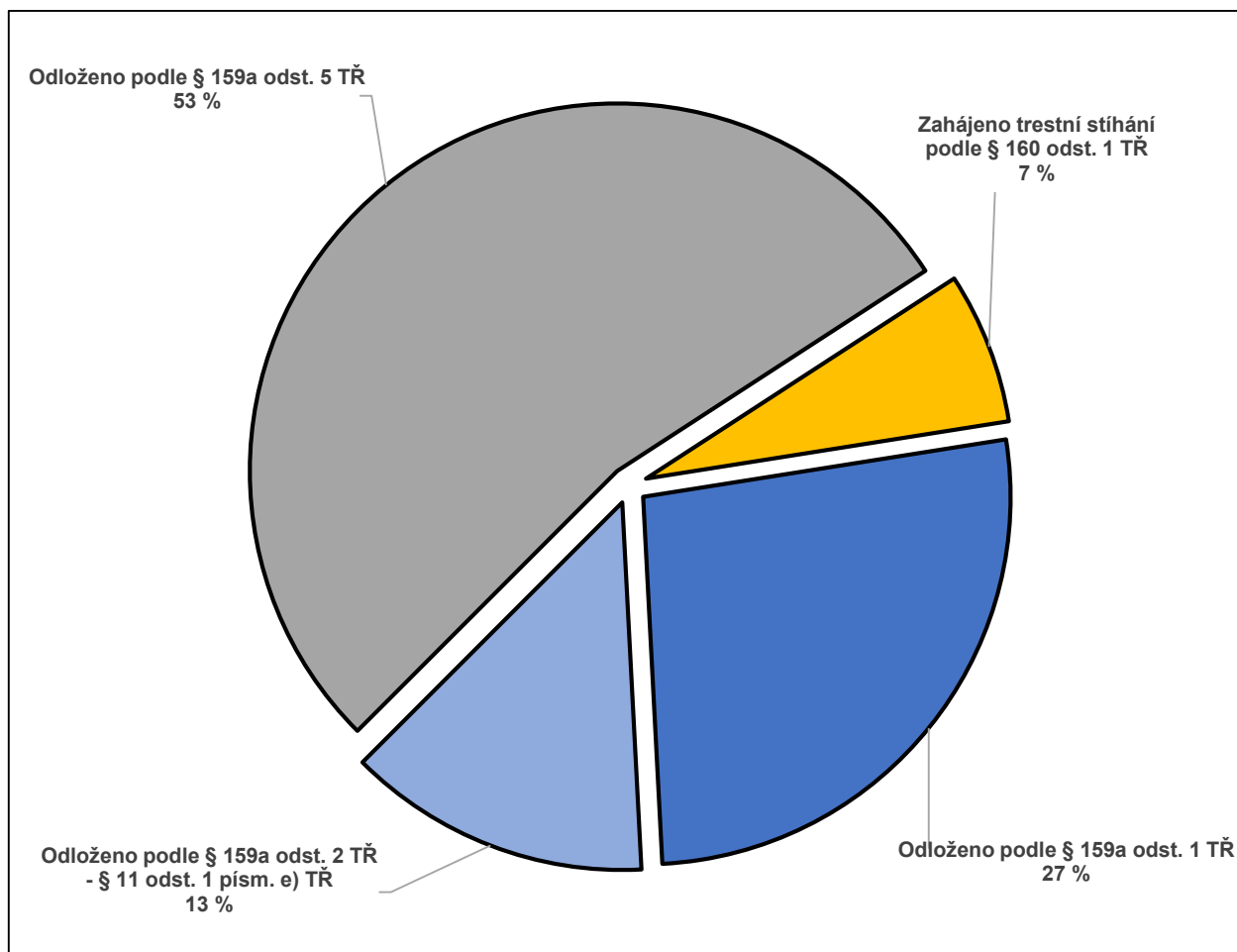

Jako nejčastější forma ukončení prověřování v trestních řízeních týkajících se tzv. Prevence bylo zjištěno odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu a odložení věci podle § 159a odst. 5 tr. řádu. Pouze v jednom případě došlo k zahájení trestního stíhání, a to pro skutek spočívající v tom, že příslušník SNB v Praze měl plánovat a řídit opatření, na základě kterých mělo docházet k perzekuci a diskriminaci poškozených v jejich profesním a osobním životě.

Tabulka 14 – Způsob ukončení prověřování – Náboženství

Způsob ukončení prověřování – Náboženství	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	4
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	8
Zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ	1

Graf k tabulce 14

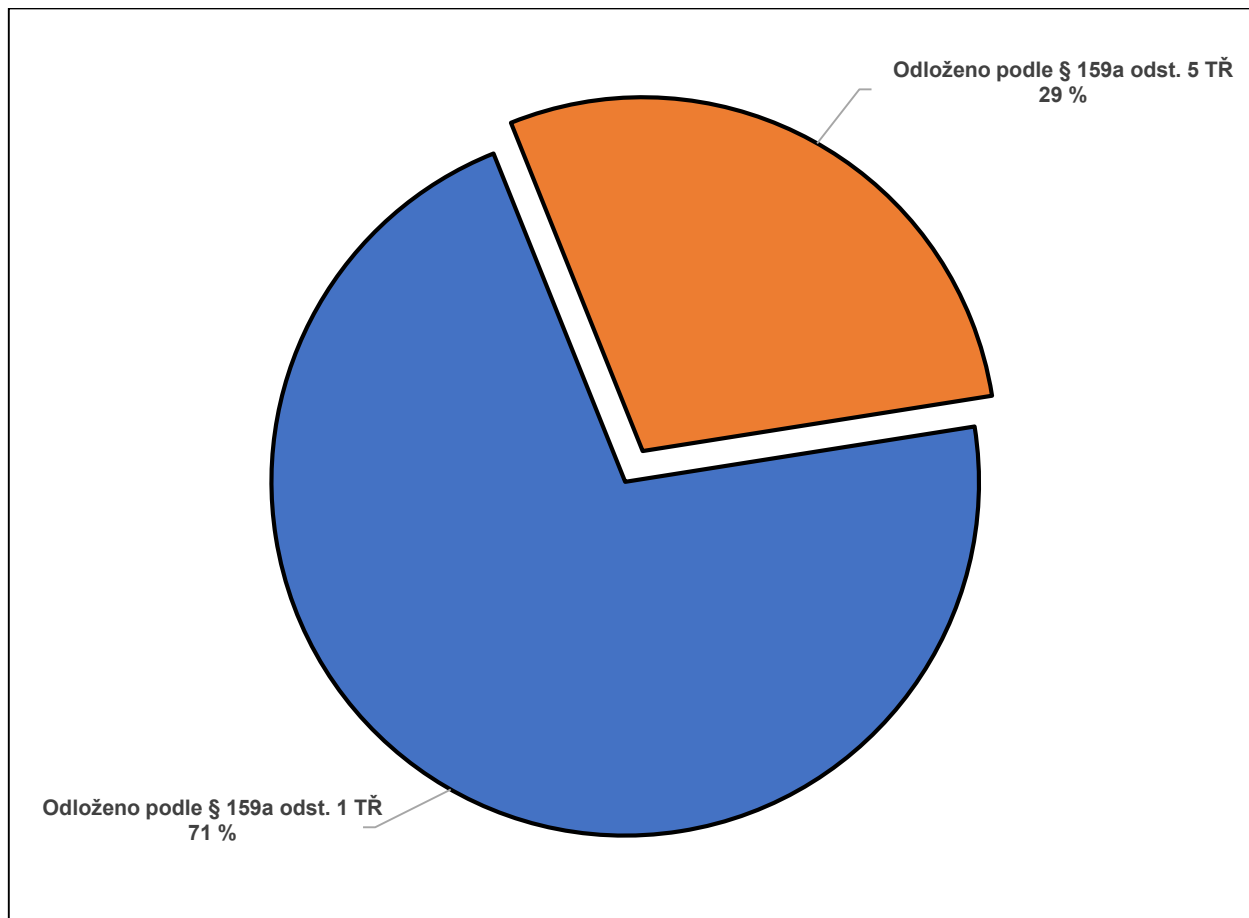

V případě trestné činnosti související s perzekucí poškozených z důvodů náboženského smýšlení obdobně došlo k zahájení trestního stíhání pouze v jediné věci. Jedná se o případ, kdy podezřelý jako příslušník StB v Olomouci plánoval, realizoval a řídil opatření směřující k donucení poškozených ke zdržení se projevů jejich náboženského vyznání. S ohledem na absenci důkazních prostředků pak ve více než polovině trestních věcí bylo rozhodnuto o jejich odložení podle § 159a odst. 5 tr. řádu.

Tabulka 15 – Způsob ukončení prověřování – Vražda

Způsob ukončení prověřování – Vražda	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	5
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	2

Graf k tabulce 15

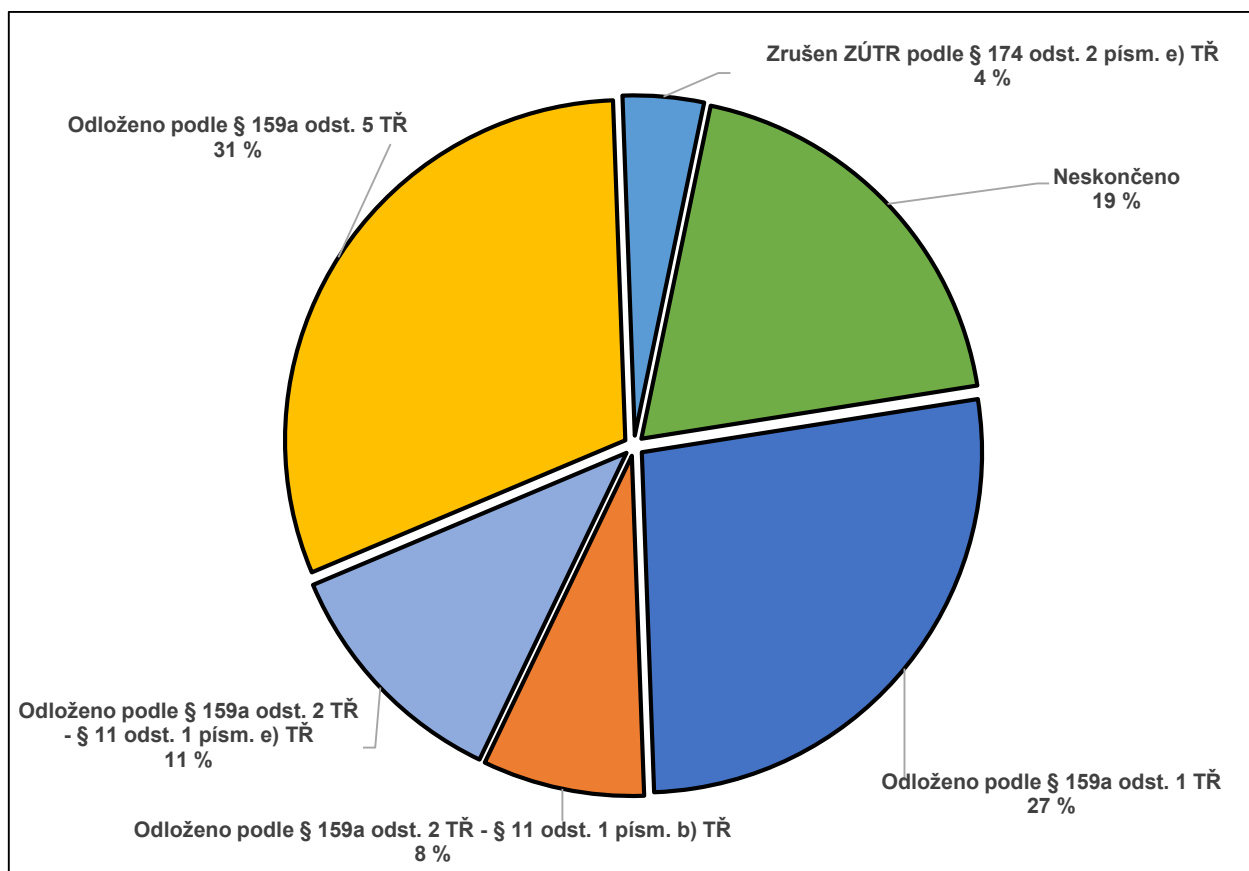

Co se týká prověřování trestních věcí, jejichž podstatou bylo úmyslné usmrcení osoby (Vražda), jediným evidovaným způsobem ukončení je odložení věci, a to buď podle § 159a odst. 1 tr. řádu nebo podle § 159a odst. 5 tr. řádu. Podle prvního z uvedených způsobů například proto, že bylo zjištěno, že poškozený nebyl usmrcen, ale spáchal sebevraždu nebo že se nepodařilo prokázat některý ze znaků skutkové podstaty uvedeného trestného činu. Druhým uvedeným způsobem pak skončilo například obnovené prověřování okolností smrti bývalého československého ministra zahraničních věcí Jana Masaryka neustanovenými příslušníky StB, neboť se ani na základě nového znaleckého posudku nepodařilo zjistit skutečnosti odůvodňující zahájení trestního stíhání (nebyl spolehlivě vyvrácen závěr, že se na smrti poškozeného mohla podílet jiná osoba).

Tabulka 16 – Způsob ukončení prověřování – Ostatní

Způsob ukončení prověřování – Ostatní	Počet
Odloženo podle § 159a odst. 1 TŘ	7
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. b) TŘ	2
Odloženo podle § 159a odst. 2 TŘ – § 11 odst. 1 písm. e) TŘ	3
Odloženo podle § 159a odst. 5 TŘ	8
Zrušen ZÚTR podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ	1
Neskončeno	5

Graf k tabulce 16

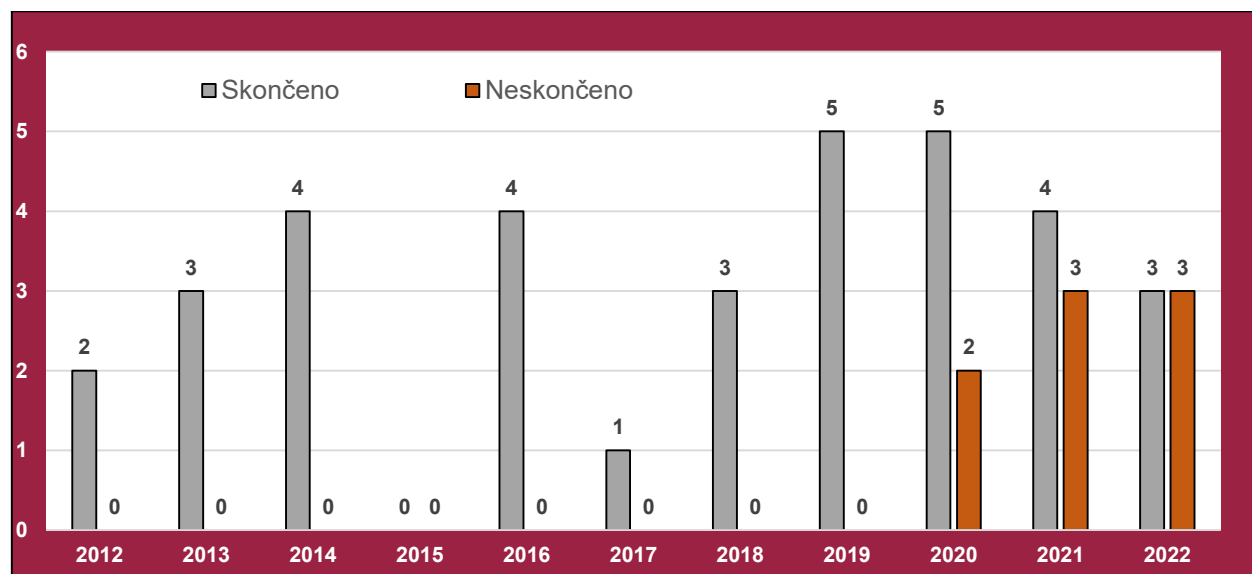
V okruhu trestných činů spadajících do kategorie Ostatní bylo nejčastějším způsobem ukončení prověřování odložení věci podle § 159a odst. 5 tr. řádu. I zde policejní orgán narážel na absenci relevantních listinných důkazů, nedostupnosti svědků, přičemž tyto faktory bránily v konečném ustanovení poškozeného či podezřelého. V jednom případě pak došlo ke zrušení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, a to proto, že v době jeho vydání neexistovalo podezření, že by jednání bývalých příslušníků StB mohlo naplnit kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu, na který by se vztahovala neprohlášenost trestní odpovědnosti ve smyslu § 35 písm. c) tr. zákoníku.

II. Trestní věci vedené ve vyšetřování a v řízení před soudem

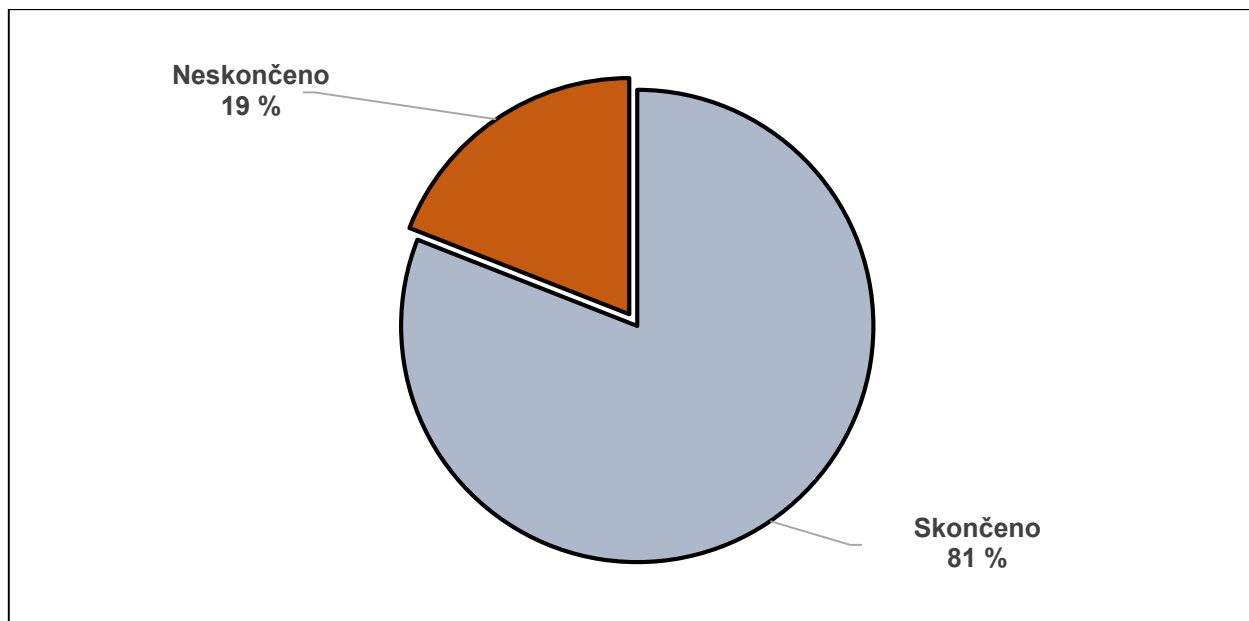
Tabulka 17 – Počty věcí, v nichž bylo postupováno podle § 160 odst. 1 tr. řádu (počet obviněných osob a podíl ukončených věcí)

§ 160/1 TR	Počet		Skončeno	Neskončeno
	Věcí	Obviněných		
2012	2	2	2	0
2013	3	4	3	0
2014	4	4	4	0
2015	0	0	0	0
2016	4	6	4	0
2017	1	2	1	0
2018	3	9	3	0
2019	5	8	5	0
2020	7	10	5	2
2021	7	7	4	3
2022	7	15	3	3
Celkem	43	67	34	8

Graf k tabulce 17 (A)

Graf k tabulce 17 (B)

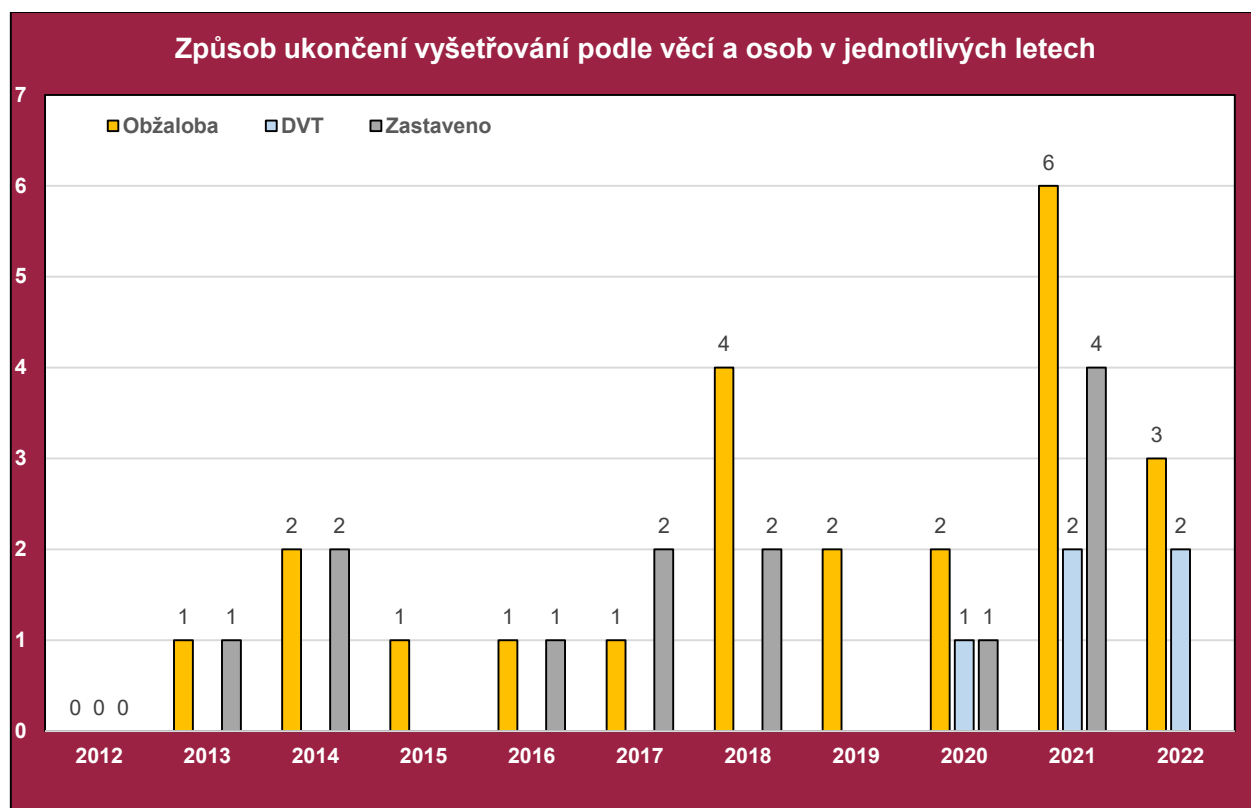

Třebaže počty věcí, v nichž bylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání (tj. zahájeno vyšetřování) jsou relativně nízké, je zjevné, že v druhé polovině sledovaného období jejich počet zřetelně narůstá. Pokud je vyšetřování ve věci zahájeno, netrvá většinou dlouho, což nasvědčuje tomu, že klíčové důkazní prostředky policejní orgán zajišťuje ve fázi prověřování. V některých trestních věcech je vyšetřování vedeno vůči většímu počtu osob. Lze poukázat zejména na údaje z let 2018 a 2022, kdy došlo v rámci jedné věci k zahájení trestního stíhání vůči několika členům předsednictva ÚV KSČ nebo vůči několika příslušníkům StB podílejících se na realizaci nátlakových opatření na poškozeného v rámci Akce Asanace. Mimo údaje prezentované v tabulce jsme zjišťovali také **průměrný věk obviněných** v době zahájení trestního stíhání (**77 let**), přičemž **medián** je představován hodnotou **73,5 let**.

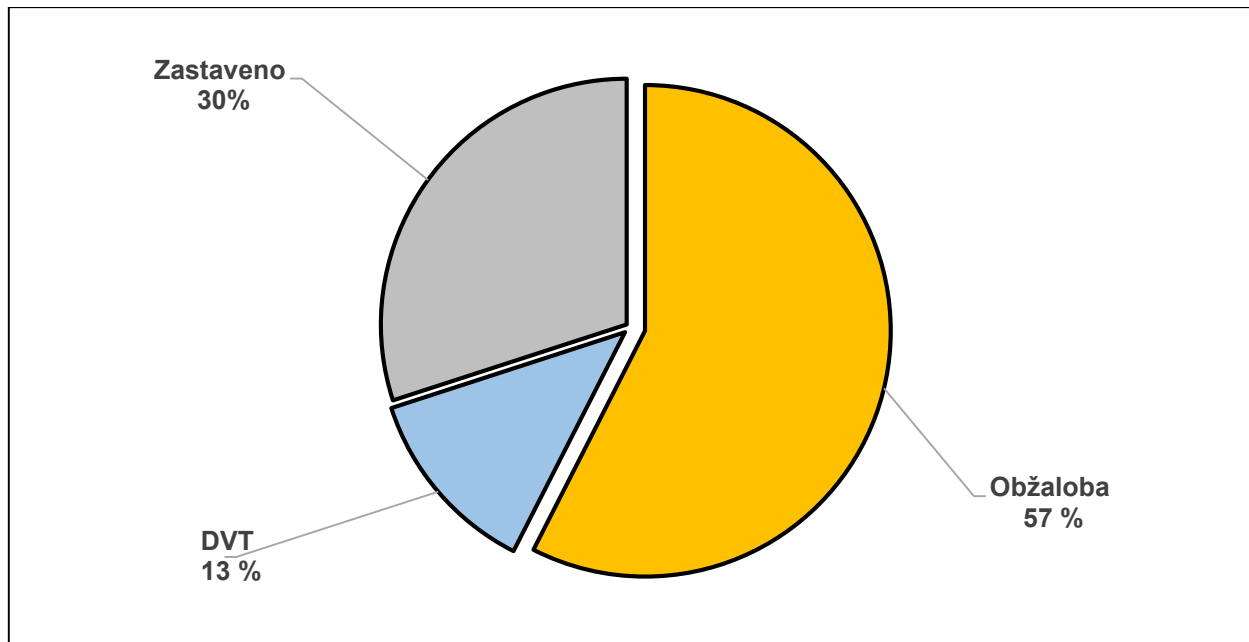
Tabulka 18 – Způsob ukončení vyšetřování podle věcí a osob v jednotlivých letech

	Obžaloba		DVT		Zastaveno	
	Věci	Obvinění	Věci	Obvinění	Věci	Obvinění
2012	0	0	0	0	0	0
2013	1	1	0	0	1	1
2014	2	3	0	0	2	2
2015	1	1	0	0	0	0
2016	1	1	0	0	1	1
2017	1	1	0	0	2	2
2018	4	11	0	0	2	2
2019	2	4	0	0	0	0
2020	2	3	1	1	1	1
2021	6	8	2	2	3	5
2022	3	5	2	3	0	0
Celkem	23	38	5	6	12	14

Graf k tabulce 18 (A)

Graf k tabulce 18 (B)

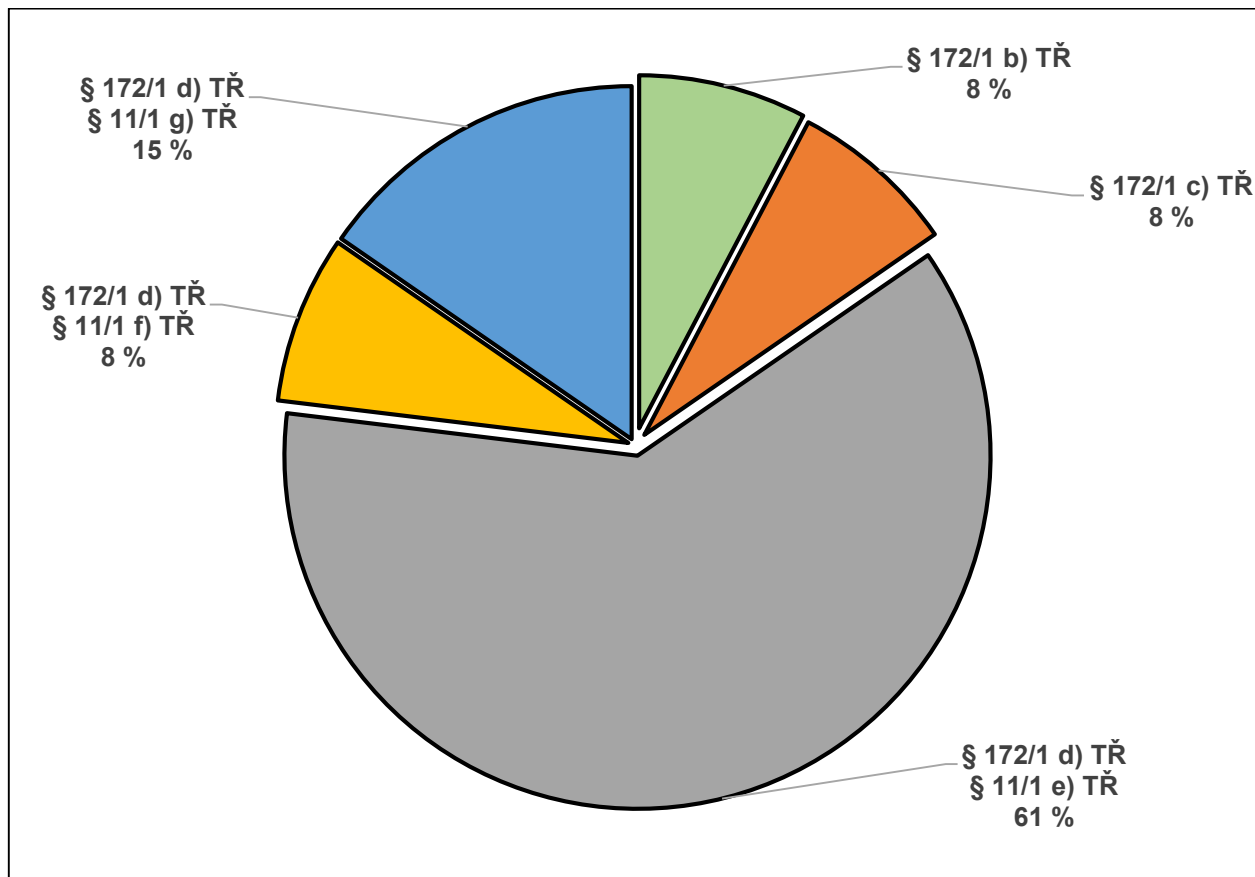

U věcí, v nichž bylo zahájeno trestní stíhání, došlo následně ve více než polovině z nich k podání obžaloby. Trestní stíhání bylo zastaveno ve třetině věcí, což je ve srovnání s „běžnou kriminalitou“ vysoce nadstandartní počet. Je však ovlivněn objektivními okolnostmi hodnocené trestné činnosti (viz komentář k tabulce 19).

Tabulka 19 – Počty zastavení trestního stíhání státním zástupcem podle zákonného důvodu

	§ 172/1 b) TŘ		§ 172/1 c) TŘ		§ 172/1 d) TŘ § 11/1 e) TŘ		§ 172/1 d) TŘ § 11/1 f) TŘ		§ 172/1 d) TŘ § 11/1 g) TŘ	
	Věci	Osoby	Věci	Osoby	Věci	Osoby	Věci	Osoby	Věci	Osoby
2012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
2014	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
2017	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1
2018	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0
2019	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2020	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
2021	0	0	0	0	3	3	0	0	1	2
2022	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	1	1	1	1	8	8	1	1	2	3

Graf k tabulce 19

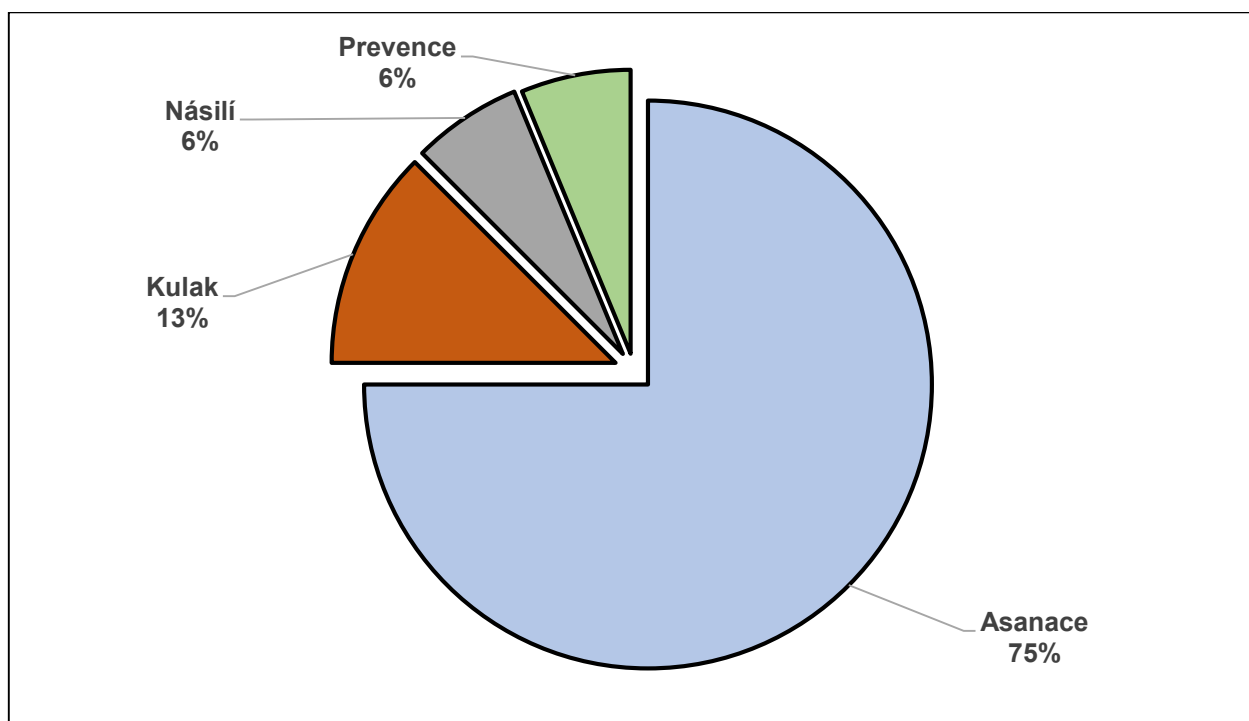
Zdaleka nejčastějším důvodem pro zastavení trestního stíhání je § 172 odst. 1 písm. d) tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. e) tr. řádu, tedy úmrtí obviněného. S ohledem na dobu spáchání trestné činnosti a aktuální věk obviněných je vysoký počet skončení věci z tohoto důvodu zcela logický. Zastavení trestního stíhání z dalších důvodů je zcela raritní, přičemž za zmínku stojí, že ani v jednom případě nebylo zastaveno trestní stíhání z důvodu uvedeného v § 172 odst. 1 písm. a) tr. řádu, tedy že by bylo nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede. V jednom případě došlo ke kasaci usnesení o zastavení trestního stíhání vydaného podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. řádu, a to na základě postupu podle § 174a odst. 1 tr. řádu. Nezákonnost usnesení spočívala v příliš široce vymezeném popisu skutku, který navíc vytvářel potenciální překážku věci rozhodnuté ve vztahu k dalšímu možnému trestnímu stíhání obviněného (Asanace).¹¹ Zdravotní stav obviněných pak vedl na základě výsledků znaleckého zkoumání k postupu podle § 172 odst. 1 písm. d) tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. f) tr. řádu, resp. ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) tr. řádu.

¹¹ Věc vedená u ÚDV pod sp. zn. UDV-310/TČ-2014-260011, dozorovaná ObSZ pro Prahu 1 pod sp. zn. 2 ZT 48/2016.

Tabulka 20 - Počty věcí ve vyšetřování podle obvodů KSZ (MSZ) a okruhů trestné činnosti

	Asanace	Kulak	Násilí	Prevence
MSZ Praha	6	0	1	1
KSZ Praha	0	0	0	0
KSZ České Budějovice	1	0	0	0
KSZ Plzeň	3	0	0	0
KSZ Ústí nad Labem	1	0	0	0
KSZ Hradec Králové	0	0	0	0
KSZ Brno	1	1	0	0
KSZ Ostrava	0	1	0	0
Celkem	12	2	1	1

Graf k tabulce 20

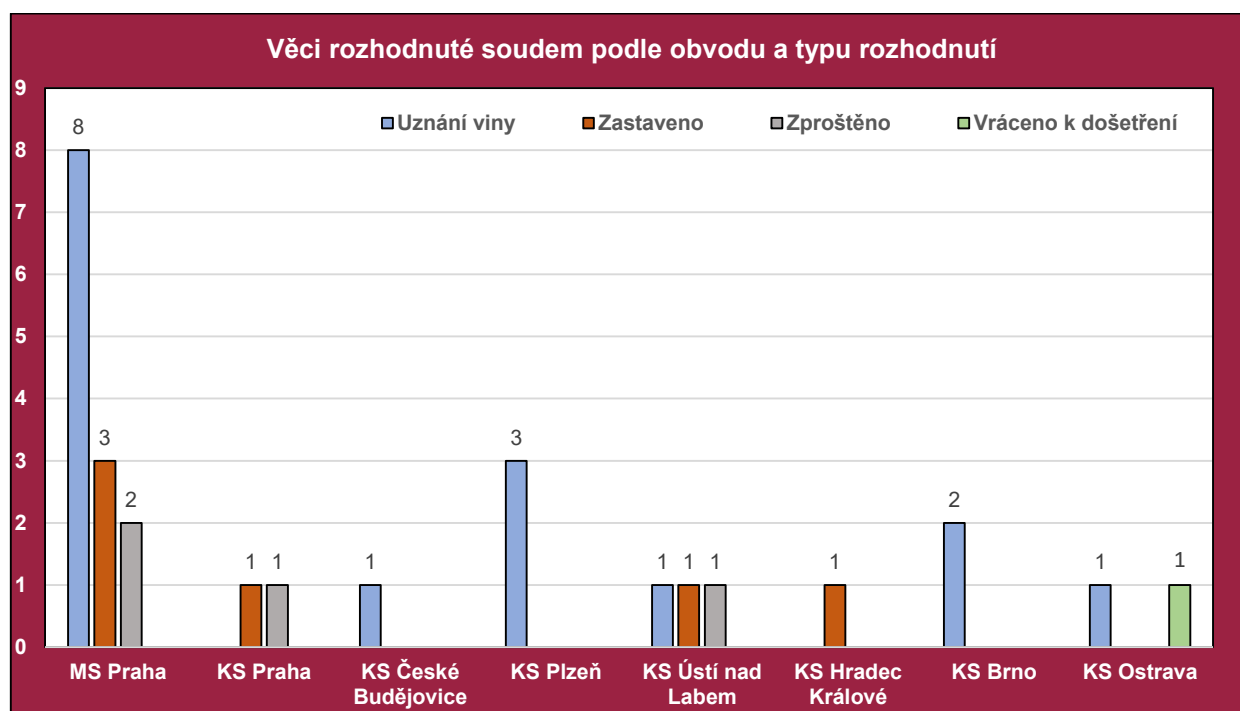

V případě zahájení trestního stíhání vykonávají dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení v polovině případů státní zástupci v obvodu působnosti Městského státního zastupitelství v Praze, což odpovídá statistickým údajům z fáze prověřování. Co se okruhu trestné činnosti týče, významně převládá Akce Asanace, zatímco další okruhy trestné činnosti byly předmětem trestního stíhání spíše ojediněle. Za zmínku však i zde stojí trestní stíhání členů předsednictva ÚV KSČ z důvodu jejich odpovědnosti za hraniční režim bývalé ČSSR (Ostraha hranic).

Tabulka 21 – Počty věcí rozhodnutých soudy podle soudních obvodů a typu rozhodnutí

	Uznání viny	Zastaveno	Zproštěno	Vráceno k došetření
MS Praha	8	3	2	0
KS Praha	0	1	1	0
KS České Budějovice	1	0	0	0
KS Plzeň	3	0	0	0
KS Ústí nad Labem	1	1	1	0
KS Hradec Králové	0	1	0	0
KS Brno	2	0	0	0
KS Ostrava	1	0	0	1
Celkem	16	6	4	1

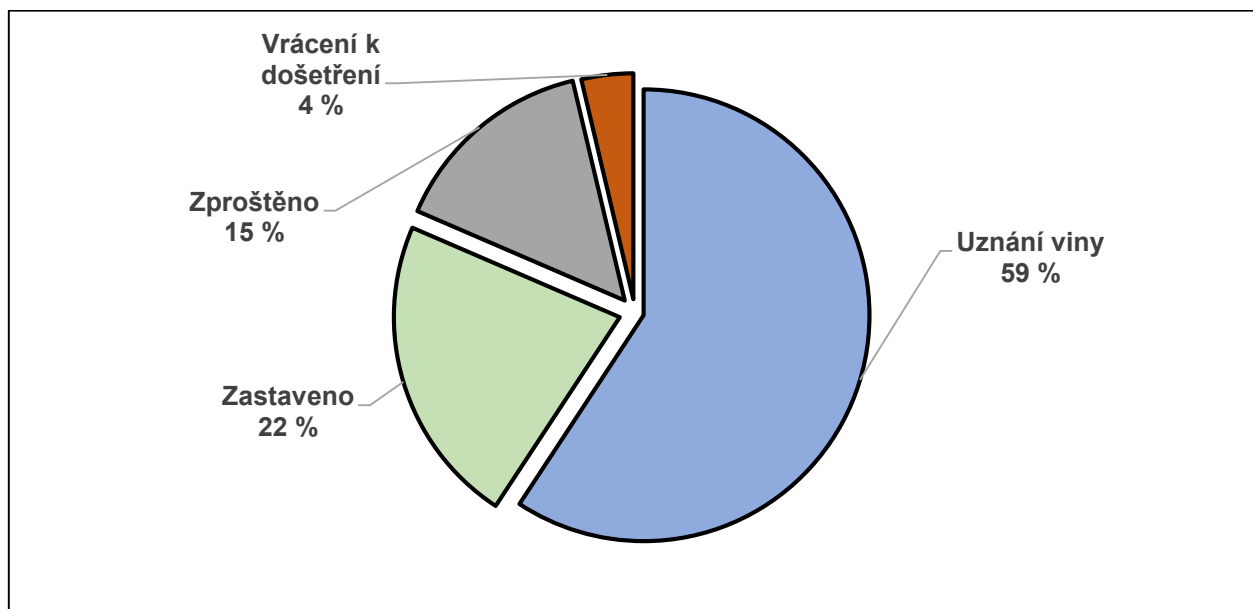
Graf k tabulce 21

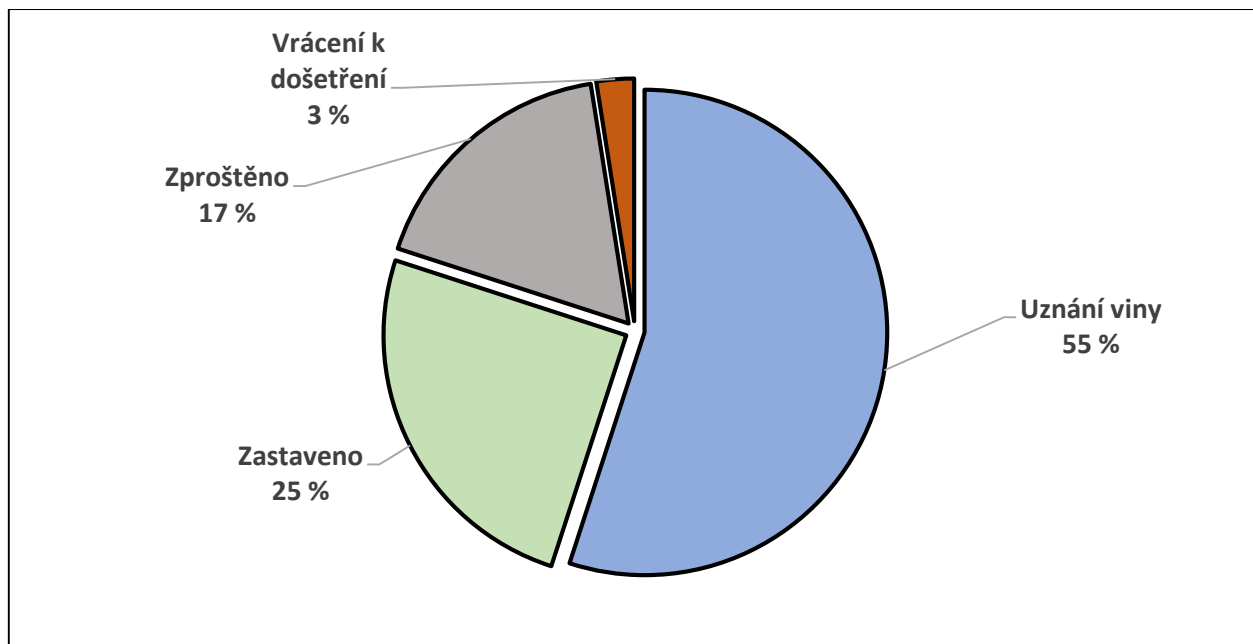
Tabulka 22 – Způsob pravomocného vyřízení věci soudem ve vztahu k jednotlivým obviněným

	Věci	Osoby
Uznání viny	16	22
Zastaveno	6	10
Zproštěno	4	7
Vrácení k došetření	1	1

Graf k tabulce 22 (A) vztahující se k vyřízeným věcem

Graf k tabulce 22 (B) vztahující se k jednotlivým osobám

V návaznosti na komentář k předchozí tabulce lze opět upozornit na vyšší zatížení „pražských“ soudů. Co se způsobu vyřízení věci týče, pak ve více než polovině případů jsou obvinění pravomocně odsouzeni. Relativně vysoký počet zproštěných případů souvisí mj. s odlišným přístupem k hodnocení listinných důkazů (obstaraných archiválií) z hlediska potenciálu k usvědčení obviněných, v některých případech zemřeli svědci (resp. poškození), kteří mohli obviněné usvědčit. U jednoho z obžalovaných soudy dokonce pravomocně rozhodly o zproštění obžaloby podle § 226 písm. a) tr. řádu na návrh dozorového státního zástupce, a to s ohledem na změnu výpovědi poškozeného u hlavního líčení. Jak ale správně uvedlo dohledové státní zastupitelství, namísto bylo rozhodnout podle § 226 písm. c) tr. řádu, neboť nebylo prokázáno, že se skutku dopustil obžalovaný.¹² V případě zproštění obžaloby podle § 226 písm. b) tr. řádu bylo zjištěno toliko jedno nepravomocné rozhodnutí soudu I. stupně, přičemž trestní řízení skončilo u odvolacího soudu vydáním usnesení o zastavení trestního stíhání s ohledem na úmrtí obžalovaného.

Pokud jde o (soudní) zastavovací rozhodnutí, podobně jako ve vyšetřování, i zde je jedním z nejčastějších důvodů pro tento procesní postup úmrtí obžalovaného. Objevuje se zde i jeden případ (fakultativního) zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti podle § 223 odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 172 odst. 2 písm. a) tr. řádu, neboť soud zohlednil trest, který byl obžalovanému uložen za předchozí trestnou činnost. V případě rozhodnutí soudu o vrácení k došetření podle § 188 odst. 1 tr. řádu byl důvodem pro tento postup nedostatečný popis skutku a neúplné dokazování ohledně jednoho ze znaků skutkové podstaty žalovaného trestného činu. Ve vztahu k pěti obžalovaným došlo k pravomocnému zastavení trestního stíhání na základě usnesení odvolacího soudu, přičemž u jednoho obžalovaného z důvodu jeho úmrtí a u čtyř obviněných z důvodu promlčení trestní odpovědnosti.¹³

¹² Věc vedená ÚDV pod sp. zn. UDV-495/TČ-2015-260011 a dozorovaná OSZ v Děčíně pod sp. zn. 1 ZT 185/2017.

¹³ Ve věci však bylo podáno dovolání nejvyššího státního zástupce, neboť odvolací soud při posouzení otázky promlčení nerespektoval vcelku ustálenou a jednoznačnou judikaturu vyšších soudů.

Tabulka 23 – Seznam pravomocně odsouzených pachatelů¹⁴

Jméno	Rozsudek	Právní moc	Okruh trestné činnosti	Právní kvalifikace	Trest
BENÍŠEK Pavel , nar. 09.11.1951	Obvodní soud pro Prahu 1, 3 T 11/2021	15.12.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	Peněžitý trest 70.000,- Kč
ŘÍHA Václav , nar. 17.03.1936	Obvodní soud pro Prahu 1, 3 T 11/2022	15.12.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	Peněžitý trest 70.000,- Kč
HRANIČKA Václav , nar. 28.01.1952	Okresní soud Plzeň – město, 4 T 123/2021	21.03.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2,5 roku/ 18 měsíců ZD
HRANIČKA Václav , nar. 28.01.1952	Okresní soud Plzeň – město, 9 T 89/2019 ve spojení s Krajský soud v Plzni, 8 To 17/2022	03.03.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 1 rok ZD
DOUŠA Milan , nar. 19.05.1947	Obvodní soud pro Prahu 1, 3 T 15/2018	11.05.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	OS - 5,5 roku
MAREČEK Vladimír , nar. 20.08.1953	Obvodní soud pro Prahu 1, 3 T 15/2019	11.05.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 3 roky/ 4 roky ZD
JEŽDÍK Josef , nar. 26.08.1942	Okresní soud v Liberci, 3 T 160/2021 ve spojení s Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci, 55 To 219/2022	10.11.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 28 měsíců/ 3 roky ZD
MUSIL Milan , nar. 20.03.1955	Obvodní soud pro Prahu 1, 44 T 129/2021	14.10.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 24 měsíců/ 18 měsíců ZD
MARYŠKO Jaroslav , nar. 25.04.1952	Obvodní soud pro Prahu 1, 2 T 52/2021	29.06.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 24 měsíců/ 24 měsíců ZD

¹⁴ TZ = trestní zákoník

Jméno	Rozsudek	Právní moc	Okruh trestné činnosti	Právní kvalifikace	Trest
MARYŠKO Jaroslav , nar. 25.04.1952	Obvodní soud pro Prahu 1, 8 T 1/2022 (DVT)	25.02.2021	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 2 roky/ 1 rok ZD
KUČERA Josef , nar. 07.09.1951	Okresní soud v Klatovech, 1 T 96/2020	22.04.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
VESELÝ Jiří , nar. 04.09.1949	Okresní soud v Klatovech, 1 T 96/2021	22.04.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
BUREŠ Pavel , nar. 24.05.1946	Okresní soud v Prostějově, 1 T 148/2021	31.01.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 2 roky/ 1 rok ZD
ŠMEJKAL Jaroslav , nar. 31.07.1950	Okresní soud v Táboře, 1 T 128/2021	26.10.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 6 měsíců/ 12 měsíců ZD
KARÁSEK Jiří , nar. 25.09.1949	Obvodní soud pro Prahu 1, 44 T 42/2022	31.08.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
JÍLEK Jan , nar. 13.09.1924	Okresní soud v Přerově, 5 T 168/2013	16.10.2013	Kulak	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
HANÁK Josef , nar. 09.08.1926	Okresní soud v Břeclavi, 21 T 223/2014	13.05.2015	Kulak	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) TZ	PTOS - 1 roky/ 2 rok ZD
BERAN Petr , nar. 15.03.1952	Obvodní soud pro Prahu 1, 2 T 62/2014 ve spojení s Městský soud v Praze, 44 To 618/2014	23.02.2015	Násilí	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 3 roky/ 3 roky ZD
LÍBAL Kamil , nar. 22.02.1962	Obvodní soud pro Prahu 1, 2 T 62/2014	29.10.2014	Násilí	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ § 146 odst. 1, odst. 2 písm. e) TZ	PTOS - 2 roky/ 1 rok ZD

Jméno	Rozsudek	Právní moc	Okruh trestné činnosti	Právní kvalifikace	Trest
BREJCHA Alexandr , nar. 02.09.1952	Obvodní soud pro Prahu 6, 3 T 81/2020	24.11.2020	Prevence	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
DVOŘÁK Josef , nar. 02.05.1949	Obvodní soud pro Prahu 6, 3 T 97/2020	12.02.2021	Prevence	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 2 roky ZD
CHUDOBA Vladimír , nar. 8.06.1951	Obvodní soud pro Prahu 1, 1 T 7/2022	05.12.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 30 měsíců ZD Peněžitý trest 50.000,- Kč
NOVOTNÝ František , nar. 27.06.1947	Obvodní soud pro Prahu 1, 1 T 7/2022	05.12.2022	Asanace	§ 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ	PTOS - 2 roky/ 30 měsíců ZD Peněžitý trest 50.000,- Kč

Pokud jde o obžalované, kteří byli pravomocně uznáni vinnými na základě rozsudku soudu prvního či druhého stupně, uvádíme tyto případy pro větší názornost v tabulce výše, a to včetně právní kvalifikace, uloženého trestu a data právní moci odsuzujícího rozsudku.

3. Vybrané hmotněprávní a procesněprávní problémy a další poznatky

Jak již bylo předesláno v úvodním vymezení, za účelem zpracování této analýzy byly shromážděny a znovu prostudovány všechny spisy vedené na Nejvyšším státním zastupitelství, v rámci nichž byly sledovány trestní věci týkající se tzv. komunistických zločinů. Státní zastupitelství, u nichž byla ve sledovaném období alespoň ve dvou věcech podána obžaloba, byla rovněž požádána o zodpovězení otázek, zda se v uvedených případech vyskytovaly některé specifické problémy hmotněprávní či procesněprávní povahy a jak hodnotí spolupráci s policejním orgánem a plnění jeho zákonných povinností. Vyhodnocení zaslaných odpovědí ve vazbě na zjištěná statistická data je přiblíženo v této kapitole upozorňující na nejdůležitější hmotněprávní a procesněprávní problémy, které s problematikou trestního postihu tzv. komunistických zločinů pojí. Současně je věnována pozornost dílčímu hodnocení ÚDV jako speciálnímu policejnímu orgánu a dalším poznatkům souvisejícím s výkonem dozorových oprávnění ze strany příslušných orgánů veřejné žaloby. Pro větší autenticitu jsou vybrané odpovědi podrobněji citovány.

Ve věcech zločinů komunismu, v nichž bylo trestní řízení zahájeno v posledních deseti letech, je vhodné upozornit na následující aspekty. Trestní řízení je v menšině případů zahajováno na základě oznámení poškozených, častěji však díky vyhledávací činnosti policejního orgánu, který se zaměřuje zejména na určité okruhy činnosti represivních orgánů komunistického režimu (zejm. StB), ze kterých mohou být zjištěny poznatky o spáchané trestné činnosti. Jak vyplývá z dat graficky prezentovaných v předchozí kapitole, na počátku posuzovaného období převažoval zájem o tzv. akci K (Kulak), tak v jejím průběhu se policejní orgán více zaměřuje na tzv. akci Asanace, v jejímž rámci byli vytipováni disidenti, zejména z řad signatářů Charty 77, různými šikanózními technikami nuceni k vystěhování z tehdejší ČSSR. Specifickou kategorií jsou případy propuštění příslušníků Československé lidové armády na začátku normalizace pro jejich nesouhlas s okupací Československa 21. 8. 1968 či jiné politické důvody. Prověřovány byly též případy persekucí z důvodu náboženských aktivit poškozených.

Mezi další případy patří zranění či usmrcení při pokusu o přechod státní hranice s bývalou Německou spolkovou republikou a Rakouskem (tzv. železné opony). Vedle vyvození trestní odpovědnosti bezprostředně zasahujících příslušníků Pohraniční stráže je v poslední době evidentní snaha postihnout i vrcholné představitele komunistického režimu v Československu, konkrétně členy předsednictva Ústředního výboru KSČ, kteří ačkoliv byli informováni o režimu při ochraně hranic, který umožňoval usmrtit osoby pokoušející se o její překročení, což odporovalo přijatým mezinárodním závazkům, neučinili nic, aby tento právní režim odstranili a ponechali jej v platnosti. V tuto chvíli jsou trestně stíhány dvě osoby, u dalších bylo jejich trestní stíhání zastaveno z důvodů úmrtí, resp. existence těžké choroby trvale vylučující jejich postavení před soud. Uvedená právní konstrukce je do určité míry obdobná případům řešeným v Německu, zdá se však, že snaha o trestní postih vrcholných představitelů komunistického režimu za toto omisivní jednání přišla vzhledem k věku možných pachatelů příliš pozdě.

V drtivé většině případů je trestní řízení zahajováno pro podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku (případně pro obdobný trestný čin podle předchozí hmotněprávní úpravy), výjimečně pak pro jiné trestné činy, zejména proti životu a zdraví.¹⁵

V průběhu prověřování jsou vedle vyhledávání a studia archivních materiálů dohledávání svědci, zejména poškození, resp. členové jejich rodin a ustanovování možní podezřelí. Trestní řízení je komplikováno zejména značným časovým odstupem od prověřovaných událostí, svědci ani podezřelí v řadě případů již nežijí, případně si události podrobněji nepamatují. Řada poškozených rovněž žije trvale v zahraničí a někteří z nich již nemají zájem svědčit, a to vzhledem ke značnému časovému odstupu od prověřovaných událostí, někteří mají pocit, že jejich „případy“ nejsou natolik zásadní, aby se odstupem čtyřiceti i více let řešily v trestněprávní rovině a nechtějí se k těmto událostem vracet.

Již ve fázi prověřování je namístě pečlivě posoudit možnost výslechu svědků jakožto neodkladného a neopakovatelného úkonu z důvodu jejich vysokého věku, předpokládané délce konání řízení, jakož i značného časového odstupu od prověřovaných událostí a případně provést jejich výslech ve smyslu § 158a tr. řádu za účasti soudce, ovšem při vědomí všech omezení vyplývajících z čl. 6 Úmluvy (zásada kontradiktornosti).¹⁶

Vedle obtíží souvisejících s výslechy obviněných a svědků se vyskytuje nejednotná praxe týkající se hodnocení vyhledaných archiválií z toho hlediska, jaké údaje je nezbytné dohledat, aby bylo na jejich základě možno dovodit trestní odpovědnost podezřelých. V případě Akce K (Kulak) mnohdy „postačovalo“ prokázání členství v tzv. vysídlovací komisi, která bez zákonného důvodu rozhodovala o vysídlování rodin tzv. vesnických

¹⁵ V případě trestných činů spáchaných příslušníky Pohraniční stráže vůči osobám pokoušejícím se překročit státní hranici, jejichž podstatou je způsobení zranění nebo smrti poškozených, je většinou třeba, aby právní kvalifikace takového jednání zahrnovala jak možné spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku, tak i možné (v jednočinném souběhu) spáchání tr. činu proti životu a zdraví, jehož konkrétní typ bude odvislý od povahy způsobeného následku – újma na zdraví, těžká újma na zdraví, usmrcení jako znak kvalifikované skutkové podstaty krytý neúmyslným zaviněním – trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 tr. zákoníku, trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 tr. zákoníku či úmyslné (alespoň ve formě nepřímého úmyslu) usmrcení – tr. čin vraždy podle § 140 tr. zákoníku. K otázce postavení příslušníka Pohraniční stráže jako veřejného činitele lze odkázat na stanovisko ALO NSZ ze dne 13. 7. 2005 sp. zn. 1 SL 746/2005 – „*K postavení příslušníků Pohraniční stráže jako veřejných činitelů*“. Minimálně chybějící právní kvalifikaci vztahující se k tr. činu proti životu a zdraví byla v rámci výkonu dozoru ve stanoveném období zaznamenána u trestní věci vedené u ÚDV pod sp. zn. UDV-74/TČ-2022-260013, dozorované OSZ ve Znojmě pod sp. zn. ZN 625/2022.

¹⁶ Při provedení výslechu svědka jako neodkladného a neopakovatelného úkonu podle § 158a tr. řádu je potřeba s ohledem na judikaturu vycházet z toho, že k protokolu o výslechu svědka, který bude možné číst v hlavním líčení jako důkaz podle § 211 odst. 2 písm. b) tr. řádu, nebude moci soud při posuzování viny obviněného přihlídnout, pokud neměl obviněný či jeho obhájce v průběhu trestního řízení klást takovému svědkovi otázky. Viz např. rozsudek ESLP ve věci Tseber proti České republice ze dne 22. 11. 2012, č. 46203/08; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. 12. 2011, č. 26766/05 a 22228/06, Rozsudek ESLP ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. 12. 2015, č. 9154/10, nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/13, publikovaný pod č. 175/2013 Sb. n. u. ÚS nebo nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2867/16, publikovaný pod č. 204/2017 Sb. n. u. ÚS. Obecně k podmínkám neodkladnosti a neopakovatelnosti výslechu svědka podle § 158a tr. řádu viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2017 sp. zn. 3 Tdo 130/2017.

boháčů, jež bylo prokazováno podpisem protokolu z jejího jednání. V jiném případě podle dohledaných archivních materiálů měl být konkrétní příslušník StB odpovědný za „realizaci“ osoby poškozeného (člena náboženské společnosti Svědkové Jehovovi), který byl podle svého tvrzení soustavně šikanován, vyslýchán na StB, byly u něj konány domovní prohlídky, zabavena literatura, nemohl najít přiměřenou práci apod. Nálezací i odvolací soud nicméně shodně konstatovaly, že výpověď poškozeného není dostatečně konkrétní a dohledané archiválie neprokazují, že za odpovědnou persekuci byl odpovědný obviněný.

V rámci dohledaných archivních materiálů je vždy nutno pečlivě hodnotit odpovědnost jednotlivých podezřelých, zpravidla příslušníků StB, a to v celém řetězci velení v rámci jednotlivé bezpečnostní složky, přičemž většinou je možné dovodit trestní odpovědnost jak řadových příslušníků StB, kteří jednotlivé „zájmové osoby rozpracovávali“, tak jejich vedoucích, kteří navržené plány a postupy schvalovali.¹⁷ Zde je možné taktéž zmínit velmi často se objevující obhajobu řadových příslušníků SNB/StB, spočívající v tvrzení, že za své činy nemohou být trestně odpovědní, neboť jednali na základě rozkazu svých nadřízených. V tomto směru lze odkázat na judikaturu rozebranou v následující kapitole, která poskytuje argumentaci umožňující takovouto obhajobu označit za nedůvodnou.¹⁸ V některých případech se však zařazení podezřelých v konkrétní struktuře StB nekryje s dobou, kdy byl na poškozeného vyvíjen nejvyšší tlak (typicky v souvislosti s akcí Asanace) a jeho jednání tak bývá promlčeno (viz níže).

V případě skončení prověřování odložením je menší část případů odkládána podle § 159a odst. 1 tr. řádu, typicky v případech, kdy nebyla prokázána taková míra zásahu do práv a svobod poškozeného ze strany orgánů komunistického režimu, aby bylo možno dovodit naplnění znaků trestného činu. Podle § 159a odst. 5 tr. řádu bývá věc zpravidla ukončována, pokud se nepodaří zjistit osoby odpovědné za persekuci poškozených, zejména pokud se jejich jména nenacházejí ve vyhledaných archiváliích. Podle § 159a odst. 2 tr. řádu s odkazem na § 11 písm. e) tr. řádu bývá věc odkládána v těch případech, kdy všechny osoby odpovědné za persekuci poškozených, u nichž by bylo možno dovodit jejich trestní odpovědnost, již nežijí, což je poměrně častý způsob skončení věci. V této souvislosti je možno upozornit na dílčí pochybení policejního orgánu, která byla ve sledovaném období zaznamenána,¹⁹ a to nevyjasnění si zákonných parametrů volby toho kterého způsobu skončení věci odložením. Obecně lze konstatovat, že v případě, kdy je provedeným prověřováním odůvodněn závěr, že prověřovaný skutek nevykazuje znaky trestného činu (nejde o podezření z trestného činu a není namístě věc vyřídit jinak), přičemž ani nebyla zjištěna totožnost osoby, která skutek spáchala, případně tato osoba

¹⁷ K posouzení těchto klíčových otázek je vedle výslechu poškozených, kteří většinou neznají a ani nemohou znát celou strukturu velení, např. daného pracoviště StB, pátrat v Archivu bezpečnostních složek po listinách a dalších dokumentech jako jsou organizační plány, personální opatření, rozkazy ministra vnitra či operační plány na dané roky či kratší období apod.

¹⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2021 sp. zn. 8 Tdo 1149/2021.

¹⁹ Viz např. trestní věci vedené u ÚDV pod sp. zn. UDV-201/TC-2014-260013 (dozorováno OSZ v Liberci pod sp. zn. ZN 2489/2012); sp. zn. UDV-475/TC-2015-260011 (dozorováno OSZ v Mělníku pod sp. zn. 2 ZN 1573/2015) nebo z nedávné doby pod sp. zn. UDV-74/TC-2022-260013 (dozorováno OSZ ve Znojmě pod sp. zn. ZN 625/2022).

zemřela, vždy je třeba rozhodnout podle § 159a odst. 1 tr. řádu, a nikoliv podle § 159a odst. 5 tr. řádu, respektive podle § 159a odst. 2 tr. řádu ve spojení s § 11 písm. e) tr. řádu.

Méně častým případem je odložení z důvodu promlčení [tedy podle § 159a odst. 2 tr. řádu s odkazem na § 11 písm. b) tr. řádu], což nastává v případech, kdy míra persekuce je takového rázu, že nelze dovodit naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty, pro kterou by byl pachatel ohrožen trestní sazbou s horní hranicí nejméně deseti let, což je podmínka vyloučení z promlčení stanovená v § 35 písm. c) tr. zákoníku [dříve § 67a písm. d) tr. zákona].

Lapidárně řečeno, pokud jde o podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku, je věc vyloučena z promlčení, pokud jednání podezřelých v době spáchání naplňovalo znaky trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1, 2 písm. c) dříve platného tr. zákona (č. 140/1961 Sb.), tedy pokud jejich jednáním byl způsoben „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona. S ohledem na temporální ustanovení zakotvené v § 2 odst. 1, 3 tr. zákoníku je pak aktuálně jednání podezřelých kvalifikováno jako zvlášť závažný zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011. Jednání podezřelých tedy musí být jednak spácháno na poškozených pro jejich politické přesvědčení ve smyslu § 329 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, což zpravidla nečiní v rámci dokazování větších obtíží, resp. vyplývá z podstaty věci, avšak současně musí být jejich jednáním způsoben „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona, přičemž dovození a prokázání takového následku může být někdy komplikované. Existují případy, kdy je zjištěna šikana poškozených ze strany příslušníků StB v míře, která naplňuje znaky trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 tr. zákona, avšak tato není natolik intenzivní, aby bylo možno dovodit, že byl způsoben „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona a v takových případech trestnost činu zanikla po uplynutí pětileté promlčecí doby od konce roku 1989, tedy v roce 1994.²⁰

V typických věcech zpracovávaných specializovaným policejním orgánem tedy Akce K (Kulak) a Asanace nečiní dovození jiného zvlášť závažného následku větších obtíží, neboť poškození byli nuceně vystěhováni ze svého domova, resp. nuceni k emigraci a v obou případech rovněž byli zbaveni drtivé většiny svého majetku. Naplnění jiného zvlášť závažného následku pak soudy dovodily i v případě použití brutálního násilí, při němž bylo poškozenému vyhrožováno fyzickou likvidací, přičemž z okolností zásahu

²⁰ Problematikou promlčení trestního stíhání (trestní odpovědnosti), resp. podmínek vyloučení z promlčení, se v těchto věcech ve své rozhodovací činnosti opakovaně zabývaly Nejvyšší soud i Ústavní soud, přičemž příslušná judikatura je shrnuta v další části této zprávy, zde lze přinejmenším odkázat na shrnující a přehledné recentní usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2021 sp. zn. 8 Tdo 1149/2021.

Přestože otázka posouzení promlčecích lhůt a interpretace § 35 písm. c) tr. zákoníku zpravidla nečiní v praxi potíže, rozhodl Městský soud v Praze v usnesení ze dne 20. 9. 2022 sp. zn. 9 To 214/2022 ve věci čtyř obviněných o zastavení jejich trestního stíhání z důvodu promlčení, přičemž toto usnesení se jeví být rozporné s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. V této věci je v současnosti nejvyšším státním zástupcem podáno dovolání k Nejvyššímu soudu v neprospěch obviněných, v nichž bylo odkázáno na ustálenou judikaturu týkající se posouzení otázky promlčení a aplikaci § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 35 písm. c) tr. zákoníku.

se výhrůžky jeví jako reálné (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2015 sp. zn. 7 Tdo 344/2015). Jelikož zájem ÚDV se z důvodu plynutí času přesouvá ze zločinů páchaných v 50. letech 20. století na perzekuci odpůrců režimu, ke které docházelo v době tzv. normalizace a která byla oproti 50. letům v obecné rovině méně drakonická, vyvstává čím dál častěji otázka, která zjištěná jednání vůči odpůrcům komunistického režimu jsou natolik závažná, že mají být vyloučena z promlčení, a to více než třicet let po konci komunistického režimu, kdy po tuto dobu bylo možno uvedené trestné činy stíhat. U široké škály trestné činnosti (tak jak byla úvodem vymezena s odkazem na § 1 zákona o protiprávnosti komunistického režimu) tak orgány činné v trestním řízení naráží především na problém prokázání znaků kvalifikované skutkové podstaty, která vykazuje požadovanou horní hranici zákonné trestní sazby. Tento problém samozřejmě není u nejzávažnějších trestných činů (např. u trestného činu vraždy), kde je uvedená podmínka splněna již u základní skutkové podstaty podle § 140 odst. 1 tr. zákoníku, ale zejména u trestných činů, jejichž znakem je způsobení méně závažného následku (např. trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 tr. zákoníku – vyjma odst. 4, trestný čin vydírání podle § 175 tr. zákoníku – vyjma odst. 4 a 5 a zejména v případě nejčastěji do úvahy přicházejícího trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 tr. zákona, resp. trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku).

V této souvislosti lze zmínit případ, v němž dozorová státní zástupkyně na rozdíl od policejního orgánu dospěla k závěru, že jednání spočívající v odvléčení poškozeného na služebnu SNB, které bylo učiněno bez zákonného důvodu, kdy poškozený kladl pasivní odpor, a v důsledku toho byl na podnět podezřelého (příslušníka StB) na základě stanoviska psychiatra umístěn na jeden den na pozorování v psychiatrické léčebně, sice naplnilo znaky trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 tr. zákona, avšak není natolik intenzivní, aby bylo možno dovodit, že byl způsoben „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona. Tento závěr sice nelze považovat za nesporný, nicméně ve srovnání s perzekucí poškozených v rámci akcí K (Kulak) a Asanace je zjevné, že intenzita způsobeného následku je podstatně nižší.

Situace je komplikována tím, že „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona je typickým příkladem neurčitěho právního pojmu, který sice částečně vymezuje dostupná judikatura, nicméně právě v oblasti komunistických zločinů představuje jeho výklad a aplikace jeden z nejobtížněji řešitelných problémů. Není například zcela jasné, zda lze jeho naplnění dovozovat v případech vypracování různých hodnocení, stanovisek a doporučení, jež (vedle jiných faktorů) vedly např. k propuštění z pracovního poměru odpůrců komunistického režimu nebo k nepřijetí jejich potomků na vysoké školy apod. V případě kladného závěru by bylo namísto trestní stíhání vedoucích personalistů státních podniků, ředitelů škol a dalších příslušníků „střední nomenklatury“, což by se však mohlo setkávat s důvodným nepochopením ze strany široké i odborné veřejnosti.

V případě zahájení trestního stíhání vyvstává často potřeba znaleckého zkoumání duševního stavu obviněných, neboť jejich vysoký věk vzbuzuje pochyby, zda jsou schopni chápat smysl trestního řízení. Zpracování znaleckých posudků pak prodlužuje trestní řízení, během něhož se mohou kognitivní funkce obviněných nadále zhoršovat.

Někdy mohou být obvinění schopni účasti na trestním řízení (resp. řízení před soudem) pouze za určitých omezení, což opět může mít negativní vliv na rychlost řízení. Závěry znalců o neschopnosti obviněných účastnit se trestního řízení bývají často ze strany veřejnosti i některých poškozených vnímány značně negativně a znalci bývají bez konkrétních argumentů podezírání z účelových závěrů. Třebaže možnosti státních zástupců identifikovat možné chyby při zpracování znaleckých posudků jsou z povahy věci omezené, není důvod k jejich apriornímu zpochybňování, pokud tyto neodporují zásadám obecné logiky. Jak vyplývá z nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1886/21, je nutno v těchto případech třeba pečlivě hodnotit nestrannost znalce, a to i s přihlédnutím k jeho „předlistopadové“ minulosti, konkrétně k tomu, zda nebyl členem komunistických organizací či složek, jejichž náplní byl boj proti tzv. politickým nepřátelům. Podobný požadavek nicméně dosud nebyl vznesen ve vztahu k příslušným státním zástupcům i soudcům, respektive námitky podjatosti plynoucí z („pouhého“) dřívějšího členství v KSČ byly posouzeny jako nedůvodné.²¹

Jak výstižně v jednom případě uvedl státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze v usnesení o stížnosti proti rozhodnutí, jímž bylo z tohoto důvodu zastaveno trestní stíhání: *„Vedení smysluplné obhajoby je založeno právě na předpokladech, které obviněnému vzhledem k jeho duševnímu stavu již nesvědčí. Absenci těchto předpokladů pak nelze zhojit ani přítomností obhájce. Trestní stíhání neobnáší standardizovanou společenskou konverzaci se vzpomínkami na pouhé fragmenty z minulosti, ale enormně zátěžovou situaci s řadou proměnných a zvažovaných situací, mezi kterými panuje mnoho dynamických vazeb. Pokud by se v trestním stíhání obviněných za těchto podmínek pokračovalo, v podstatě by v něm obvinění figurovali jen jako objekty, nikoli plnoprávné procesní subjekty. (...) Za této situace tedy není možné vést spravedlivé trestní řízení, na které pamatuje § 1 odst. 1 tr. řádu, s čímž koresponduje i důvod, který vedl k zastavení trestního stíhání. V daném případě tedy nejde o otázku (přílišných) ohledů k obviněným, ale předpokladů, za kterých lze trestnou činnost kladenou jim za vinu postihovat. Nerespektování těchto předpokladů by znamenalo klesnout na úroveň totalitní moci, kterou svého času právě obvinění reprezentovali.“* I v případě pozitivního závěru znalce o schopnosti obviněného chápat účel trestního řízení se v případě např. devadesátiletých osob stává z trestního řízení nepříliš důstojný závod s časem.²²

Typickou obhajobu obviněných v rámci trestních řízení týkajících se Akce Asanace výstižně shrnul obvodní státní zástupce pro Prahu 1: *„Obhajoba obviněných je vedena zpravidla obdobným způsobem a jsou ze strany obviněných, resp. jejich obhájců uplatňovány obdobné obhajovací argumenty. Typicky se jedná o tvrzení, že se obviněný nepodílel na opatřeních realizovaných v souladu s tehdejší politikou strany a státu*

²¹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2011 sp. zn. 4 Nd 32/2011, usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 3268/10, usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 860/11 a usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2011 sp. zn. I. ÚS 1448/11.

²² Na druhou stranu je však také třeba poukázat na stále probíhající procesy s tzv. válečnými zločinci v sousední Spolkové republice Německo, kde s ohledem na časový odstup od inkriminovaných událostí čelí trestnímu stíhání osoby velmi pokročilého věku, přičemž tento faktor hraje roli při stanovení konkrétního způsobu vedení trestního řízení, avšak neznamená automaticky důvod pro nevedení či zastavení takového řízení.

(je vyvráceno listinnými archivními důkazy) či se řídil zákonem, agenturně operativními směrnicemi a konkrétními rozkazy či nařízeními (tento způsob obhajoby je vyvrácen tehdy platnou Ústavou a zákonnými předpisy – viz také popisy skutku v žalobních návrzích a odůvodnění obžalob, resp. usnesení, jimiž jsou zamítnuty stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání). Dále obvinění uvádějí, že s poškozenými osobami nepřišli do styku (vyvráceno listinnými archivními důkazy či svědeckými výpověďmi poškozených), nedávali příkazy a rozkazy týkající se postupu a způsobu práce podřízených pracovníků (vyvráceno listinnými archivními důkazy) či jim není známo nic o jakémkoliv druhu a způsobu nátlaku na poškozené (vyvráceno listinnými archivními důkazy či svědeckými výpověďmi poškozených). Častou obhajobou je rovněž argument, že poškození se do ciziny vystěhovali dobrovolně (vyvráceno výsledky poškozených a dalšími důkazy, zejm. listinnými archivními důkazy, které svědčí o soustavné šikaně, která vedla ke konečnému podvolení se poškozených k souhlasu s jejich vystěhováním z republiky); mnohdy je ze strany obviněných sporována pravost jejich podpisu na archivních materiálech (nezřídka je přistupováno k opatření znaleckého posudku z oboru písmoznalectví, který zpravidla potvrdí pravost podpisu či určí pravděpodobnost podpisu obviněné osoby). Také je často poukazováno na promlčení trestního stíhání obviněných osob.“ Tento typ obhajoby bývá zpravidla neúspěšný.

Spolupráce specializovaného policejního orgánu – Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu – s dozorovými státními zástupci je ze strany dozorových státních zástupců hodnocena zpravidla jako dobrá.²³ Komplikace nicméně mohou vzniknout kvůli tomu, že v drtivé většině případů vykonávají dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupci okresních státních zastupitelství (kterých je celkem 86), kterým tyto případy napadají zcela raritně, přičemž fakticky jediným státním zastupitelstvím, které řeší větší počet těchto případů, je Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1. To samé z povahy věci platí i pro soudy. Jednotliví dozoroví státní zástupci (a následně i soudci) mohou k těmto případům přistupovat odlišně, mohou jinak hodnotit dohledané archivní materiály z hlediska jejich potenciálu k usvědčení obviněných a může se též projevovat jejich odlišný pohled na smysluplnost vedení trestního řízení v těchto věcech.

V jednom případě např. dozorový státní zástupce zrušil usnesení o zahájení trestního stíhání mj. s argumentem, že obviněný je osobou bezúhonnou, že od doby spáchání skutku uplynula dlouhá doba a že se poškození aktivně nedomáhali zahájení trestního řízení. Tento závěr byl nicméně v rámci instančního dohledu vykonaného z podnětu Nejvyššího státního zastupitelství označen za nesprávný, neboť nejde o okolnosti „*takové povahy, aby odůvodnily odložení věci s odkazem na zásadu subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Uvedené okolnosti se běžně vyskytují v drtivé většině případů zločinů komunistického režimu, aniž by vedly k závěru o nestíhatelnosti těchto skutků. V případě akceptování uvedeného závěru by stíhání zločinů komunistického režimu bylo pro futuro vyloučeno.*“ Nutno přitom zdůraznit, že pochybnosti

²³ Obvodní státní zástupce pro Prahu 6 vedle ocenění dobré vyhledávací práce ÚDV kriticky zmínil, že policejní orgán relativně pozdě zjišťuje, zda jsou prověřované osoby vůbec na živu. Pokud někteří prověřovaní zemřeli a jiní žijí, policejní orgán věc zemřelých prověřovaných vylučuje k samostatnému řízení a poté odkládá. Tento postup označil za formalistický a nadbytečný.

o smysluplnosti trestního řízení v těchto případech vznášejí spíše mladší státní zástupci, u nichž nemůže být podezření ze spjatosti s komunistickým režimem. Státní zástupce OSZ v Děčíně např. v tomto směru uvedl, že *„nepromlčitelnost těchto skutků v daném případě neprospívá právní jistotě a předvídatelnosti rozhodnutí orgánů veřejné moci, a zároveň je velkým deficitem předchozích generací, že k obdobným trestním řízením nedocházelo ihned po revoluci, ale řešíme je v době od revoluce odpovídající mému věku, po 32 letech“*.

Sjednocující role Nejvyššího státního zastupitelství je do určité míry omezená. Tyto případy podléhají informační povinnosti a jsou všechny sledovány. Vedle metodických doporučení, která jsou z povahy věci nezávazná, může NSZ v případě nesouhlasu s vyřízením věci v přípravném řízení (zpravidla v případě jejího odložení) iniciovat výkon instančního dohledu, event. může přímo nejvyšší státní zástupce nařídit kontrolu skončené věci (§ 12 odst. 3 zákona o státním zastupitelství). Rovněž lze využít mimořádné oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit nezákonná usnesení o zastavení trestního stíhání nebo postoupení věci zakotvené v § 174a tr. řádu, případně podat v neprospěch obviněných dovolání. Tyto možnosti sjednocování postupu státního zastupitelství nicméně nemohu odstranit zásadní problém, že dozoroví státní zástupci (na rozdíl od specializovaného policejního orgánu) zpracovávají tyto vysoce specifické případy zcela raritně (pokud vůbec), zpravidla jednou za několik let. Přinejmenším by bylo žádoucí připravit školení pro státní zástupce, kteří mají tento druh trestné činnosti ve své specializaci, přičemž u většiny jde o specializaci do značné míry formální. Bylo by rovněž vhodné vytvořit platformu na úrovni zástupců NSZ, ÚDV a specialistů z řad dozorových státních zástupců, která by sloužila k pravidelné výměně poznatků a informací na tomto úseku trestné činnosti. Do jisté míry tento deficit eliminuje pravidelná účast státních zástupců NSZ (zpravidla náměstek či specializovaný státní zástupce) na pracovních poradách ÚDV, kde dochází pravidelně k diskusím k aplikačním či právním problémům.

Pokud skutečnosti zjištěné v přípravném řízení odůvodňují postavení obviněných před soud, vyskytuje se vedle podání obžaloby nově trend (realizovaný zejména státními zástupci Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1) sjednat s obviněnými dohodu o vině a trestu a předložit její návrh soudu ke schválení, což je ze strany soudu zatím bez výjimky akceptováno. Třebaže se tato praxe může zdát překvapivá, rozhodně je třeba ji ocenit, neboť se tím eliminují možné obtíže v řízení před soudem naznačené shora. Je nicméně otázkou, do jaké míry jde v případě obviněných o projev skutečné lítosti nad spáchanými činy anebo zda nechtějí „na stará kolena“ zažívat obtíže spojené se soudním řízením, resp. se vyhnout konfrontaci s poškozenými. V rámci uzavřených dohod byl navíc vždy sjednán „toliko“ alternativní trest. Uvedené úvahy ovšem nezpochybňují zákonnost ani účelnost sjednaných dohod.

Pokud jsou obvinění uznáni vinnými a jsou jim ukládány tresty, jedná se v drtivé většině případů o podmíněný trest odnětí svobody odložený na kratší zkušební lhůtu. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl uložen pouze v jednom případě, a to osobě s trestní minulostí. V poslední době (opět ze strany Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1) je navrhováno rovněž uložení peněžitých trestů, a to případně rovněž

jako trestu samostatného.²⁴ I s touto snahou je možno souhlasit. Podmíněně odložený trest odnětí svobody totiž v posuzovaných případech není příliš citelný, neboť se zpravidla jedná o jinak bezúhonné osoby staršího věku, u nichž není reálné riziko, že by se v průběhu zkušební doby dopustily trestné činnosti či k jejímu páchání měly tendence. Peněžitý trest je tak pro obviněné podstatně citelnější a z tohoto úhlu pohledu i vhodnější. I pokud by soudy neakceptovaly možnost ukládání peněžitého trestu jako trestu samostatného, je vhodné jej navrhopvat jako trest vedlejší.

Při hledání odpovědí nejen na některé ze shora uvedených problémů, ale i jiných otázek vztahujících se k trestnímu postihu komunistických zločinů, lze dále odkázat na vybranou judikaturu, uvedenou v následující kapitole.

²⁴ K této otázce obvodní státní zástupce pro Prahu 1 uvedl: „Podstatou této diskuse je zejm. § 67 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, který umožňuje uložit peněžitý trest jako samostatný bez podmínek uvedených v § 67 odst. 1 tr. zákoníku, je-li ukládán za přečin. V těchto věcech je ale obviněným kladeno za vinu spáchání zločinu (z toho by bylo lze dovodit, že uložení samostatného peněžitého trestu bez dalšího nelze). Na druhou stranu obecné ustanovení § 53 odst. 2 umožňuje uložit peněžitý trest jako samostatný, i když trestní zákoník na některý trestný čin tento trest nestanoví, což je právě případ § 329 tr. zákoníku. Ustanovení § 67 tr. zákoníku je zřejmě ve vztahu speciality k § 53 tr. zákoníku, nicméně (...) obvinění se páchanou trestnou činností snažili mimo jiné získat pro sebe majetkový prospěch, neboť nepochybně byli za svoji činnost v rámci Akce Asanace odměňováni nad rámec svého běžného platu.“

4. Relevantní judikatura

V této části uvádíme relevantní²⁵ judikaturu týkající se trestního postihu tzv. komunistických zločinů. Pro větší přehlednost a možnou využitelnost nepůjde jen o rozhodnutí vydaná ve sledovaném období (2011–2022), ale též o rozhodnutí z dřívější doby. V rámci jednotlivých soudních rozhodnutí jsou uváděny oficiální či neoficiální právní věty, pokud jimi bylo dané rozhodnutí opatřeno, dále je uveden stručný popis skutkového stavu, okruh trestné činnosti, právní kvalifikace, stěžejní pasáže z odůvodnění rozhodnutí a dílčí komentář. Judikatura je řazena podle jednotlivých soudních instancí (ESLP, ÚS a NS) a v rámci těchto skupin pak chronologicky.

I. Evropský soud pro lidská práva (ESLP)

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 22. 3. 2001 ve věci č. 34044/96, 35532/97, 44801/98 a 37201/97 – *Streletz, Kessler a Krenz proti Německu a K.-H. W. proti Německu*

a) Právní věta: ---

b) Skutkové okolnosti a projednávané otázky: [hraniční režim v NDR; trestní odpovědnost představitelů východoněmeckého komunistického režimu a jednotlivých střelců (vojáků na hranici či Berlínské zdi) za zastřelené či jinak usmrcené osoby; porušení zákazu retroaktivity trestního práva (čl. 7 Úmluvy); (ne)použití tzv. Radbruchovy formule vnitrostátními soudy;²⁶ časová působnost trestního zákona; rozkaz jako okolnost vylučující protiprávnost; nepřímé pachatelství stranických představitelů; závaznost norem mezinárodního práva]; Řízení před soudy SRN: v září 1993 Zemský soud v Berlíně odsoudil obžalované Streletze a Kesslera k trestům odnětí svobody v trvání 5 a 7 let za trestný čin zabití ve formě účastenství (podněcování), jehož se měli ve stručnosti dopustit tím, že jako členové Národní rady obrany NDR udržovali drakonický a nehumánní režim na státní hranici, čímž (spolu)způsobili smrt sedmi mladých lidí ve věku 18 až 28 let, kteří byli usmrceni protipěchotními minami či střelnými zbraněmi příslušníků Pohraniční stráže při pokusu o opuštění země. Zemský soud uzavřel, že rozkazy ministra obrany

²⁵ Nad rámec soudních rozhodnutí rozebraných v této části lze odkázat na seznam doporučené judikatury uvedený v seznamu informačních zdrojů.

²⁶ Tzv. Radbruchova formule je teze vyslovená profesorem trestního práva a právní filosofie a také pozdějším ministrem spravedlnosti tzv. Výmarské republiky Gustavem Radbruchem (1878-1949). Objevila se poprvé v jeho odborném článku „Zákonné neprávo a nadzákonné právo“ (*Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht*), uveřejněném v prestižním německém právním časopise v roce 1946. Reagoval zde na argumenty uváděné v případech týkajících se potrestání jednání, které bylo sice v souladu s nacistickými zákony, ale podle slov argumentujících v rozporu se základními principy spravedlnosti. Radbruch se pokusil tyto případy zařadit do svého filosofického systému. Viděl v nich konflikt mezi spravedlností a právní jistotou. Obsahem formule je tvrzení, že konflikt mezi spravedlností a právní jistotou lze patrně řešit jen tak, že pozitivní právo, zajišťované předpisy a (státní) mocí, má přednost i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné, to ovšem vyjma případů, kdy rozpor mezi pozitivním zákonem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon jako nepatřičné právo musí spravedlnosti ustoupit. Citováno a blíže komentováno viz Holländer, P.: *Filosofie práva*. Aleš Čeněk: Dobrá voda 2012.

obsahující povinnost pohraničnicků použít vůči utečencům střelné a jiné zbraně s cílem zastavit je za každou cenu vycházely z rozhodovací činnosti Národní rady obrany, jejímiž byli obžalovaní členy. Zemský soud poznamenal, že praxe východoněmeckých státních orgánů vědomě vybočovala z rámce tehdejších zákonných předpisů, neboť pohraničníci byli nuceni tzv. proryvu zabránit všemi prostředky (za což pak byli odměněni), v opačném případě však čelili disciplinárnímu, či dokonce trestnímu řízení. Zemský soud dospěl k závěru, že své jednání nemohli ospravedlnit dovoláváním se na § 27 odst. 2 zákona o hranici (*Grenzgesetz*). Státem a též obviněnými nastavovaná praxe tzv. ochrany hranic flagrantním a nepřijatelným způsobem porušovala "elementární zásady spravedlnosti a mezinárodní ochranu lidských práv". V důsledku podání opravného prostředku se věc dostala ke Spolkovému soudnímu dvoru, který zčásti rozhodl o změně právní kvalifikace skutku a odsoudil oba obviněné jako tzv. intelektuální pachatele zabití (*Totschlag in mittelbarer Täterschaft*), přičemž dříve uložené tresty potvrdil. Při zkoumání časové působnosti trestních zákonů soud zvolil jako příznivější trestní zákoník SRN. K § 27 odst. 2 zákona o hranici pak tento soud poznamenal, že předmětné ustanovení a jeho interpretace režimem NDR flagrantním způsobem porušovaly lidská práva, zejména právo na svobodu pohybu a právo na život, zakotvené v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, který NDR ratifikovala v roce 1974. Proti rozhodnutí si stěžovatelé podali ústavní stížnost, kterou německý ústavní soud zamítl. V srpnu roku 1997 pak Zemský soud v Berlíně odsoudil také E. Krenze k šesti a půl letům odnětí svobody jakožto intelektuálního pachatele zabití s odůvodněním, že se účastnil přijetí dvou rozhodnutí Politického byra a dvou rozhodnutí Národní rady obrany o režimu ostrahy hranice, čímž byl spoluzodpovědný za smrt čtyř mladých lidí, usmrčených pohraničníky. Zemský soud mj. poznamenal, že stěžovatel se nemůže ospravedlnit odkazováním na omezenou suverenitu NDR vyplývající z její závislosti na Sovětském svazu, neboť závazky plynoucí z určité spojenecké smlouvy nezbavují jednotlivce jeho trestní odpovědnosti. Rozsudek zemského soudu poté potvrdil Spolkový soudní dvůr i Spolkový ústavní soud. Ke kratšímu trestu (22 měsíců) byl za trestný čin zabití odsouzen též jeden pohraničník, který společně s dalším zastřelil při pokusu o útěk devěťadvacetiletého muže. Zemský soud na kvalifikaci skutku užil východoněmecké právo účinné v době jeho spáchání a k námitce promlčení odkázal na zákon ze dne 26. 3. 1993, o stavení promlčení u křivd spáchaných za vlády Sjedenocené socialistické strany Německa.²⁷ Dospěl k vcelku jednoznačnému závěru, že pohraničník nemůže argumentovat tím, že zabraňoval trestnému činu či že jednal podle rozkazu; i obyčejnému vojákovi totiž muselo být zřejmé, že střelbou na neozbrojenou osobu porušuje zásadu lidskosti (*Gebot der Menschlichkeit*) a obviněný měl možnost střílet do vody, aniž by se musel bát, že bude jednat

²⁷ Obdoba § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu, přičemž německá úprava posloužila našim zákonodárcům jako hlavní zdroj inspirace. Zatímco německý a český ústavní soud následně obhajovaly existenci takovýchto speciálních zákonných ustanovení jako nutný předpoklad existence každého demokratického právního státu v rámci vyrovnání se s totalitní minulostí, maďarský ústavní soud šel zcela odlišnou cestou, když prohlásil, že právní stát životně závisí na zákazu retroaktivity, a probíhající politické procesy vysvětloval prospektivní logikou „revoluce ústavou“. Obdobně polský Ústavní tribunál již v srpnu roku 1990 rozhodl, že princip zákazu retroaktivity (zakotven v ústavním dodatku k článku 1 tehdejší ústavy) tvoří důležitou součást principu právního státu a jako takový nesmí být porušován.

proti rozkazům, jelikož by bylo nemožné zjistit přesnou trajektorii střel ve vodě.²⁸ Rozsudek pak potvrdil Spolkový soudní dvůr a stejně tak zbylí stěžovatelé neuspěli s ústavní stížností u Spolkového soudu. Všichni shora uvedení odsouzení se obrátili se stížností k ESLP, přičemž namítali zejména porušení čl. 7 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „Úmluva“).

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: ESLP konstatoval, že k porušení čl. 7 (ani jiného článku) Úmluvy nedošlo; mj. uvedl, že pojem „právo“ v článku 7 § 1 Úmluvy zahrnuje také **nepsané právo**. V době spáchání daných trestných činů nebyl žádný ze stěžovatelů za předmětný skutek v NDR trestně stíhán. Bylo tomu tak kvůli rozporu mezi principy zakotvenými v Ústavě NDR a v její legislativě na jedné straně, které byly velmi podobné principům státu ovládaným panstvím práva, a represivní praxí policejního režimu NDR a rozkazy vydávanými k ochraně hranice na straně druhé. Jak konstatovaly německé soudy, o výše uvedených opatřeních a rozkazech rozhodovaly vládní orgány NDR uvedené v článku 73 její Ústavy, a to Státní rada a Národní rada pro obranu, jejichž byli stěžovatelé členy; cílem zmíněné státní praxe fakticky realizované stěžovateli bylo chránit hranici mezi oběma německými státy „za každou cenu“, aby byla zachována existence NDR, která byla ohrožována masivním exodem jejích vlastních obyvatel. Soud však upozornil, že tato radikální státní praxe nekorespondovala s principy vyhlášenými v Ústavě a v právním řádu samotné NDR; požadavkům na ochranu lidského života (ústava NDR, zákon o Lidové policii, zákon o státních hranicích), přičemž již v době spáchání skutků mělo právo na život v mezinárodněprávním kontextu nejvyšší hodnotou v hierarchii lidských práv.

²⁸ Ve Spolkové republice Německo bylo na základě uvedeného rozhodnutí vedeno okolo 3.000 trestních řízení vůči osobám odpovědných za střelbu na hranicích, ať už to byli prostí pohraničníci, nebo ti, kteří se podíleli na vytváření hraniční státní praxe. Avšak pravomocně odsouzeno bylo pouze 7 východoněmeckých pohraničníků, kteří se střelbou nebo jiným způsobem podíleli na úmrtí osob prchajících do tehdejší Německé spolkové republiky. Nepodmíněné tresty obdrželo dále 24 důstojníků Pohraniční stráže, kteří přímo nestříleli, ale v systému velení byli za smrt uprchlíků spoluzodpovědní. Vedle toho se německá justice soustředila na vrcholné státní představitele NDR odpovědné za hraniční režim. Šlo především o členy Politbyra a Vojenské rady. Z hlediska inspirace pro naše orgány činné v trestním řízení se jako důležitý jeví zejména tzv. II. Politbyro proces, probíhající v SRN v letech 2000–2004, který se týkal třech bývalých členů Politbyra. Za vinu jim nebyl kladen aktivní podíl na vytváření hraničního režimu, ale v podstatě omisivní jednání spočívající v tom, že v rámci svého postavení neučinili nic, aby hraniční režim učinili humánnější, tedy neumožňující likvidaci neozbrojených osob. Viz Ahonen, P.: *Death at the Berlin Wall*. Oxford University Press 2010; Ambos, K.: *Zur Rechtswidrigkeit der Todesschüsse an der Mauer*. In: Juristische Arbeitsblätter: JA; Zeitschrift für Studenten und Referendare ; Juristische Arbeitsblätter: JA; Zeitschrift für Studenten und Referendare ; 29/1997, s. 983–989; Grafe, R.: *Deutsche Gerechtigkeit. Prozesse gegen DDR-Grenzschützen und ihre Befehlsgeber*. Berlin: Siedler 2009 nebo Schäfer, C.: *Stíhání komunistických zločinů v Německu*. In: Svoboda, D. (ed.): *Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2011, s. 297–300. Oproti tomu v případě trestních řízení týkajících se úmrtí na hranicích bývalé ČSSR orgány činné v trestním řízení nikdy argumentaci spočívající na tvrzení, že prostému pohraničníkovi muselo být zřejmé, že střelba na neozbrojenou osobu prchající z totalitní země je v rozporu se zásadami lidskosti, nepoužily. Jednou z nutných podmínek pro vyvození trestní odpovědnosti vůči členům Pohraniční stráže bylo prokázání skutečnosti, že při použití zbraně, a tím i při zranění či usmrcení poškozeného jednali úmyslně v rozporu s tehdejšími právními předpisy, a nevztahovala se tudíž na ně okolnost vylučující protiprávnost spočívající v oprávněném použití zbraně. Je však evidentní, že německý přístup by s sebou jistě přinášel celou řadu překážek, zejména co do prokázání subjektivní stránky.

Užití nášlapných min a automatických palebných systémů a existence kategorického rozkazu „zničit narušitele hranice a chránit hranici za každou cenu“, flagrantně porušovalo základní práva zakotvená nejen v člancích 19 a 30 Ústavy NDR, ale též v trestním zákoně NDR (článek 213) a následně i v zákonech regulujících režim na hranicích NDR (sekce 17 odst. 2 zákona o Lidové policii z roku 1968 a sekce 27 odst. 2 zákona o státních hranicích NDR). Tato státní praxe byla současně porušením závazku respektovat lidská práva a další mezinárodní závazky NDR, zejména od listopadu roku 1974 ratifikovaný Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, v němž NDR výslovně uznala právo na život a na svobodu pohybu. Přestože v roce 1984 bylo upuštěno od používání nášlapných min a automatických palebných systémů, rozkazy a instrukce pro pohraničníky zůstaly fakticky beze změny až do pádu Berlínské zdi v listopadu 1989. Co do námitky nutnosti poslechnout rozkaz ESLP konstatoval, že podle obecných právních principů nejsou obžalovaní oprávněni tímto ospravedlňovat své chování, přičemž poukázal na ustanovení § 95 tr. zákoníku (NDR). Stěžovatelé dále tvrdili, že vzhledem k reálné situaci v NDR nebylo jejich odsouzení německými soudy předvídatelné, neboť absolutně nemohli počítat s tím, že dojde ke změně politického režimu a následkem této změny budou čelit trestnímu stíhání. I tuto námitku ESLP odmítl, když uvedl, že dysbalance mezi legislativou NDR a její praxí byla do značné míry důsledkem činnosti samotných stěžovatelů. Vzhledem k vysokým funkcím, které ve státním aparátu zastávali, museli náležitě znát Ústavu NDR a její právní řád, včetně jejich mezinárodních závazků. Stejně tak jim mohla a měla být známa ostrá zahraniční kritika východoněmeckého hraničního režimu. Mimoto právě stěžovatelé sami implementovali a udržovali tento režim vynucováním a realizováním zákonných ustanovení, publikovaných v Úředním věstníku NDR, tajnými rozkazy a služebními instrukcemi o konsolidaci a zdokonalování zařízení na ochranu hranic a o použití zbraní. Trvali na dodržování zásady ochrany hranice NDR „za každou cenu“. Jejich poukaz na skutečnost, že nebyli trestně stíháni v NDR, ale že se tak stalo teprve po sjednocení (Německa) neznamena, že by jejich činy nebyly trestnými podle práva NDR. Soud proto uzavřel, že **státní praxe ohledně ochrany hranic NDR, flagrantně porušující lidská práva a zejména právo na život, respektive stěžovatelé, kteří ji fakticky vytvářeli a udržovali, se nemohou odvolávat na článek 7 § 1 Úmluvy. Tuto praxi, která právní režim NDR zbavila jeho podstaty, nelze totiž pokládat za „právo“ ve smyslu článku 7 § 1 Úmluvy.** Soud konstatoval, že je jeho povinností posoudit daný případ též z hlediska principů mezinárodního práva, a to zejména těch, jimiž se řídí mezinárodní ochrana lidských práv, zejména proto, že německé soudy použily argumenty spočívající na těchto principech. **Z pohledu mezinárodních závazků NDR odmítl argument stěžovatelů, že obecné opatření bránící téměř veškeré populaci státu jeho opuštění bylo nezbytné pro ochranu jeho bezpečnosti nebo pro jiné zmíněné zájmy. Způsob, jakým NDR bránila a zakazovala svým občanům opustit zemi a jakým trestala porušení těchto pravidel, byl v rozporu s právem na život zaručeným článkem 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Policejní hraniční režim nejenže zcela ignoreoval povinnost chránit lidský život, zakotvenou vedle mezinárodních smluv též v Ústavě a právním řádu NDR, ale rovněž porušoval právo na svobodu pohybu zakotvené v článku 12 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.** Co do závaznosti mezinárodních smluv a jejich dopadu na jednání stěžovatelů pak mohl ESLP opřít o čl. 2, 8 a 19 Ústavy z roku 1968,

kteře stanovily, že obecně uznaná pravidla mezinárodního práva, která mají za cíl podporovat mír a mírovou spolupráci mezi národy, jsou závazná pro stát a pro každého občana a dále, že respektování a ochrana důstojnosti a svobody jednotlivce se vyžaduje ode všech státních orgánů, všech sil ve společnosti a každého občana. Zde ESLP poznamenal, že i za předpokladu, že by taková odpovědnost nemohla být vyvozena přímo a pouze z výše citovaných mezinárodních instrumentů, může se tak stát ve spojení s trestním zákonem NDR. Ten totiž již od roku 1968 explicitně předpokládal individuální trestní odpovědnost těch, kdo porušovali mezinárodní závazky NDR, lidská práva a základní svobody. **K trestní odpovědnosti řadového příslušníka Pohraniční stráže ESLP pak judikoval, že přestože nebyl původcem kritizované státní praxe, a i když k jeho jednání došlo ještě před ratifikací Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, i tehdy musel jako obyčejný občan vědět, že střílet na neozbrojené osoby, které se pouze snažily opustit zemi, porušovalo lidská práva, neboť nemohl neznat legislativu své vlastní země.** S ohledem na všechny tyto skutečnosti tak ESLP dospěl k závěru, že v době svého spáchání byly skutky stěžovatelů trestnými činy definovanými dostatečně přístupně a předvídatelně (tehdejší) trestním právem NDR. U žádného stěžovatele tudíž nelze hovořit o porušení zákazu retroaktivity, a proto nebylo ani nutno zkoumat soulad odsouzení stěžovatelů s čl. 7 odst. 2 Úmluvy (podle něj nebrání zákaz retroaktivity souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy).²⁹

d) Komentář: Rozhodnutí je třeba označit za přelomové ve vztahu k otázce stíhání trestných činů spáchaných na Berlínské zdi v bývalé NDR a posuzování hraničního režimu ve státech Východního bloku. Některé závěry z uvedeného rozhodnutí, zejména vázanost státu a jeho představitelů ratifikovanými mezinárodními smlouvami (zejména Mezinárodním paktem o občanských a politických právech) se staly základem pro možné vyvození trestní odpovědnosti proti členům předsednictva Ústředního výboru komunistické strany Československa za hraniční režim udržovaný v ČSSR v období po ratifikaci uvedeného paktu (1976–1989).³⁰ Jde zde o možnou trestní odpovědnost ve vztahu k omisivnímu spáchání zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku.

²⁹ V rámci rozboru rozhodnutí bylo čerpáno zejména z komentáře K. Šimáčkové, viz Šimáčková, K., Molková Foukalová, K., Procházka, V.: *Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář.* (§ 1), Praha: Wolters Kluwer 2017. Další komentář viz např. Kühn, Z. *Zločin a trest.* In: Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví.* Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno 2009, str. 207–227 nebo Kozák, J.: *Právo na pomezí diktatury a demokracie: právní vyrovnání s totalitní minulostí v České republice po roce 1989.* Praha: Auditorium 2014, s. 90–94.

³⁰ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech Československá socialistická republika podepsala dne 7. října 1968, ratifikační listina byla po vyjádření souhlasu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a ratifikaci prezidentem uložena dne 23. prosince 1975. Pakt byl následně publikován ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 120/1976 Sb.

Rozhodnutí ESLP ze dne 21. 6. 2011 ve věci č. 2615/10 – Polednová proti České republice³¹

a) Právní věta: ---

b) Skutkové okolnosti a projednávané otázky: (justiční vražda; retroaktivita; čl. 7 Úmluvy); Soulad vyvození trestní odpovědnosti stěžovatelky národními soudy s Úmluvou; stěžovatelka účastna na politickém procesu s Miladou Horákovou a spol., v němž byl v červnu 1950 čtyřem obžalovaným uložen trest smrti. V roce 2008 odsouzena jako přímý účastník trestného činu vraždy podle § 136 zákona trestního o zločinech, přečinech a přestupcích (zákon č. 117/1852). Klíčovým z hlediska právní kvalifikace jednání stěžovatelky bylo první rozhodnutí Nejvyššího soudu v její věci (usnesení ze dne 4. června 2008 sp. zn. 7 Tdo 549/2008), kterým byl zrušen předcházející osvobozující rozsudek Vrchního soudu v Praze. Nejvyšší soud v něm odkázal na své usnesení ze dne 7. prosince 1999 sp. zn. 7 Tz 179/99, v němž podrobně vymezil základní předpoklady toho, aby rozsudek mohl být považován za akt spravedlnosti. V obecné rovině zde formuloval podmínky trestní odpovědnosti soudce za smrt osob, které byly na základě jeho rozsudku odsouzeny k trestům smrti v rámci vykonstruovaného procesu. Nejvyšší soud zde mj. konstatoval, že podobné zásady lze uplatnit i na trestní odpovědnost žalobců (prokurátorů či státních zástupců); stěžovatelka ve stížnosti namítala porušení čl. 7 Úmluvy.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: ESLP konstatoval, že k porušení čl. 7 Úmluvy postupem českých soudů nedošlo, neboť stěžovatelka byla odsouzena na základě zákona účinného v době spáchání činu, přičemž jeho použití a výklad ze strany vnitrostátních soudů nebyly svévolné. Striktní výklad příslušných trestněprávních ustanovení byl v souladu s článkem 7 Úmluvy, který nemůže poskytovat ochranu likvidování politických oponentů prostřednictvím trestů smrti ukládaných v řízení, které flagrantním způsobem porušuje právo na spravedlivý proces a zejména právo na život. Stěžovatelka neuspěla s obhajobou, že se řídila pouze pokyny nadřízených, neboť ESLP zde poukázal na fakt, že se na stěžovatelku vztahovala zásada „neznalost zákona neomlouvá“ a že se nemohla zcela a slepě odvolávat na pokyny, které zjevně porušovaly nejen zásady vnitrostátního právního řádu, ale též lidská práva chráněná na mezinárodní úrovni a zejména právo na život. Stěžovatelka navíc měla v dané době určité právnické vzdělání i zkušenosti z jiných procesů a shromážděné důkazy svědčily o tom, že si musela být vědoma toho, že proces byl dopředu zmanipulován. Stěžovatelka, která ze své pozice prokurátorky přispěla k vytvoření zdání zákonnosti politického procesu proti Miladě Horákové a spol. a fakticky se ztotožnila s touto nepřijatelnou praxí, se podle Soudu nemůže dovolávat ochrany poskytované článkem 7 Úmluvy. ESLP dále připomněl věc *Glaessner* proti Německu (č. 46362/99, rozhodnutí ze dne 28. června 2001), která se týkala

³¹ Využito anotace rozhodnutí zveřejněné v Databázi vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva viz http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/b93e334cf7328a24c12578190075954a/a489a1e7211a7c0cc1257d3c0049d503?OpenDocument&Highlight=0. Kompletní rozhodnutí v anglickém jazyce viz https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_2615-10 nebo [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-105985"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

prokurátora bývalé NDR, jenž byl po přechodu země k demokratickému režimu odsouzen za trestný čin zbavení osobní svobody, kterého se dopustil tím, že se podílel na uložení nepřiměřeného trestu odnětí svobody tehdejšímu známému disidentovi. Také v případě stěžovatelky dospěl Soud k závěru, že její odsouzení bylo v souladu s článkem 7 Úmluvy, neboť její čin byl označen – s dostatečnou mírou přístupnosti a předvídatelnosti – jako trestný podle vnitrostátního práva účinného v době, kdy byl spáchán.

d) Komentář: Rozhodnutí se týká problematiky tzv. justičních vražd realizovaných v období 50. let na území komunistického Československa. Jako neodporující Úmluvě hodnotí ESLP praxi českých soudů, které stěžovatelku za její podíl na soudním procesu uznaly vinnou z trestného činu vraždy spáchaného ve formě spolupachatelství, a které formulovaly právně-argumentačně velmi zdařilou definici tzv. justiční vraždy, využitelnou v rámci obdobných trestních řízení vztahujících se k problematice tzv. politických procesů (viz níže 7 Tz 179/99 a III. ÚS 1075/09).

II. Ústavní soud ČR

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93³²

a) Právní věta:

1. Ústava České republiky není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se "starým právem" hodnotovou diskontinuitu se "starým režimem". Toto pojetí ústavního státu odmítá formálně-rationální legitimitu režimu a formální právní stát. Ať jsou zákony státu jakékoliv, ve státě, který se označuje za demokratický a proklamuje princip svrchovanosti lidu, nemůže být žádný jiný režim legitimní než režim demokratický.
2. Nezbytnou součástí pojmu promlčení trestněprávního stíhání je vůle, snaha a ochota státu trestný čin stíhat. Bez tohoto předpokladu nemůže být naplněn ani obsah pojmu promlčení, ani smysl tohoto právního institutu. Teprve dlouhodobé vzájemné působení na pachatele, aby si byl vědom, že může být potrestán, zakládá smysl promlčení. Pokud stát určité trestné činy a určité

³² Nález publikován pod č. 14/1994 Sb., nález Ústavního soudu o návrhu skupiny 41 poslanců Parlamentu České republiky na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a také pod č. 1/1994 Sn. n. u. US.

pachatele stíhat nechce, je promlčení zbytečné: v těchto případech běh promlčecí lhůty ve skutečnosti neexistuje a promlčení samo o sobě je fiktivní.

3. **Otázka procesních předpokladů trestní stíhatelnosti vůbec, a tím spíše otázka promlčení, nepatří v České republice ani v jiných demokratických státech do oblasti těch základních práv a svobod principiální povahy, jež jsou součástí ústavního pořádku. Ústava ani Listina základních (a ne jiných) práv a svobod neřeší detailní otázky trestního práva, nýbrž stanoví nesporné a základní konstitutivní principy státu a práva vůbec. Listina v čl. 40 odst. 6 se zabývá tím, které trestné činy lze stíhat (totiž ty, jež byly vymezeny zákonem v době kdy byl čin spáchán), a neupravuje otázku, jak dlouho lze tyto činy stíhat.**

b) Skutkové okolnosti a projednávané otázky: Ústavní soud na základě poslaneckého návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky posuzoval, **zda je namístě zrušit zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu** (dále jen „zákon č. 198/1993 Sb.“ nebo „zákon o protiprávnosti komunistického režimu“), a to pro rozpor s Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod, s ústavním zákonem ČNR č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, a některými mezinárodními smlouvami. Jako protiústavní byl navrhovateli hodnocen zejména § 5 zákona č. 198/1993 Sb., podle něhož „do promlčecí doby trestných činů se nezapočítává doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby“.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Ústavní soud návrh zamítl, přičemž k údajné neústavnosti § 5 zákona č. 198/1993 Sb. uvedl, že samotná úprava právního institutu promlčení trestního stíhání se zákonem č. 198/1993 Sb. nemění a jeho smyslem není zřídit novou překážku, ale prohlásit, po kterou dobu promlčecí lhůty trestných činů nestíhaných tehdejší režimem z politických důvodů, nemohly běžet, ačkoli běžet (nebýt totalitního režimu) měly. **Při posouzení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. nejde tudíž ani obecně o institut promlčení jako takový, ani o zavedení nové zákonné překážky běhu promlčecích lhůt, ale o to, zda institut promlčení pokládat za reálný anebo za fiktivní tam, kde porušování zákonnosti v celé velké sféře právního života se stalo součástí politicky i státně chráněného režimu nezákonností. Paragraf pátý zákona č. 198/1993 Sb. není normou konstitutivní, ale deklaratorní.** Jeho předmětem je pouze zjištění, že v určitém časovém úseku pro určitý druh trestné činnosti promlčecí doba nemohla probíhat a z jakých příčin. Je známo, že vedle těch oblastí života společnosti a jednotlivce, v nichž právní řád v letech 1948–1989 si podržel určitý reálný význam a zakládal se na zákonnosti, byly i sféry politického zájmu vládnoucí vrstvy, v nichž existoval stav právní nejistoty, udržovaný jako prostředek preventivní ochrany režimu a nástroj manipulace společností. Součástí tohoto zvláštního režimu byla i politickým a státním vedením inspirovaná anebo tolerovaná kriminalita osob v politických a státních funkcích tam, kde s ohledem na skutečné anebo domnělé zájmy vládnoucí vrstvy bylo účelné jednat v rozporu i s vlastními zákony. Argumentace skupiny poslanců, že v tehdejší době

běžely promlčecí lhůty i pro tuto kategorii vládní, politické a vůbec státem prováděné kriminality není věrohodná. Politická moc založená na násilí se v principu střeží toho, aby se sama zbavovala vykonavatelů vlastního násilí. Stát se stával mnohem spíše garantem jejich beztrestnosti a faktické trestně-právní imunity. Překážka jejich trestního stíhání nemohla být přirozeně formulována veřejně a pozitivně zákonem. Byla výsledkem negativního stavu zákonnosti v zemi, později též i povýšením vedoucí úlohy KSČ ve společnosti i ve státě na ústavní princip, ale především přímým produktem nelegálních praktik mocenských skupin, jež a priori garantovaly, že pachatel byl v míře určené jejich zájmem „legibus absolutus“. Nezbytnou součástí pojmu promlčení trestně-právního stíhání je totiž vůle, snaha a ochota státu trestný čin stíhat. Bez tohoto předpokladu nemůže být naplněn ani obsah pojmu promlčení ani smysl tohoto právního institutu. Teprve dlouhodobé vzájemné působení dvou prvků: vůle a snahy státu pachatele potrestat a trvalého rizika pachatele, že může být potrestán, zakládá smysl promlčení. Pokud stát určité trestné činy a určité pachatele stíhat nechce, je promlčení zbytečné. Proto nelze souhlasit se stanoviskem navrhovatelů, že vědomí apriorní nestíhatelnosti určitých deliktů nebylo součástí subjektivní stránky těchto trestných činů a že toto „kvazi – promlčení“ probíhalo mimo vůli pachatele. U pachatelů pod politickou ochranou státu je tomu jinak. Jejich trestný čin byl de facto „promlčen“ ještě dříve, než byl spáchán. Tato skutečnost působila často právě inspirativně k další trestné činnosti. **Chápat dobu, která plynula od spáchání jejich trestných činů jako plynutí „promlčecích lhůt“, jež plynout nesměly, by znamenalo zcela protismyslnou interpretaci právního státu. Bylo by to potvrzením toho druhu „právní jistoty“, kterou pachatelé této trestné činnosti měli již od počátku své činnosti a jež spočívala ve státem chráněné beztrestnosti. Tato „právní jistota“ pachatelů je však zdrojem právní nejistoty občanů (a naopak).** V soutěži těchto dvou typů jistoty dává Ústavní soud přednost právní jistotě občanské společnosti, jež odpovídá myšlence právního státu. **Jiné řešení by znamenalo vydat režimu totalitní diktatury osvědčení právního státu a tím nebezpečný signál do budoucna: důkaz, že zločin se může stát beztrestným, je-li prováděn hromadně, organizovaně, po delší dobu a pod ochranou organizace, jež se zmocnila státu. To by znamenalo ztrátu věrohodnosti současného právního státu a bylo by současně porušením čl. 9 odst. 3 Ústavy České republiky.** Otázku rovnosti před zákonem je třeba posuzovat vždy v souvislosti s povahou sporné věci. Zákonodárce musí usilovat o to, aby při posuzování věcí zdánlivě, anebo jen v určitých formálních aspektech shodných, uplatnění rovnosti neodporovalo myšlence spravedlnosti a přiměřenosti, jež patří k pojmovým náležitostem právního státu, základního principu ústavního zřízení České republiky (čl. 1 Ústavy České republiky). **V případě § 5 zákona č. 98/1993 Sb. se jeví jako přiměřené a spravedlivé, aby také u těch trestných činů, které byly dříve z vůle politického a státního vedení vyňaty z možnosti trestního stíhání, tato možnost alespoň dodatečně nastala. Tak se naopak vyrovnává nerovnost s těmi, kteří již dříve mohli být postaveni před soud, protože nejen nebyli pod zvláštní politickou ochranou, ale vůlí a zájmem státu bylo trestné činy, které spáchali, stíhat. Se zřetelem na princip rovnosti občanů před zákonem § 5 zákona č. 198/1993 Sb. nezakládá žádný zvláštní nebo mimořádný trestně-právní režim: v případě § 5 je nepřipustná zásada kolektivní viny a kolektivní odpovědnosti, nemění se ani zásada presumpce neviny, ani zákaz retroaktivity zákona, což znamená, že trestní stíhání je možné pouze za činy, jež byly trestnými činy v době**

jejich spáchání, a jen na základě zákona tehdy platného, není-li pozdější zákon pro pachatele příznivější. Ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. mění pouze dobu, ve které může k trestnímu stíhání dojít a vymezuje jen určitý okruh trestných činů, u nichž se tak může stát, totiž těch, kde to princip rovnosti občanů před zákonem činí pro věrohodnost právního státu nutným.

- d) Komentář:** Rozhodnutí poskytuje stěžejní ústavněprávní argumentaci k § 5 zákona č. 198/1993 Sb., respektive poskytuje odůvodnění k otázce možnosti zákonodárce vyslovovat se k běhu a délce promlčecí doby (zejména) u tzv. totalitních trestných činů, aniž by tím porušoval zásadu zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 10/2000³³

a) Právní věta:

V řízení před obecnými soudy nedošlo a ani nemohlo dojít k uplatnění napadeného § 67a písm. d) tr. zákona, jehož zrušení je navrhováno, neboť zákon č. 327/1999 Sb., kterým byl novelizován trestní zákon, byl schválen dne 9. 12. 1999 a nabyl účinnosti dne 28. 12. 1999. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu je však datováno 25. 8. 1999, a proto je vyloučena domněnka, že v napadeném rozsudku bylo uplatněno ustanovení § 67a písm. d) novely tr. zákona, jež nabylo účinnosti až dne 28. 12. 1999.

- b) Skutkové okolnosti a projednávané otázky: (politické procesy; promlčení; retroaktivita);** Navrhovatel se svou ústavní stížností domáhal zrušení rozsudku Nejvyššího soudu, jímž bylo na základě stížnosti pro porušení zákona, podané ministrem spravedlnosti, zrušeno pravomocné usnesení vyšetřovatele Policie ČR (ÚDV), jímž bylo zastaveno trestní stíhání navrhovatele pro zločin zneužití úřední a služební moci podle § 380 a 381 písm. a), b) zákona č. 19 ř. z. z roku 1855 z důvodu promlčení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu. Nejvyšší soud přikázal vyšetřovateli Policie ČR (ÚDV), aby věc v potřebném rozsahu projednal a znovu rozhodl. Navrhovatel mimo jiné poukázal na zjevnou neústavnost a retroaktivitu § 67a písm. d) tr. zákona ve znění zákona č. 327/1999 Sb., jímž byla se zpětnou účinností zavedena nepromlčitelnost už promlčených trestných činů uvedených v novém cit. ustanovení tr. zákona (včetně trestného činu vraždy, pro který měl být podle závazného právního názoru Nejvyššího soudu navrhovatel nadále trestně stíhán).

- c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Ústavní soud z obsahu napadeného rozsudku Nejvyššího soudu zjistil, že v řízení před obecnými soudy nedošlo a ani nemohlo dojít k uplatnění napadeného ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona, neboť zákon č. 327/1999 Sb. byl schválen dne 9. 12. 1999 a nabyl účinnosti dne 28. 12. 1999. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu však bylo vydáno ještě před tímto datem. Ústavní soud vyšel ze znění § 74 zákona o Ústavním soudu a návrh

³³ Publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 21/2000 Sb. n. u. US.

na zrušení ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. b) odmítl.

- d) Komentář:** Jde o vcelku jasné rozhodnutí ÚS reagující na skutečnost, že stěžovatelem namítané užití předmětného zákonného ustanovení nemohlo být v rámci jím napadených rozhodnutí realizováno, neboť nebylo účinné (účinnost nastala teprve později).

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2009 sp. zn. III. ÚS 1075/09

a) Právní věta:

Z ustanovení § 48 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, jež upravuje dokazování v řízení před Ústavním soudem, plyne, že je omezeno na skutečnosti ověřující stěžovatelova tvrzení o újmě v základních právech a svobodách, zatímco k dokazování, sloužícímu pro rozhodnutí v samotné soudní věci (k čemuž směřují stěžovatelkou vznesené návrhy na doplnění dokazování), je použít nelze.

- b) Skutkové okolnosti a posuzované otázky: (justiční vražda; promlčení);** Ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení rozhodnutí obecných soudů, jimiž byla pravomocně uznána vinnou trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a), g) tr. zákona spáchaným ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zákona a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání osmi let, pro jehož výkon byla zařazena do věznice s dozorem. Odvolací soud rozsudek soudu I. stupně zrušil a nově rozhodl tak, že stěžovatelku uznal vinnou zločinem vraždy prosté podle § 134 zákona č. 117/1852 ř. z., § 135 bod 4 zákona č. 117/1852 ř. z., jako přímého účastníka podle § 136 zákona č. 117/1852 ř. z., a odsoudil ji k trestu odnětí svobody v trvání šesti let, a pro jeho výkon ji zařadil do věznice s dozorem (uvedeného trestného činu se měla dopustit tím, že jako prokurátorka tehdejší Státní prokuratury v období od 31. 5. 1950 do 8. 6. 1950 v Praze se spolu s dalšími prokurátory podílela na zastupování obžaloby v hlavním přelíčení ve věci proti obžalované JUDr. Miladě Horákové a spol., přičemž postupovala v rozporu s tehdy platnými ustanoveními § 3, § 30, § 34 a dalšími zákona č. 119/1873 ř. z., byla si vědoma toho, že o vině a trestu obžalovaných rozhodly již před tímto přelíčením a nezávisle na jeho průběhu mimosoudní orgány a že toto přelíčení sloužilo jen k vyvolání dojmu zákonnosti trestního řízení, jehož jediným cílem byla fyzická likvidace obžalovaných, a rozsudkem tehdejšího Státního soudu v Praze ze dne 8. 6. 1950 pak byli odsouzeni JUDr. Milada Horáková, Jan Buchal, JUDr. Oldřich Pecl a Závěš Kalandra k trestům smrti, které byly vykonány dne 27. 6. 1950, a dalších devět osob k trestům těžkého žaláře v rozmezí od patnácti let až na doživotí). Stěžovatelkou podané dovolání pak Nejvyšší soud podle § 265j tr. řádu jako nedůvodné zamítl. V ústavní stížnosti argumentovala, že obecné soudy vůči ní uplatnily princip kolektivní viny, neboť nerozlišovaly míru odpovědnosti jednotlivých osob, které v uvedeném procesu působily. Tvrdila, že nebyla takovým článkem pomyslného řetězce, aby z trestně právního hlediska naplnila znak spolupachatelství k trestnému činu vraždy, neboť její role byla vedlejší a v porovnání s ostatními bagatelní. Obecným soudům vytýkala, že se nezabývaly klíčovou otázkou faktické

možnosti tzv. dělnického prokurátora do vedení procesu reálně zasáhnout. Výrok o vině byl založen jen na „etickém odsouzení“ její účasti v inkriminovaném procesu.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Ústavní soud stížnost odmítl, přičemž odkázal na argumentaci užitou obecnými soudy. K stěžovatelčině bagatelizování jejího podílu na procesu uvedl, že pokud byl proces s JUDr. Miladou Horákovou a spol., „předem zinscenován“, jeho výsledek založen zvnějšku rozhodnutím „politického orgánu“, a jeho vůdčí aktéři vědomě sloužili toliko k vyvolání zdání jeho zákonnosti, **pak postrádá jakékoliv opodstatnění zásadně diferenciovat uvnitř skupiny těchto „aktérů“, ať již vystupovali v roli soudců nebo prokurátorů.** Stěžovatelka opakovaně přehlíží, že obecné soudy – toliko – posoudily (na základě učiněných skutkových zjištění) i její jednání (vedle dalších jmenovitě označených osob) jakožto způsobilé identifikovat ji s osobou, která podle § 136 zákona č. 117/1852 ř. z. „při samém vykonávání vraždy... činným způsobem spolupůsobila“. Právní závěr (o stěžovatelčině účasti v procesu a jeho subjektivním vnímání) byl formulován na podkladě skutkových zjištění učiněných městským a vrchním soudem, která dovolací soud shrnul tak, že obviněná jako absolventka právní školy pro pracující byla mezi prokurátory vybrána k zastupování obžaloby v procesu proti JUDr. Miladě Horákové a spol. vzhledem k tomu, jak se předtím osvědčila v jiných politických procesech. Z prokurátorů, kteří na věci pracovali, byla ustavena tzv. vedoucí skupina prokurátorů a obviněná byla v této skupině. Z tohoto titulu se obviněná zúčastnila vypracování konceptu obžaloby. Obžalovací spis byl výsledkem spolupráce tzv. vedoucí skupiny prokurátorů s ministerstvem vnitra a byl předložen k politickému schválení. **Obviněná se s dalšími prokurátory a rovněž se soudci tehdejšího Státního soudu v Praze zúčastnila společných porad a instruktáží týkajících se trestů a vystupování před soudem. Závěrečná řeč obviněné byla vyhraněným politickým vystoupením, jehož obsahem bylo mimořádně ostré morální odsouzení osob postavených před soud. Jasným záměrem závěrečné řeči obviněné bylo působit emotivně na veřejnost tak, aby uložené tresty akceptovala. Po vynesení rozsudku obviněná podepsala hodnocení procesu. V tomto hodnocení bylo vyjádřeno uspokojení nad jeho výsledkem se zvláštním zdůrazněním toho, že pokud proces „dopadl dobře“, stalo se tak zejména „díky Státní bezpečnosti“.** Stěžovatelka neporušila pouhé etické principy, ale přímo zneužila vykonávanou funkci prokurátora, resp. vykonávala ji v rozporu s jejím právním vymezením (ve „zmanipulovaném, inscenovaném procesu“ s předem – zvnějšku, z politické moci – daným výsledkem), čímž „způsobem činným spolupůsobila... při samém vykonávání vraždy“, k níž pak došlo exekucí v něm vydaného rozsudku. Oba soudy v odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí také vysvětlily, proč považovaly trestní zákon č. 117/1852 ř. z. v případě zločinu vraždy, „prošlo-li dvacet let od toho času, co takový zločin byl spáchán, a byly-li tu podmínky uvedené v jeho § 227 a § 229“, pro stěžovatelku za příznivější, a to včetně toho znaku, který představuje promlčení trestního stíhání.

d) Komentář: Uvedené rozhodnutí poskytuje ústavněprávní argumentaci ohledně vyvození trestní odpovědnosti u trestného činu vraždy, spáchaného osobou vystupující

v roli žalobce (prokurátora) u tzv. politického procesu, jehož výsledkem je uložení hrdelního trestu a jeho následná exekuce.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2012 sp. zn. III. ÚS 1318/12

a) **Právní věta: ---**

b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Kulak; popis skutku; odůvodnění usnesení o zahájení tr. stíhání; promlčení);** K porušení stěžovatelových práv mělo dojít především tím, že orgány činné v trestním řízení nerespektovaly ustanovení tr. řádu, jež upravují náležitosti odůvodnění vydaných rozhodnutí. Policejnímu orgánu vytýkal, že v usnesení o zahájení trestního stíhání dovodil jeho účastenství ve formě pomoci, avšak nekonkretizoval jednání hlavního pachatele. Namítal faktickou neexistenci předmětné „komise pro úpravu poměrů rodin kulaků“, poukazoval na padělání svých podpisů na předmětných listinách a popíral povědomost o Směrnici ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti ze dne 22. 10. 1951. Dikci ustanovení § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), písm. e) tr. zákoníku označil za naprosto nekonkrétní a natolik gumovou, že jako taková nemůže dopadat na jeho jednání. Ustanovení § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 35 písm. c) tr. zákoníku označil za retroaktivní.

c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** ÚS ústavní stížnost odmítl, přičemž připomněl, že možnost ingerence Ústavního soudu do přípravného řízení je pojímána restriktivně. Kasační intervenci označil za přípustnou jen v případech zjevného porušení kogentních ustanovení jednoduchého práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému procesněprávnímu rámci a jím založené vady, případně jejich důsledky nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení již nikterak odstranit (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 674/05). **Prolomení uvedených zásad ve vztahu k usnesení o zahájení trestního stíhání pak odůvodňuje pouze mimořádnost spočívající kupříkladu v jeho nepřipustném odůvodnění, jímž byly rozhodovací důvody vyloženy „obecným a povšechným způsobem“, jímž na konkretizované a nikoli bezvýznamné námitky bylo reagováno „apodiktickým a v podstatě nic neříkajícím závěrem“, dle něhož byl napadený postup „shledán zcela oprávněným“, aniž by bylo možno na rozhodovací důvody alespoň usuzovat.** V mezích takto limitovaného přezkumu Ústavní soud v procesních postupech orgánů činných v trestním řízení porušení ústavních práv a svobod stěžovatele neshledal. K náležitosti popisu skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání uvedl, že vymezení účastenství (stěžovatele) podle § 24 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku a zvláštního postavení pachatele coby subjektu trestného činu podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku nelze mít za nepřijatelně nedostatečnou. **K zahájení trestního stíhání postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti nasvědčující tomu, že obviněný spáchal skutek způsobem popsáným ve skutkové větě usnesení o zahájení trestního stíhání, a odtud se odvíjí adekvátní úroveň obsahové preciznosti jednotlivých náležitostí rozhodnutí; trestná činnost nemusí (a ani nemůže) být v tomto stadiu prokázána a posléze ve skutkové větě popsána natolik spolehlivě v míře, jako je tomu**

např. u podané obžaloby (§ 176 tr. řádu). Ústavněprávní roviny nedosahuje spor o větší či menší míru úplnosti popisu skutku, resp. výstižnosti jeho určení, stejně jako opodstatněnosti závěru o důvodnosti trestního stíhání; meze uplatňování takových požadavků jsou dány účelem, jemuž usnesení o zahájení trestního stíhání slouží, a to se týká i stěžovatelem namítaných pochybností o „pravdivosti“ v něm obsažených „údajů“. Obiter dictum k otázce aplikace § 35 písm. c) tr. zákoníku konstatoval, že přestože uvedené ustanovení nebylo prozatím předmětem ústavněprávního přezkumu, se zřetelem k nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993, 14/1994, N 1/1 SbNU 1, jakož i rozhodnutím ve věci prokurátorky B. - P., konkrétně usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1075/09 ze dne 16. 7. 2009 a následného rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2011 ve věci Polednová v. Česká republika, stížnost č. 2615/10, lze důvodně očekávat jeho udržitelnost.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí vymezuje mantinely, v nichž je možný ústavněprávní přezkum a ingerence Ústavního soudu v případě usnesení o zahájení trestního stíhání týkající se nejen tzv. komunistických trestných činů a současně se (byť ne meritorně) vyslovuje k otázce výluky z promlčení zakotvené v § 35 písm. c) tr. zákoníku; současně zde podává ústavněprávní výklad náležitostí usnesení o zahájení trestního stíhání a limitů pro akceptovatelný popis skutku s ohledem na danou fázi trestního řízení.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 2. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 15/19³⁴

a) Právní věta:

Pod pojem „trestnost činu“ užitý v čl. 40 odst. 6 Listiny spadá i hmotněprávní úprava zániku trestní odpovědnosti a odpovědnosti za přestupek včetně promlčení trestní odpovědnosti a zániku odpovědnosti za přestupek uplynutím promlčecí doby.

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (§ 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu);** Ústavní soud jednal o návrhu Městského soudu v Praze na zrušení § 112 odst. 2 věta první zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „zákon o odpovědnosti za přestupky“). V rámci posuzování ústavnosti k předmětnému ustanovení se vcelku zásadně vyslovil k ústavně konformní interpretaci **§ 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu**, s nímž vcelku zásadně polemizoval návrhovětel.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Ústavní soud návrhu vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil; k otázce ústavnosti § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu uvedl, že podstata argumentace nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 spočívala v tom, že v období vymezeném v zákoně o protiprávnosti komunistického režimu neexistovala vážná vůle státních orgánů trestně stíhat některé trestné činy, jichž se dopustily osoby spřízněné s tehdy vládnoucím režimem. Na § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu je tak třeba nazírat **optikou přechodu**

³⁴ Publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 18/2020 Sb. n. u. US.

od předlistopadového režimu k demokratickému a právnímu státu, jehož základním rysem byla snaha o vypořádání se s negativními důsledky předlistopadového režimu ve všech sférách společenského života (hodnotové – majetkové, politické, právní atd.). Právě v tomto vysoce společensky citlivém a specifickém kontextu je třeba nález vnímat, neboť § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu byl jeho ryzím výrazem, **nekladoucím si ambice upravovat obecně podmínky trestní odpovědnosti či konkrétně problematiku promlčení, ale dát průchod spravedlnosti i vůči těm, na něž v předlistopadovém režimu nedosáhla. Nosný právní závěr nálezu, tedy že promlčecí doba ve vztahu k trestným činům uvedeným v § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu nepočala běžet, jestliže tehdejší stát neměl z ideologických důvodů vážně míněnou vůli je stíhat, byl tak jednorázový a vyčerpával se právě ve vztahu k těmto trestným činům.** Ústavní soud proto neshledal, že by bylo nutno překonávat výše citovaný názor, že čl. 40 odst. 6 věta první Listiny nedopadá na institut promlčení trestní odpovědnosti a potažmo institut zániku odpovědnosti za přestupek uplynutím zákonem vymezeného časového úseku, neboť tento názor se vztahoval toliko k velmi specifické otázce související s polistopadovým vypořádáním se s minulostí. Ústavní soud § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu posoudil jako stále platný, avšak nemající žádné obecné dopady do budoucna.

- d) Komentář:** Rozhodnutí zcela jasně zařazuje instituty promlčení odpovědnosti za přestupek či promlčení trestní odpovědnosti pod institut trestnosti. V otázce hodnocení § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu pak podává doplňující výklad, který je využitelný v případě argumentace orgánů veřejné žaloby v případě chybného posouzení promlčení trestního stíhání s ohledem na tvrzenou retroaktivitu nejen uvedeného ustanovení, ale též ustanovení § 35 písm. c) tr. zákoníku (vyloučení z promlčení) či případně při posuzování časové působnosti tr. zákona (§ 2 odst. 1 tr. zákoníku).

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1886/21

a) Právní věta (ASPI):

Účinné vyšetřování možného porušení práva na život (čl. 6 odst. 1 Listiny) musí být důkladné a dostatečné; jeho závěry tak musí být založeny na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností. Tyto závěry se proto nesmí opírat o poznatky znalce, o jehož nestrannosti lze mít důvodnou pochybnost.

Právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny se jako právo procesního charakteru vztahuje i ke skutkům, k nimž došlo před účinností Listiny, neboť i ve vztahu k vyšetřování těchto skutků musí orgány demokratického státu postupovat nezávisle a nestranně, důkladně a dostatečně, rychle a veřejně (tedy pod kontrolou veřejnosti a za aktivní participace poškozeného).

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (hraniční režim v ČSSR a odpovědnost vrcholných stranických funkcionářů; právo na účinné vyšetřování; podjatost znalce; zkoumání minulosti znalce v předlistopadovém období; náležitosti znal. posudku); Stěžovatelé vystupovali jako poškození v trestním řízení, týkajícím se používání střelných zbraní na československých hranicích. Toto řízení bylo vedeno proti třem bývalým členům Předsednictva ÚV KSČ, resp. bývalému federálnímu ministru vnitra, stíhaným pro skutek kvalifikovaný jako zvlášť závažný zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku. Uvedeného jednání se měli dopustit ve stručnosti tím, že jako členové předsednictva ÚV KSČ, tedy faktického vrcholného státního orgánu, přestože tehdejší ČSSR v březnu 1976 ratifikovala Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který zaručoval dodržování základních práv a svobod, mimo jiné též právo na život (čl. 6) a na svobodu pohybu (čl. 12), oproti závazku obsaženému v tomto paktu nezměnili příslušné právní předpisy o ochraně státních hranic tak, aby tyto neumožňovaly použití střelných zbraní a jiných prostředků, v důsledku čehož došlo k úmrtím či ke zraněním několika poškozených. Trestní stíhání M. J. bylo zastaveno z důvodu jeho smrti. Zastaveno bylo rovněž stíhání JUDr. L. Š. a JUDr. V. V., CSc., kteří podle znaleckého posudku trpí závažnou duševní poruchou, v jejímž důsledku nejsou schopni chápat smysl trestního řízení. Proti usnesením o zastavení trestního stíhání podali stěžovatelé stížnosti, které Městské státní zastupitelství v Praze napadeným usnesením zamítlo. Tím podle stěžovatelů porušilo jejich ústavně zaručená práva. Stěžovatelé namítali, že znalecký posudek ohledně zdravotního stavu obviněných vypracovali znalci, kteří měli být vyloučeni pro podjatost.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Ústavní soud konstatoval, že s právem na život je vždy spojeno i právo na účinné vyšetřování případů, kdy byl lidský život ohrožen, či došlo k usmrcení člověka. Právo na účinné vyšetřování se přitom vztahuje i na skutky, k nimž došlo před účinností Listiny základních práv a svobod. Vyšetřují-li orgány činné v trestním řízení takové skutky, musí postupovat v souladu s principy účinného vyšetřování, tedy nezávisle a nestranně, důkladně a dostatečně, rychle a veřejně, to znamená pod kontrolou veřejnosti a za aktivní participace poškozeného. Ve vztahu k osobám oprávněným dovolávat se práva na účinné vyšetřování pak uvedl, že právo na život je specifické tím, že dojde-li v rozporu s tímto právem k usmrcení člověka, nelze této přímé oběti toto porušení již odčinit, jak již bylo uvedeno; navíc se přímá oběť už sama nemůže domáhat ochrany tohoto svého práva. **Platí proto, že práva na účinné vyšetřování plynoucího z práva na život se mohou dovolávat i osoby blízké toho, jehož právo na život mělo být porušeno, nemůže-li se tohoto práva domáhat tento jednotlivec sám.** Aby vyšetřování bylo důkladné a dostatečné, musí být jeho závěry založeny na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností. Proto se nesmí opírat o poznatky znalce, o jehož nestrannosti lze mít důvodnou pochybnost. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivnosti. Kritérium důkladnosti a dostatečnosti se uplatňuje i tehdy, jsou-li poznatky získávány prostřednictvím znalců (znaleckých posudků). **Nestačí tedy, že se znalec subjektivně necítí být podjatý, ale i objektivně nahlíženo musí být vyloučeny oprávněné pochybnosti o jeho nestrannosti. Jde tedy o objektivní úvahu, zda s ohledem na okolnosti případu lze mít za to,**

že by znalec podjatý mohl být. V posuzované věci však tyto pochybnosti vyvstaly. Podstatou trestní věci byla v širším smyslu i otázka legality a legitimacy režimu ochrany hranic ozbrojenými složkami v době nedemokratického režimu. Proto není žádoucí, aby klíčový znalecký posudek zpracovala osoba, která v dané době sama u ozbrojených sil působila, a to ještě u útvaru, který měl na starosti obdobnou činnost spočívající v ochraně vzdušného prostoru (při níž rovněž mohlo docházet – a došlo – k usmrcení jednotlivců při sestřelení letadel), a která navíc disponovala i prověrkou pro přístup k přísně tajným dokumentům. Tyto skutečnosti vyvolávají pochybnosti o nestrannosti znalce. Druhý znalec disponoval v době nedemokratického režimu obdobnou prověrkou a rozhodl se vypracovat znalecký posudek ve spolupráci s prvním znalcem, a proto je i v jeho případě dána pochybnost o nestrannosti. Dále poukázal na samotný charakter vyhotovených znaleckých posudků, na něž upozornilo již Nejvyšší státní zastupitelství. Znalecké posudky týkající se obviněných Š. a V. jsou totiž v hodnotící části velmi stručné, a navíc jsou závěry ve vztahu k oběma obviněným do značné míry podobné. Tyto skutečnosti vrhají stín pochybnosti na to, zda byl u těchto obviněných skutečně proveden důkladný a individuální přezkum duševního stavu. Provedené vyšetřování tak nebylo založeno na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností, a nebylo tedy důkladné a dostatečné. Proto Ústavní soud zrušil usnesení městského státního zastupitelství. Z posudků znalců, o jejichž nestrannosti panuje pochybnost, již orgány činné v trestním řízení nemohu dále vycházet.

- d) Komentář:** Shora uvedené názory je třeba vztáhnout nejen na problematiku vyšetřování tzv. zločinů komunismu, ale též na Ústavním soudem již dříve formulované právo na účinné vyšetřování trestných činů proti životu a zdraví. Jisté novum spočívá především v tom, že Ústavní soud za podmínku účinného vyšetřování označil požadavek na nestrannost (nepodjatost) znalce podávajícího v dané trestní věci znalecký posudek týkající se z hlediska dokazování klíčové otázky (zde posouzení schopnosti obviněných chápat smysl trestního řízení). Z uvedeného nálezu je pak pro praxi orgánů činných v trestním řízení na úseku totalitní trestné činnosti možné vyvodit doporučení, aby se při výběru znalce náležitě zabývali jeho „předlistopadovou“ minulostí, respektive mj. též jeho členstvím v komunistických organizacích, jejichž náplní byl boj proti tzv. politickým nepřátelům. Zvláště tam, kde v roli obviněných figurují osoby pokročilejšího věku, může uvedené pochybení znamenat další nedůvodné průtahy, které mohou mít fatální vliv na průběh trestního řízení.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2022 sp. zn. II. ÚS 982/22

- a) Právní věta: ---**

- b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; trestný čin; trestní odpovědnost; komunistický režim; retroaktivita);** Stěžovatel brojil proti usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo odmítnuto jeho dovolání. Rozsudkem nalézacího soudu byl uznán vinným ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011, spáchaný ve spolupachatelství dle § 23 tr. zákoníku, za nějž byl

podle § 329 odst. 2 tr. zákoníku odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu čtyř let. Uvedeného trestného činu se měl ve stručnosti dopustit tím, že v letech 1977 až 1981 jako příslušník Sboru národní bezpečnosti zařazený na Správě Státní bezpečnosti Praha (dále jen „StB“), odbor 2a, 1. oddělení, v rozporu s tehdejšími předpisy vyvíjet různými šikanózními opatřeními nátlak na poškozeného V. K., spoluzakladatele a signatáře Charty 77, aby nedobrovolně vycestoval z Československé socialistické republiky, v důsledku čehož poškozený s celou rodinou dne 3. 12. 1981 emigroval do Rakouska. Stěžovatel podal proti rozsudku nalézacího soudu odvolání, které odvolací soud zamítl. V ústavní stížnosti namítal retroaktivitu zákonných ustanovení upravujících otázku promlčení; přerušení příčinné souvislosti a absenci materiální stránky trestného činu.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná; z argumentace ÚS:

- **k otázce protiústavnosti zákona o protiprávnosti komunistického režimu:** Ústavní soud odkázal vedle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/1993 na svá další rozhodnutí, zejména na usnesení ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/05 a nálezy ze dne 4. 2. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 15/19. K možnému nesouladu s mezinárodněprávními závazky ČR uvedl, že **judikatura Evropského soudu pro lidská práva, orgánu, který je Úmluvou pověřen k jejímu výkladu, považuje promlčení toliko za procesní institut a vylučuje jej z dosahu čl. 7 odst. 1 Úmluvy. Není přitom důvodu, proč by k opačnému závěru měl vést výklad čl. 15 odst. 1 Paktu, který má v podstatě stejné znění jako čl. 7 odst. 1 Úmluvy, neboť neklade lidskoprávní požadavky na posuzování trestnosti (jak činí čl. 40 odst. 6 Listiny), ale toliko zakazuje potrestání za čin, který nebyl trestný v době, kdy byl spáchán.**
- **k námitce absence příčinné souvislosti** Ústavní soud uvedl, že na základě důkazních prostředků obsažených v trestním spisu Nejvyšší soud nemohl pochybit, pokud přerušení příčinné souvislosti v jednání stěžovatele neshledal. **Jednání jiného orgánu veřejné moci bylo totiž přímým důsledkem trestného činu stěžovatele a nejen, že bylo stěžovatelem od počátku předvídáno, ale stěžovatel s ním počítal jako s integrální součástí svého úmyslu dosáhnout nedobrovolného vystěhování poškozeného z republiky, které v jeho představách i v realitě přímo navazovalo na jeho vlastní jednání. Stěžovatelovo tvrzení, že v rámci jeho jednání byly indicie, že poškozený vycestoval z Československé socialistické republiky dobrovolně jako agent československé rozvědky, bylo podrobně vyvráceno Nejvyšším soudem v návaznosti na předchozí rozhodnutí obecných soudů.** Obecné soudy nenalezly v Archivu bezpečnostních složek žádný dokument, který by pro takový závěr svědčil, nadto učinily skutková zjištění, že stěžovatel byl pro orgány StB osobou s nepřátelským smýšlením, což vyplývalo i z dokumentace, kterou si na něj vedly, přičemž nátlak z jejich strany se neomezoval na jeho osobu, ale i na jeho blízké, a spočíval mimo jiné i ve vzájemném rozeštvávání, což by stěžovatel jistě nepřipustil, měl-li by se stát budoucím agentem, a po svém vycestování do zahraničí se ocitl v tíživé situaci nenasvědčující tomu, že by mu byla ze strany

československých státních orgánů poskytována nějaká podpora. Tyto skutkové závěry obecných soudů Ústavní soud nepovažoval a priori za vzbuzující jakoukoliv pochybnost o svém možném rozporu s požadavky ústavního pořádku, nadto s nimi stěžovatel v ústavní stížnosti ani nijak nepolemizoval, odňav tím Ústavnímu soudu možnost přezkoumat, zda jeho argumentační oponentura důvodně závěry obecných soudů nezpochybňuje.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí představuje jeden z novějších rozhodnutí ÚS, v nichž petrifikoval svůj náhled na ústavnost § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu poskytnutý ve svých předchozích rozhodnutích. Současně se vyslovil k otázce stěžovatelem namítané absence příčinné souvislosti, což může být využitelné v obdobných případech týkajících se tzv. Asanace.

III. Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999 sp. zn. 7 Tz 179/99³⁵

a) Právní věta (ASPI; částečně zkrácena):

Trestní stíhání osoby pro určitý trestný čin se vede ohledně skutku. Má-li být trestní stíhání obviněného, vedené pro amnestovatelný trestný čin, zastaveno podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. řádu, může se tak stát pouze za předpokladu, že skutek nelze posoudit jako jiný, a to neamnestovatelný trestný čin.

Minimálním požadavkem, který je nutné klást na rozsudek v oboru trestního soudnictví, aby o něm vůbec mohlo být uvažováno jako o rozsudku spravedlivém, je to, že odsuzující rozsudek je odplatou za skutečně spáchaný zločin odsuzované osoby. Rozsudek musí být skutečným výsledkem předcházejícího řízení. Řízení, z něhož má vzejít rozsudek, nesmí být jen formálním a bezvýznamným doprovodem předem pojatého rozhodnutí. Rozsudek musí být skutečným produktem činnosti soudu a nikoli aktem, který je soudu vnucen zvenčí, tj. subjekty stojícími mimo soudnictví, např. politickými orgány, exekutivou atd. Soudní rozhodování se musí vyznačovat odstupem od zájmů na výsledku řízení, včetně zájmů politických. Samostatným a výlučným účelem rozsudku nesmí být to, aby se stal nástrojem politického boje, který vede jedna část společnosti proti jiné části společnosti. Rozsudek nesmí být holým aktem likvidace jednotlivců či skupin v rámci tohoto boje.

Jednou z možných vad rozsudku je situace, kdy k jeho vynesení došlo za okolností, které jsou charakterizovány absencí základních nadčasových etických atributů výkonu soudcovské funkce, zejména proto, že předem byl pojat záměr fyzicky odstranit určitou osobu nebo skupinu osob, rozsudek byl zvolen za nástroj fyzické likvidace této osoby nebo skupiny osob, soudce se s tímto účelem rozsudku z jakéhokoli důvodu ztotožnil, soudce podřídil způsob vedení

³⁵ Uveřejněno v Soudní judikatuře ve věcech trestních pod č. 1/2000.

řízení nebo způsob své účasti na rozhodování tomu, aby bylo dosaženo vydání zamýšleného likvidačního rozsudku, soudce vynesl nebo se podílel na vynesení odsuzujícího rozsudku bez ohledu na průběh a výsledky předcházejícího řízení; výsledky řízení ve skutečnosti nebyly kritériem rozsudku, ale naopak řízení bylo přizpůsobeno záměru vynést likvidační rozsudek nebo obviněný byl bez jakékoli reálné šance zvrátit předem pojatý záměr směřující k jeho likvidaci, i když i za této situace řízení dokonce mohlo vyvolávat dojem, že jeho obsah je podkladem rozsudku, např. proto, že obviněný přednesl vynucené doznání.

Nepřímým pachatelem trestného činu vraždy je ten, kdo úmyslně vynesl nespravedlivý rozsudek směřující k fyzické likvidaci odsouzené osoby.

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (justiční vražda; právní kvalifikace jednání soudce spolupodílejícího se na tzv. politickém procesu ústícím ve výkon trestu smrti; nepřímé pachatelství); Nejvyšší soud rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona podané v neprospěch obviněného, směřující proti usnesení odvolacího soudu, jímž tento rozhodl o zastavení trestního stíhání obviněného P. V. podle § 172 odst. 1 písm. d) tr. řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. a) tr. řádu z důvodu jeho účasti na amnestii prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960. Obviněný byl stíhán pro skutek spočívající v tom, že ve dnech 12.–14. 7. 1951 v Jihlavě jako soudce tehdejšího Státního soudu při hlavním líčení v trestní věci vedené proti obviněnému A. M. a spol. řádně nepečoval o to, aby v trestním řízení byly zachovávány zákony lidově demokratické republiky, a nesplnil povinnost spravedlivě rozhodovat o trestných činech, jak to ukládal tehdy platný trestní řád, v důsledku čehož došlo v řízení k porušení řady procesních ustanovení, které vyústilo v neodůvodněné výroky o vině a v uložení nepřiměřeně přísných trestů včetně trestů smrti, přičemž nalézacím i odvolacím soudem bylo toto jednání kvalifikováno jako trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších zákonů. Ministr spravedlnosti v podané stížnosti argumentoval chybnou aplikací amnestijního rozhodnutí vlivem nesprávné právní kvalifikace skutku, který měl být posouzen jako amnestií nepodléhající trestný čin vraždy podle § 216 odst. 1, 2 písm. a) zákona č. 86/1950 Sb., tr. zákona.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Nejvyšší soud shledal, že zákon byl porušen. K chybné právní kvalifikaci uvedl, že na podkladě provedeného dokazování je zřejmé, že vynesením odsuzujícího rozsudku se obviněný zcela jistě vědomě a aktivně, nikoli nepatrně, zapojil do smrtícího mechanismu úkonů, které vedly k nespravedlivému odsouzení a smrti poškozeného. Podstatu jeho jednání pak nemůže vystihnout právní kvalifikace trestného zneužití úřední moci, nýbrž je třeba vyvodit jeho trestní odpovědnost za trestný čin vraždy. Akt vynesení rozsudku je v posuzované věci zcela odtržen od etického fundamentu výkonu soudcovské funkce. Při posuzování otázky, zda ze strany soudce jde o zneužití úřední moci nebo o tzv. justiční vraždu, nelze vystačit s takovým hodnocením odsuzujícího rozsudku, při kterém je rozsudek zkoumán jen z omezeného hlediska souladu či rozporu se zákonem jako normativním aktem státní moci. Daná otázka může být správně, a přitom i přesvědčivě vyřešena jen tehdy, je-li odsuzující rozsudek podroben kritériím, která vyplývají z etického základu výkonu soudcovské funkce. Obviněný byl soudcem

z povolání. Byl členem senátu bývalého Státního soudu. Měl rovný hlas při rozhodování. Jeho odpovědnost jako odpovědnost soudce za rozsudek je evidentní. Obviněný byl v hlavním líčení ve věci bývalého Státního soudu sice zcela pasivní, ale evidentně poznal, že jde o zinscenovaný proces, který sám označil za „divadýlko“. Pro odsuzující rozsudek hlasoval s vědomím týkajícím se alespoň některých obviněných, že „to na ně ušili“ a že jsou ve skutečnosti nevinní. Podřídil se tomu, že rozsudek ve skutečnosti stvořil někdo jiný, a to tzv. bezpečnostní pětka, včetně rozhodnutí o tom, komu má být uložen trest smrti. Okolnosti vynesení rozsudku ve věci bývalého Státního soudu ukazují na to, že obviněný se při rozhodování v této věci mimořádně vážným způsobem zpronevěřil etice soudního rozhodování. Rozsudek nebyl aktem spravedlnosti, nýbrž aktem likvidace těch, nad kterými byl vynesen. Tento likvidační akt měl pouze vnější formu rozsudku, avšak obsahově a hodnotově neměl se spravedlností nic společného. **Šlo o případ, kdy ten, kdo rozsudek vynesl, ve skutečnosti nebyl ve věci soudcem, nýbrž bez ohledu na formálně právní posouzení činu – pomocníkem, příp. spolupachatelem těch, kteří fyzickou likvidaci tehdejších obviněných vytýčili za cíl procesu. Nelze proto vyloučit některou z forem odpovědnosti obviněného za trestný čin vraždy. Této odpovědnosti se obviněný nemůže zbavit odkazem na odpovědnost jiných osob, jež také měly účast na likvidaci těch, kteří byli odsouzeni ve věci bývalého Státního soudu.** V tomto rámci obviněný nemůže být zbaven odpovědnosti ani tím, že odvolání podaná proti rozsudku bývalého Státního soudu zamítl tehdejší Nejvyšší soud. **K otázce časové působnosti trestních zákonů a otázky trestné součinnosti Nejvyšší soud uvedl,** že má-li být odpovědnost soudce za usmrcení osoby, která byla odsouzena k trestu smrti, posuzována podle ustanovení o trestném činu vraždy, nelze jednání soudce kvalifikovat jako pachatelství ani jako spolupachatelství ve smyslu tzv. přímého pachatelství. **V úvahu přichází odpovědnost za účastenství, které podle § 7 odst. 1, 2 zákona č. 86/1950 Sb. mělo formu návodu nebo pomoci a které podle § 7 odst. 3 cit. zákona nebylo závislé na trestnosti přímého pachatele.** Podle § 10 odst. 1 tr. zákona jsou tyto dvě formy účastenství rozšířeny ještě o **organizátorství**, avšak vzhledem k zásadě akcesority je trestnost účastníka závislá na trestnosti pachatele dokonaného trestného činu nebo jeho pokusu. Pokud by se věc posuzovala podle tr. zákona č. 86/1950 Sb., **přicházelo by v úvahu kvalifikovat jednání soudce jako účastenství na trestném činu vraždy podle § 7 odst. 1 (nebo § 7 odst. 2) a § 216 odst. 1 tr. zákona (nehledě na přísnější právní kvalifikaci podle § 216 odst. 2 tr. zákona), přičemž za přímého pachatele, jehož trestností není podmíněna trestnost účastníka, by se považoval ten, kdo trest smrti na odsouzeném vykonal.** Není podstatné, že vykonavatel trestu smrti nebyl trestně odpovědný za trestný čin vraždy jako pachatel, protože trestní zákon č. 86/1950 Sb. byl založen na zásadě samostatnosti účastenství, nikoli na zásadě akcesority účastenství. Obdobné posouzení podle tr. zákona č. 140/1961 Sb. není možné, protože jeho podmínkou by naopak byla trestní odpovědnost vykonavatele trestu smrti za trestný čin vraždy, a to v důsledku zásady akcesority účastenství. Protože však vykonavatel trestu smrti nespáchá trestný čin vraždy, vykoná-li trest uložený pravomocným a vykonatelným rozsudkem, nepřichází v úvahu, aby vynesení rozsudku smrti bylo posuzováno jako účastenství na trestném činu vykonavatele trestu smrti. **Východiskem je institut nepřímého pachatelství, jehož podstatou je to, že pachatel užije k trestnému činu jiné osoby jako tzv. živý nástroj. Ve smyslu nepřímého**

pachatelství může být tzv. živým nástrojem i vykonavatel trestu smrti, a to za situace, kdy usmrcení při popravě není z jeho strany trestným činem, protože je jeho povinností vykonat trest uložený pravomocným a vykonatelným rozsudkem. Tato forma tzv. živého nástroje se blíží tomu, kdy nepřímý pachatel ke spáchání trestného činu zneužije práva dávat rozkazy osobě, která je povinna rozkazu uposlechnout. V rámci nepřímého pachatelství trestného činu vraždy je tzv. živým nástrojem použitým k usmrcení osoby odsouzené k trestu smrti vykonavatel tohoto trestu. **Nepřímým pachatelem je ten, kdo úmyslně vynesl nespravedlivý rozsudek směřující k fyzické likvidaci odsouzené osoby. Pravomocný a vykonatelný rozsudek smrti zde totiž je obdobou příkazu, který je dán vykonavateli trestu smrti a jehož je vykonavatel povinen uposlechnout. Účastníky (organizátory či návodci) na trestném činu nepřímého pachatele jsou ti, kteří pojali záměr fyzicky zlikvidovat tuto osobu, zvolili rozsudek smrti za prostředek vedoucí k dosažení zamýšleného cíle, zinscenovali trestní řízení založené na falešném obvinění, ovlivnili soudní řízení tak, aby byl vynesen nespravedlivý odsuzující rozsudek, a využili k tomu svého faktického postavení nad soudem ve struktuře politické moci a státního mechanismu. Se zřetelem k těmto zásadám přichází v úvahu, aby jednání obviněného bylo kvalifikováno jako účastenství na trestném činu vraždy jak podle tr. zákona č. 86/1950 Sb., tak podle tr. zákona č. 140/1961 Sb. Použití toho či onoho tr. zákona musí být ve shodě se zásadou, že trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, a že podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, je-li to pro pachatele příznivější (§ 16 odst. 1 tr. zákona, resp. § 2 odst. 1 tr. zákoníku).**

- d) Komentář:** Rozhodnutí přineslo relevantní právní argumentaci pro možnou právní kvalifikaci jednání spočívajícího v aktivní participaci soudce na trestním řízení, které nesplňuje elementární náležitosti zákonného procesu, a které slouží k faktické likvidaci odpůrců režimu (tzv. politický proces). Orgány činné v trestním řízení zde v případě právní kvalifikace skutku postupovaly chybně. Protože však šlo o rozhodnutí v podobě tzv. akademického výroku, nemohlo být pochybení stran právní kvalifikace v předmětném řízení napraveno.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002 sp. zn. 3 Tdo 730/2002

a) Právní věta (ASPI):

Ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, podle něhož se do promlčecí lhůty trestných činů nezapočítává doba od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, se vztahuje i na trestné činy ke dni účinnosti tohoto zákona již promlčené.

- b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (StB – násilí při výslechu; promlčení; retroaktivita);** Nejvyšší soud se na podkladě podaného dovolání zabýval otázkou možného promlčení trestního stíhání obviněného, který byl shledán vinným ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zákona ve znění

zákona č. 144/2001 Sb., jehož se měl dopustit tím, že jako výkonný orgán Oblastního úřadu StB Z. v hodnosti strážmistra přidělený k výkonu funkce do U. H. se v případě vyšetřovaného poškozeného L. D. zúčastnil jeho bití obuškem přes chodidla a jmenovaného pak nutil k mnoha dřepům a následně mu opakovaně pouštěl do těla elektrický proud, aby ho přiměl ke sdělení jím požadovaných faktů do výpovědi, přičemž u poškozeného došlo k těžké duševní poruše v trvání tří až pěti měsíců, dále k hlubokým krevním podlitinám a výronům, kdy mu hrozila mimo jiné zástava srdeční činnosti, přičemž takový způsob výsledku měl charakter krutého týrání, a za tento čin byl obviněný odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon soud podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání pěti let.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Dovolání bylo podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu odmítnuto; k otázce promlčení Nejvyšší soud uvedl, že z hlediska běhu promlčecí doby (jejího počátku) nelze s ohledem na předmětný trestný čin (skutek) nevzít v úvahu ustanovení § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu. Plně odkázal na nálezný Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93. S ohledem na právní kvalifikaci skutku jako trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zákona, činila promlčecí doba podle § 67 odst. 1 písm. c) tr. zákona 5 let. Z ustanovení § 67 odst. 3 písm. a) tr. zákona vyplývá, že promlčení trestního stíhání se přerušuje sdělením obvinění pro trestný čin, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícími úkony orgánů činných v trestním řízení směřujícími k trestnímu stíhání pachatele. Jestliže tedy ke sdělení obvinění došlo dne 2. 10. 1994, znamená to (s ohledem na ústavněprávně konformní výklad § 5 zákona č. 198/1993 Sb.), že k promlčení trestního stíhání obviněného nemohlo dojít, neboť období od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989 nelze do běhu pětileté promlčecí doby započítávat.
- d) **Komentář:** V uvedeném rozhodnutí se Nejvyšší soud přiklonil při otázce výkladu § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu ke stanovisku Ústavního soudu, a tedy i k tomu, že do běhu promlčecích lhůt se období totalitního režimu nezapočítává. Lze však ve stejném roce narazit na rozhodnutí, kde rozhodoval opačně (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2002 sp. zn. 4 Tz 44/2002).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002 sp. zn. 7 Tdo 878/2002

a) **Právní věta (ASPI):**

Uplatnění ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona bude přicházet v úvahu pouze tehdy, pokud do účinnosti novely provedené zákonem č. 327/1999 Sb., tj. do 28. 12. 1999, již nedošlo k promlčení trestného činu.

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; promlčení);** Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání podaném nejvyšší státní zástupkyní vůči usnesení, jímž odvolací soud potvrdil zastavovací usnesení soudu I. stupně (z důvodu promlčení) týkající se skutku spočívajícího v tom, že obviněný ve funkci **ministra vnitra České socialistické republiky** vydal na návrh zvláštní komise rozhodnutí, kterým zamítl

písemný rozklad poškozeného spisovatele a dramatika P. K. proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČSSR o odnětí státního občanství ČSR a ČSSR a uvedené rozhodnutí potvrdil s argumentací, že důvody, pro něž bylo P. K. občanství odňato, byly v souladu s § 14a odst. 1 písm. f) zákona č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČSR, neboť P. K. se zdržoval v cizině a svými činy poškozoval důležité zájmy Československé socialistické republiky, ačkoliv P. K. byl v cizině se souhlasem příslušných orgánů Československé socialistické republiky a nezavdal žádnou příčinu k tomu, aby jeho jednání bylo posuzováno jako protistátní a rozhodnutí bylo vydáno účelově, neboť poškozený byl osobou nežádoucí pro československé orgány a byl mu znemožněn návrat do vlasti. Uvedeným skutkem se měl obviněný dopustit trestného činu **zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona**. Nejvyšší státní zástupkyně oběma soudům vytkla chybnou aplikaci zákonných ustanovení upravujících otázku promlčení.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Nejvyšší soud dovolání vyhověl a obě usnesení zrušil. Ke klíčové otázce posouzení promlčení mj. uvedl, že z rozhodnutí obvodního a městského soudu vyplývá, že znění § 67 odst. 1 písm. b) a § 67a písm. d) tr. zákona považovaly v případě obviněného z důvodu jejich údajné retroaktivity za neaplikovatelná. Městský soud v Praze, který se ztotožnil s úvahami soudu prvního stupně, sám dále uvedl, že posuzování jednání obviněného podle pozdějšího zákona (na mysli měl zákon č. 327/1999 Sb.), který obnovil opětovně trestnost promlčeného činu, by bylo v rozporu s ústavní zásadou zákazu retroaktivity přísnějšího zákona v neprospěch pachatele, jak plyne z čl. 40 odst. 6 Listiny. Další úvaha městského soudu spočívala v tom, že obviněný se měl předmětného jednání dopustit dne 7. 12. 1979, a proto k promlčení došlo 7. 12. 1989. Vyslovil názor, že s ohledem na právní výklad ve vazbě na mezinárodní a vnitrostátní normy, lze obejít zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele, včetně promlčení, jen u válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. U ostatních trestných činů by samotné ustanovení zákona č. 198/1993 Sb. k přerušení promlčecí doby stačit nemělo. Nejvyšší soud oběma soudům vytkl, že ve věci nezohlednily závěry Ústavního soudu prezentované v jeho nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/92. K ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona pak uvedl, že toto ustanovení bylo do tr. zákona zařazeno zákonem č. 327/1999 Sb., účinným od 28. 12. 1999, se záměrem, aby nedošlo k promlčení nejzávažnějších trestných činů spáchaných v období od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 veřejnými činiteli nebo v souvislosti s politicky, rasově či nábožensky motivovaným pronásledováním, kde horní hranice trestných činů činí nejméně deset let. Stalo se tak navíc v době, kdy ještě nedošlo k promlčení trestního stíhání obviněného, k tomu mělo dojít podle názoru městského i obvodního soudu teprve dne 30. 12. 1999, aniž přitom tyto soudy braly v úvahu tu skutečnost, že **obviněný byl poslancem České národní rady ještě po 17. listopadu 1989**, přesto však ve svých rozhodnutích shodně uvedly, že neshledaly žádnou okolnost, která by stavěla promlčecí dobu ve smyslu § 67 odst. 2 tr. zákona. Vzhledem k tomu, že nebylo ve směru shora uvedeném postupováno v souladu se zněním § 67 tr. zákona, nemohly podle Nejvyššího soudu obstát závěry, ke kterým dospěly soudy obou stupňů. Závěrem zdůraznil, že **uplatnění ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona bude přicházet v úvahu pouze tam, kde do okamžiku účinnosti citované novely, tj. do 28. 12. 1999, již nedošlo k promlčení trestného činu**.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí přináší podrobnější výklad podmínek použití institutu nepromlčitelnosti komunistických zločinů zakotveného v § 67a písm. d) tr. zákona a obdobně též jemu odpovídajícího ustanovení § 35 písm. c) tr. zákoníku.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 7. 2003 sp. zn. 7 Tdo 573/2003

a) **Právní věta:** ---

b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (vojenský prokurátor – porušení zákonných ustanovení; politický proces; právní kvalifikace; amnestie);** Nejvyšší soud rozhodoval na podkladě dovolání nejvyšší státní zástupkyně podaného v neprospěch do usnesení odvolacího soudu, který zastavil trestní stíhání obviněného z důvodu nepřípustnosti (účast na amnestii), a to poté, co skutek, pro který byl obviněný stíhán, posoudil jako trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona. Obviněný byl původně obžalován z trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zákona, jehož se měl dopustit tím, že od 24. dubna 1953 v P., jako prokurátor pro trestní věci příslušníků národní bezpečnosti vedl v rozporu s ustanovením § 78 písm. a) tr. řádu vyšetřování četaře z povolání A. J., pro trestný čin vyzvědačství dle § 86 tr. zákona č. 86/1950 Sb., a posléze velezrady dle § 78 odst. 1, 3 písm. e), f) téhož zákona, kterého se měl dotýčný dopustit tím, že dne 7. ledna 1953 v prostoru V. jako velitel dvojčlenné hlídky Pohraniční stráže s nabitou pistolí v ruce chtěl odzbrojením přinutit vojína základní služby V. k útěku do zahraničí, sám se o tento útek pokusil, jednak překročením státní hranice, a dále střelbou ze samopalů a pistole proti příslušníkům hlídky, ačkoliv výsledky šetření takovou právní kvalifikaci neodůvodňovaly, dne 22. 6. 1953 podal k Vyššímu vojenskému soudu v Praze pro trestní věci příslušníků národní bezpečnosti, v rozporu s ustanovením § 85 odst. 1 tehdy platného tr. řádu, obžalobu na poškozeného A. J. pro trestný čin velezrady dle § 78 odst. 1, 3 písm. e), f) tehdy platného tr. zákona a na této právní kvalifikaci setrval i při zastupování žaloby u hlavního líčení a dne 15. 7. 1953 navrhl u hlavního líčení proti A. J. vedeném u Vyššího vojenského soudu v Praze pod sp. zn. T 16/53 uložení trestu smrti, ač si byl vědom toho, že soud se tímto návrhem bude bezpodmínečně řídit, když věc byla předjednána politickými orgány ÚV KSČ, bude četaři A. J. tento trest uložen, nebude mu udělena milost a trest smrti byl poškozenému A. J. uložen a dne 5. 12. 1953 na něm vykonán. Nejvyšší státní zástupkyně v podaném dovolání uváděla, že zásadní rozpor v právních závěrech napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, jakož i jemu předcházejícímu rozhodnutí soudu I. stupně, je nutno spatřovat v tom, že na jedné straně oba soudy považovaly jednání obviněného za nepochybně protiprávní, na druhou stranu je však subsumovaly toliko pod skutkovou podstatu trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona. Jednal-li však obviněný v úmyslu způsobit jinému škodu, což je znakem základní skutkové podstaty trestného činu podle § 158 nyní účinného tr. zákona i § 175 tr. zákona z roku 1950, lze si těžko představit, o jakou jinou škodu by se mohlo jednat než o tu, která spočívala v uložení a výkonu absolutního trestu.

c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Dovolání bylo podle § 265i odst. 1 písm. b), e) tr. řádu odmítnuto s poukazem na skutečnost, že jak soud I. stupně, tak i odvolací soud učinily ve věci shodná skutková zjištění. Soud prvního stupně se neztotožnil se zjištěným skutkovým stavem, který byl popsán v podané obžalobě, neboť dospěl k závěru, že nebyl prokázán úmysl obviněného usmrtit poškozeného. S těmito závěry se plně ztotožnil soud druhého stupně, který je navíc argumentačně rozvinul. Podle Nejvyššího soudu odvolací soud správně poukázal na to, že některá z tvrzení, která byla použita nejen v odůvodnění podané obžaloby, ale i později státním zástupcem v podané stížnosti proti rozhodnutí soudu prvního stupně, nejenže nemají oporu ve shromážděných důkazech, ale shromážděné důkazy je tak, jak jsou zmíněny níže, vyvracejí (např. tvrzení, že obžalovaný věděl, že věc byla předjednána Politickým byrem ÚV KSČ a že v takovém případě bude návrh na uložení trestu smrti respektován; vázanost soudu návrhem trestu učiněným u hlavního líčení prokurátorem aj.). Dospěl-li soud druhého stupně k uvedenému skutkovému zjištění, které je diametrálně odlišné od podané obžaloby, nelze dovolání nejvyšší státní zástupkyně posoudit jinak, než jako dovolání podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b tr. řádu, neboť skutková zjištění, jak byla soudy učiněna, nemohou v žádném případě být právně posouzena jako trestný čin vraždy podle § 219 tr. zákona (neboť postrádají úmysl obviněného usmrtit poškozeného a státní zástupce konkrétním důkazem svá tvrzení o úmyslu obviněného nedoložil, jak plyne ze zjištění soudů, pouze setrval na obecném konstatování) a jestliže státní zástupce uvádí, že následek – smrt poškozeného nastala v souvislosti s jednáním obviněného, které bylo v rozporu s jeho povinnostmi a ustanoveními tr. řádu a o uložení tohoto trestu (smrti) usiloval, pak se jedná o neztotožnění se skutkovými zjištěními soudů, tedy o uplatnění námitek nikoli právních, ale skutkových. Proto nezbylo než dovolání nejvyšší státní zástupkyně odmítnout. Jako nedůvodnou shledal tudíž i argumentaci ohledně chybného právního posouzení otázky nepřípustnosti trestního stíhání. Na základě náležitě zjištěného skutkového stavu bylo jednání obviněného právně kvalifikováno jako trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele, a tudíž bylo rovněž postupováno v souladu se zněním tr. řádu, pokud bylo jeho trestní stíhání pro tento skutek zastaveno. Trestní stíhání obviněného je s ohledem na amnestii prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960, čl. V., nepřípustné.

d) **Komentář:** V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud v rozporu s pozdější rozhodovací praxí (viz sp. zn. 7 Tdo 549/2008 níže) odmítl nahlížet na účast prokurátora v politickém procesu, vedoucím k uložení a výkonu trestu smrti spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zákona s poukazem na absenci subjektivní stránky; byť poukázal na skutková zjištění soudů ohledně možného neprokázání vědomosti obviněného o uložení trestu smrti, z rozhodnutí je patrné, že zavinění obviněného nezkoumá co do formy nepřímého úmyslu v situaci, kdy zcela vědomě a setrvale porušoval procesněprávní i hmotněprávní předpisy, aby řízení vedl a obžalobu zastupoval vůči poškozenému nepřípustným a nezákonným způsobem, přičemž mu v rámci závěrečné řeči navrhl absolutní trest, čili musel si být přinejmenším vědom toho, že příslušný soud tento trest bude moci uložit a tento bude následně vykonán a být s tím i srozuměn, čili touto formou zavinění byl kryt i následek spočívající ve smrti poškozeného a tedy právní kvalifikace podle § 219 odst. 1 tr. zákona se ve věci jeví

být spíše důvodnou, bránící tedy ve věci rozhodnout o zastavení trestního stíhání pro nepřipustnost z důvodu účasti obviněného na amnestii prezidenta republiky.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2005 sp. zn. 7 Tdo 54/2005

a) Právní věta: ---

b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (nátlak ze strany StB – „verbovka“; znaky kvalifikované skutkové podstaty – § 158 odst. 2 tr. zákona; dokazování);** Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání nejvyšší státní zástupkyně podaném proti usnesení odvolacího soudu, jímž tento jako nedůvodnou zamítl stížnost státního zástupce proti usnesení soudu I. stupně, jímž bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání obviněného z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání (promlčení). Obviněný byl stíhán pro skutek spočívající v tom, že dne 14. 4. 1984 v době od 11:00 hodin do 18:00 hodin v K., okres N. J., v kanceláři hotelu S. jako zástupce náčelníka O. s. S. n b., oddělení S. b. v N. J. násilím a pohrůzkami násilí (spolu s dalším spoluobviněným) přinutil římskokatolického kněze V. A. k podepsání spolupráce s StB tím způsobem, že mu vyhrožoval fyzickou likvidací, zbavením možnosti vykonávat kněžský úřad, persekucí jeho rodinného příslušníka, přitom jmenovaného ohrožoval sekáčkem na maso a nožem, vyhrožoval mu obviněním ze znásilnění a tím, že do něho naleje alkohol a odveze jej na záchytnou stanici, přičemž v důsledku tohoto jednání se u poškozeného V. A. vyvinula chronická úzkostná neuróza jako duševní choroba s trvalými následky, a v uvedeném skutku byl spatřován trestný čin **zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona.** Nejvyšší státní zástupkyně v dovolání soudům vytkla, že chybně posoudily otázku příčinné souvislosti. Vycházely totiž z mylné představy, že v důkazním řízení muselo být jednoznačně prokázáno, že porušení psychického zdraví poškozeného bylo důsledkem pouze a výlučně jednání obviněných a jakoukoliv další možnou příčinu (např. od dětství zvýšený neurotismus poškozeného) by musely vyloučit. S odkazem na konkrétní závěry odborné literatury k otázce příčinné souvislosti pak nejvyšší státní zástupkyně uvedla, že i když se na vzniku poškození duševního stavu poškozeného mohly spolupodílet všemožné podmínky a příčiny, zásadní příčinou bylo předmětné jednání obviněných, které mu přivodilo duševní otřes i fyzické útrapy, které vedly ke vzniku posttraumatické stresové poruchy. Nic na tom nemůže změnit ani zřejmě neadekvátní způsob pozdější léčby, ani predispozice poškozeného, protože bez vědomě protiprávního jednání obviněných by nedošlo k tak razantní a v zásadě trvalé negativní změně jeho duševního stavu. **Tento těžší následek byl nepochybně pokryt úmyslným zaviněním obviněných, protože museli být přinejmenším srozuměni s možností, že poškozenému může v důsledku jejich jednání vzniknout zvláště závažný následek, a to především ve sféře duševního zdraví. Přitom takovýto následek by mohl spočívat i v diskreditaci poškozeného jako kněze a nepřijatelném zásahu do jeho ústavně zaručených práv a svobod.** Pokud tedy soud I. stupně pro nedostatek příčinné souvislosti mezi jednáním obviněných a škodlivým následkem na zdraví a osobním postavení poškozeného zastavil jejich trestní stíhání, protože bylo promlčeno, rozhodl tak na základě nesprávného hmotně právního posouzení skutku.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu dovolání odmítl. K námitce dovolatelky mj. uvedl, že příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a následkem se nepřerušuje, pokud k jednání pachatele přistoupí další skutečnost, jež spolupůsobí při vzniku následku, ale jednání pachatele zůstává takovou skutečností, bez níž by k následku nedošlo. Z hlediska způsobení následku musí být tedy jednání pachatele skutečností dostatečně významnou, pokud se na způsobení následku podílelo více příčin. Příčinná souvislost se přerušuje, pokud existuje další příčina jako výlučná, jež způsobí následek bez ohledu na jednání pachatele. Vzhledem k těmto obecně platným závěrům rozhodným pro posuzování příčinné souvislosti konstatoval, **že její existenci v daném případě nelze spolehlivě zjistit a neztotožnil se s názorem nejvyšší státní zástupkyně, že hlavní příčinou náhlé změny psychického stavu poškozeného a následné posttraumatické stresové poruchy byl nepochybně právě způsob jednání obviněných při tzv. „verbovce“.** Vzhledem ke všem uvedeným skutečnostem, které oba soudy vedly k závěru o neexistenci příčinné souvislosti je sice pravděpodobné, že tomu tak mohlo být, ale nelze mít za spolehlivě prokázané, že tomu tak skutečně bylo, resp. že jednání obviněných zůstává i při spolupůsobení dalších okolností takovou skutečností, bez níž by k následku nebylo bývalo došlo. Současně se vyjádřil k možnému dovolatelkou tvrzenému alternativnímu následku, k němuž mohlo u poškozeného dojít. Uvedl, že (původně) daný následek odpovídající skutkovým zjištěním soudu I. stupně je v řízení o dovolání relevantní a dovolací soud je jím vázán. V dovolání alternativně zmíněný následek ve formě **diskreditace poškozeného a zásahu do jeho ústavně zaručených práv a svobod, byl jako zvlášť závažný následek ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona obsažen (toliko) ve sdělení obvinění oběma obviněným v roce 1996.** V průběhu přípravného řízení se ale dokazování zaměřilo (pouze) na následek ve formě duševní choroby a jak konstatoval již soud II. stupně v dovolání napadeném usnesení, **pro závěr o diskreditaci poškozeného nebyly v průběhu celého řízení (dokazování) zjištěny důkazy** a sám poškozený se o takovémto následku nikdy nezmiňoval.
- d) **Komentář:** Usnesení přináší vcelku užitečný výklad co do prokazování příčinné souvislosti jako podmínky pro vyvození trestní odpovědnosti, a to zejména ke kvalifikovanému následku, který je znakem kvalifikované skutkové podstaty trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele uvedenému v § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona a jehož prokázání je současně podmínkou nepromlčitelnosti skutku ve smyslu § 67 písm. d) tr. zákona. Otázkou zde zůstává, zda s ohledem na skutkový stav nebylo namíste doplnit dokazování co do objasnění možného naplnění alternativního zvlášť závažného následku podle § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona v podobě diskreditace poškozeného.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005

a) Právní věta (ASPI):

Při splnění podmínek stanovených v § 5 zákona č. 198/1993 Sb. není trestní stíhání nepřipustné z důvodu jeho promlčení [§ 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu], jestliže neuplynula promlčecí doba počítaná od 30. 12. 1989.

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; promlčení); Nejvyšší soud v rámci dovolání posuzoval otázku aplikace § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a související ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona. Dovolání podal obviněný, odsouzený za trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona, jehož se měl dopustit tím, že spolu s dalšími osobami působícími na úseku boje proti vnitřnímu nepříteli realizoval a organizoval akci s krycím názvem Asanace, jejímž cílem bylo vystupňovat psychický tlak na organizátory a sympatizanty Charty 77 za účelem dosažení jejich nedobrovolného vystěhování z ČSSR, tím, že tuto akci, která byla iniciována rozkazem federálního ministra vnitra J. O. ze dne 21. 12. 1977, zahrnoval do náplně činnosti svého útvaru, jako vedoucí pracovník tuto akci vyhodnocoval a schvaloval svým podřízeným, čímž zajistil, že jeho podřízení a dílem i obviněný osobně vyvíjeli psychický nátlak na poškozené v podobě zejména tzv. profylaticko-rozkladných opatření na bázi nucených styků, vyhrožování uvězněním nebo trestním stíháním jako alternativy nevystěhování, znemožnění výkonu zaměstnání, výhrůžek použití fyzického násilí nebo perzekuce rodinných příslušníků, opakovaných domovních prohlídek, čímž zasáhl nezákonně do základního ústavního práva poškozených jako státních občanů ČSSR, spočívajícího v nedotknutelnosti jejich pobytu na území svého státu a zaručeného ustanovením čl. 31 Ústavy ČSSR, a dosáhl toho, že někteří z poškozených se v důsledku těchto nezákonných represí i vystěhovali, a uvedeným způsobem jednal proti několika poškozeným, čímž porušil ustanovení čl. 34 Ústavy ČSSR ve znění ústavního zákona č. 100/1960 Sb., ustanovení § 23 zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků S. n. b., a ustanovení § 3 zákona č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti. Za uvedený trestný čin byl obviněný odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu pěti let za současného vyslovení dohledu. V podaném dovolání zejména brojil proti aplikaci § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 67a písm. d) tr. zákona a domáhal se zastavení trestního stíhání z důvodu nepřipustnosti (promlčení).

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Z důvodu tehdejší rozdílné rozhodovací praxe rozhodoval o podaném dovolání velký senát trestního kolegia Nejvyššího soudu. Ten se plně ztotožnil s argumentací užitou v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002 sp. zn. 3 Tdo 730/2002. Uvedl, že za splnění podmínek stanovených v § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu není trestní stíhání obviněného nepřipustné, pokud dosud neuplynula promlčecí doba počítaná od 30. 12. 1989. Pokud bylo obviněnému sděleno obvinění dne 15. 7. 1996, je evidentní, že jeho trestní stíhání nebylo promlčeno. Pokud tedy k uplynutí promlčecí doby nedošlo, bylo podle jeho

názoru bezpředmětné se zabývat věcí také z hlediska ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona, které vylučuje zánik trestnosti činů, v nichž promlčecí doba uplynula.

d) Komentář: Jde o rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu reagující na předchozí rozdílnou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu (zejména na usnesení ze dne 28. 8. 2002 sp. zn. 7 Tz 44/2002, dále např. usnesení sp. zn. 4 Tz 81/2003) co do posuzování otázky promlčení trestního stíhání u trestných činů spáchaných v době komunistického režimu. Velký senát zde jednak explicitně zmínil chybějící pravomoc Nejvyššího soudu vyjadřovat se k ústavnosti § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu, přičemž co do podmínek jeho aplikace odkázal na svá předchozí rozhodnutí učiněná v souladu s nálezem Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2006 sp. zn. 5 Tdo 915/2006

a) Právní věta:

Ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, ve znění zákona č. 220/2011 Sb., konkretizuje existenci zákonné překážky, která způsobuje stavení promlčecí doby. Citované ustanovení však nedopadá na případy, ve kterých byl pachatel, byť šlo o trestný čin spáchaný z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu, pravomocně za takový trestný čin odsouzen nebo zproštěn obžaloby, a to bez ohledu na to, kdy k takovému rozhodnutí došlo.

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (ostraha hranic; promlčení; právní kvalifikace); Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání podaném nejvyšší státní zástupkyní v neprospěch (více) obviněných, trestně stíhaných pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona, kterého se měli dopustit tím, že 1) genpor. Ing. F. Š., jako náčelník Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, 2) pplk. JUDr. J. Š., jako velitel brigády PS v Ch., 3) Z. B., jako velitel pohraničního praporu brigády PS v Ch., 4) F. V., velitel rotý brigády PS v Ch., 5) plk. Ing. J. S., jako náčelník operačního oddělení brigády PS v Ch., 6) mjr. J. B., jako starší důstojník pohraničního praporu brigády PS v Ch., z titulu svých funkcí v rámci „řešení“ mimořádné události v noci ze dne 23. na 24. 5. 1978 na hraničním přejezdu P. n. O., okres Ch., po předchozím propuštění 39 rukojmí za druhou hraniční závorou, nezabránili střelbě vojáků Pohraniční stráže na autobus, ve kterém v té době byli ozbrojení „narušitelé“ státní hranice M. B., V. B., a R. B.,³⁶ a dále jeden rukojmí – řidič autobusu, a v důsledku toho došlo k zastřelení

³⁶ Jednalo se o násilný a tragický pokus o emigraci, uskutečněný bratřenci Barešovými – Robertem Barešem (nar. 1956), Milanem Barešem (nar. 1957), Václavem Barešem (nar. 1958) a Janem Novákem (nar. 1952). Všichni pocházeli z nižších sociálních vrstev a měli za sebou kriminální minulost. Milan Bareš byl před pokusem o emigraci propuštěn z výkonu trestu a v květnu 1978 měl nastoupit výkon dalšího. To bylo pravděpodobně hlavním důvodem pro naplánování a následný pokus o útěk do SRN. U Jesenické přehrady se skupině podařilo zmocnit autobusu vezoucího studenty říčanského gymnázia na výlet do Výmaru a jeho řidiče s pomocí zbraní přinutit zamířit ke státní hranici. K okolnostem případu zejména

řidiče autobusu, jednoho z narušitelů M. B., k těžkému zranění V. B., lehkému zranění R. B. a hmotné škodě na autobusu ve výši cca 100.000 Kč, ačkoli za dané situace bylo zřejmé, že může dojít k ohrožení životů a zdraví osob v autobuse, zejména když vojáci PS nebyli na takovou situaci připraveni ani vycvičeni, a jednali tak v rozporu s již platným a účinným Opatřením genpor. Ing. F. Š. ze dne 3. 2. 1977 č. j. 00 14-70, jehož součástí byly Zásady činnosti k zabránění násilných přejezdů vozidel přes státní hranici do kapitalistických států, ačkoli v té době vojáky Pohraniční stráže byla již učiněna opatření ke znemožnění přejezdu autobusu do NSR, a přestože při předchozím jednání genpor. Ing. F. Š. narušitelům slíbil, že když v celníšti propustí všechny studenty, umožní jim přejezd přes státní hranici do S. a narušitelé tuto podmínku splnili. Dovolání brojilo proti usnesení odvolacího soudu, jímž tento zamítl stížnost státní zástupkyně proti usnesení soudu I. stupně, jímž bylo trestní stíhání obviněných z důvodu nepřipustnosti (promlčení) zastaveno. Nejvyšší státní zástupkyně v dovolání co do otázky promlčení argumentovala závěry usnesení velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005. Podobně zmínila také okolnosti politicky motivovaného trestního řízení vedeného v době normalizace proti V. a R. B., v rámci něhož byla nepřipustným způsobem ovlivňována jeho výpověď, aby bylo oficiálně potvrzeno, že poškozený řidič autobusu nebyl usmrcen příslušníky PS, ale samotnými únosci. Poukázala též na řízení o stížnostech pro porušení zákona, v němž Nejvyšší soud konstatoval, že trestní řízení s V. a R. B. bylo vedeno nezákonně. V době spáchání skutku tak zcela absentovala vůle příslušných orgánů jednání obviněných řádně vyšetřit a případně potrestat [byla tedy splněna podmínka uvedená v § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a v § 67a písm. d) tr. zákona]. Uvedla také, že podstata případu spočívala v evidentním konfliktu totalitní státní moci se svobodou pohybu a pobytu, již v době spáchání skutku zaručenou v čl. 13 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv a základních svobod ze dne 10. 12. 1948, která tehdejší ČSSR zavazovala.

- c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Nejvyšší soud napadené usnesení z podnětu podaného dovolání zrušil, stejně jako usnesení soudu I. stupně, jemuž přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Předně shledal, že odvolací soud při posouzení otázky promlčení skutku nesprávně vyšel pouze z rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Tz 81/2003 a 7 Tz 44/2002, a zcela opomněl rozhodnutí s opačnými závěry, vydaná pod sp. zn. 3 Tdo 730/2002 a dále zejména usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005. Velký senát trestního kolegia Nejvyššího soudu se v něm ztotožnil s usnesením senátu Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002 sp. zn. 3 Tdo 730/2002 (nikoli tedy s rozhodnutími pod sp. zn. 4 Tz 81/2003 a 7 Tz 44/2002), v němž byl se zřetelem k citovanému nálezu Ústavního soudu zaujat právní názor, že při splnění podmínek stanovených v § 5 zákona č. 198/1993 Sb. není trestní stíhání nepřipustné, pokud neuplynula promlčecí doba počítaná od 30. 12. 1989. Základním předpokladem správného výkladu ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb.,

viz webový portál Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR): *Dokumentace usmrcených na československých státních hranicích 1948–1989. Portréty usmrcených, Novák, Jan* (autor M. Pulec), dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/usmrceni-statni-hranice-portrety/milan-bares-jan-novak/> [citováno dne 25. 11. 2022].

je pochopení jeho smyslu, a to v kontextu s účelem celého zákona. V preambuli zákona Parlament České republiky, vědom si povinnosti „vyrovnat se s komunistickým režimem“, konstatoval odpovědnost Komunistické strany Československa mimo jiné za „programové ničení tradičních hodnot evropské civilizace, za vědomé porušování lidských práv a svobod, za morální úpadek provázený justičními zločiny a terorem proti nositelům odlišných názorů“. **Pokud nálezem Ústavního soudu publikovaným pod č. 14/1994 Sb. bylo rozhodnuto o ponechání ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. v platnosti, toto ustanovení je tedy součástí našeho právního řádu, orgány činné v trestním řízení jsou povinny jeho existenci respektovat a ve svém postupu a rozhodování se s ním vypořádat. Jejich povinností však zároveň je, aby citované ustanovení v každém konkrétním případě náležitě vyložily a aplikovaly, přičemž musí vzít v úvahu všechny související právní předpisy, na nichž závisí trestnost činu, včetně předpisů ústavních, které jsou přímo použitelné** (takovým je i ustanovení čl. 40 odst. 6 LZPS). O tom, zda je určitý trestný čin promlčen, či nikoli, totiž rozhoduje v souvislosti s posuzováním jeho trestnosti orgán činný v trestním řízení, v konečném důsledku pak soud. Jiný postup by nerespektoval ústavní zásadu vyjádřenou v ustanovení čl. 90 věta druhá Ústavy, podle níž jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Proto v těchto intencích musí soud sám učinit závěr o existenci či neexistenci všech okolností, na nichž závisí trestnost činu, včetně otázky, zda je čin promlčen. Při posuzování a rozhodování této otázky pak musí vycházet ze zákonných hledisek vymezujících promlčení. Jestliže podle Ústavního soudu není smyslem § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu zřídit novou překážku promlčení, ale prohlásit, po kterou dobu promlčecí lhůty trestných činů, nestíhaných tehdejším režimem z politických důvodů, nemohly běžet, ačkoli běžet měly, je třeba se zabývat tím, jaké překážky ve smyslu § 67 odst. 2 tr. zákona se týká ustanovení § 5 citovaného zákona. Jedinou takovouto překážkou je ustanovení § 67 odst. 2 písm. a) tr. zákona, které stanoví, že do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku. V této souvislosti je proto nutno zkoumat, zda promlčení trestných činů, na něž by mělo dopadat ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb., nebránila nějaká okolnost, kterou by bylo možno kvalifikovat jako zákonnou překážku spojenou se stavením promlčení ve smyslu § 67 odst. 2 písm. a) tr. zákona. Uvedený charakter může mít jen překážka stanovená přímo zákonem nebo vyplývající ze zákona, přičemž nepostačuje překážka založená normou nižší právní síly nebo normou, která nemá vůbec charakter právní normy, ani překážka faktická. Jestliže však určitá zákonná úprava ve svém souhrnu nebo s přihlédnutím ke konkrétním ustanovením vytvořila v minulosti právní stav, který skutečně znemožnil postavení určitého pachatele před soud, nic potom nebrání použití ustanovení § 67 odst. 2 písm. a) tr. zákona ve spojení s § 5 zákona č. 198/1993 Sb., ani tomu, aby případně – podle doby trvání takové zákonné překážky – nebyl považován trestný čin za promlčený. Jak vyplývá z výše uvedeného významu promlčení pro trestnost činu a ze zásady individuální trestní odpovědnosti, je třeba existenci zákonné překážky zkoumat u každého pachatele zvlášť, a to ve vztahu k trestnému činu, o nějž jde. **Z tohoto hlediska lze tedy ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb., jestliže má mít deklaratorní charakter ve smyslu citovaného nálezu Ústavního soudu č. 14/1994 Sb., považovat za konkretizaci existence zákonné překážky způsobující stavení promlčecí doby, byť by tato musela být stejně zjišťována i za situace, kdyby zde**

citované ustanovení nebylo. Zváží-li se však situace zejména následující po změně režimu v roce 1989, lze podle názoru Nejvyššího soudu po takové zásadní společensko-politické změně akceptovat i zvláštní právní normy, které naplňují novým obsahem z hlediska interpretace obecná ustanovení jinak běžně aplikovaná a používaná. Z tohoto hlediska je nutno přistupovat i k zákonu č. 198/1993 Sb., který má nepochybně i svůj historický charakter, jenž je vyjádřen v jeho preambuli, z níž vyplývá zvláštní povaha tohoto zákona, a to nejen jeho ustanovení § 1 až § 4, ale i ostatních ustanovení, a proto lze akceptovat i deklaratorní povahu ustanovení § 5 tohoto zákona. Tato deklaratornost ustanovení § 5 cit. zákona č. 198/1993 Sb. však neznamena, že by nemělo svůj právní význam, popř. že by nebylo právně závazné. Jeho význam spočívá ve vymezení doby, po kterou taková překážka trvá, jíž je období od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, a určení trestných činů, na které se vztahuje, jimiž jsou trestné činy, u kterých z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby. V tomto směru musí soud toto ustanovení jako právně závazné respektovat a musí k němu přihlížet při posuzování otázky promlčení trestního stíhání uvedených trestných činů. Ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. se naproti tomu nevztahuje na případy, ve kterých byl pachatel, byť šlo o trestný čin spáchaný z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu, pravomocně za takový trestný čin odsouzen nebo zproštěn obžaloby, a to bez ohledu na to, kdy k takovému rozhodnutí došlo, tj. nevztahuje se ani na takové případy, k nimž došlo v době od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989; o takový případ se však v posuzované věci nejedná. Dále se pak toto ustanovení nevztahuje ani na případy, kdy stav, že pachatel nebyl v době od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989 odsouzen nebo zproštěn obžaloby, není důsledkem uvedené zákonné překážky, ale nastal z jiných důvodů. V těchto posledně uvedených případech uvedená zákonná překážka nepůsobila, a proto promlčecí lhůty běžely i v době od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989. Z hlediska **výkladu zákonné překážky způsobující stavení promlčecí doby** považoval Nejvyšší soud za nutné zdůraznit, že takovou zákonnou překážkou není jen zákonná překážka stanovená přímo zákonem, jakou je např. diplomatická imunita (§ 10 odst. 1 tr. řádu), přerušení trestního stíhání pro duševní chorobu obviněného [§ 173 odst. 1 písm. c) tr. řádu] atd., ale i překážka, která vyplývá ze zákona nebo ze zákonů. Na základě rozboru ideových a ideologických východisek Nejvyšší soud podal výklad totalitních předpisů trestního práva, přičemž zdůraznil jejich „třídní podstatu“. **V důsledku teorie diktatury proletariátu, třídního boje, včetně jeho tzv. zostřování, bezohledného prosazování „vedoucí úlohy“ komunistické strany a jejich řídicích činitelů pak také došlo k faktickému podřízení policie, prokuratury i soudů politické a výkonné moci, a to primárně jejím represivním složkám. Politická moc založená na násilí se v principu střeží toho, aby se sama zbavovala vykonavatelů vlastního násilí, což platí i pro období tzv. normalizace. Při takovém politickém režimu se stát stává mnohem spíše garantem jejich beztrestnosti a faktické trestněprávní imunity. Překážka jejich trestního stíhání nemohla být přirozeně formulována veřejně a pozitivně zákonem, aby šlo o překážku stanovenou přímo zákonem ve smyslu shora uvedeném. Byla výsledkem tzv. socialistické zákonnosti, která přinášela celkově negativní stav právního vědomí v zemi, později též i povýšení vedoucí úlohy KSČ ve společnosti i ve státě na ústavní princip zakotvený přímo v čl. 4 Ústavy**

Československé socialistické republiky, ale především přímým produktem nelegálních praktik mocenských skupin skrývajících se pod tzv. třídním pojetím socialistického práva ve shora uvedeném smyslu, které vyplývalo z uvedených zákonů a navazujících předpisů, jakož i zákonů je postupně nahrazujících v průběhu celého komunistického období, jež a priori garantovaly, že takový pachatel, který tvořil součást uvedené mocenské struktury, často jako „orgán státu“ zpravidla v pozici příslušníka některé ozbrojené složky, zejména státní a veřejné bezpečnosti, ale i příslušníka Pohraniční stráže apod., byl pod ochranou komunistického státu a komunistické moci a tak byl v míře určené jejich zájmem „*legibus absolutus*“. Z těchto hledisek je třeba podle názoru Nejvyššího soudu, jestliže je v konkrétním případě zjištěna taková překážka ve smyslu § 5 cit. zákona č. 198/1993 Sb., kdy z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, považovat ji za zákonnou překážku ve smyslu § 67 odst. 2 písm. a) tr. řádu, neboť vyplývala ze shora uvedených zákonů a dalších zákonů, které otevřeně deklarovaly třídně potlačovatelský princip uplatňovaný především proti demokratickým silám v tehdejší společnosti. Z těchto hledisek se však jak soud prvního stupně, tak i stížnostní soud touto zákonnou překážkou nezabývaly, když na jedné straně přecenily usnesení tehdejší Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 5 Opn 277/78 a na druhé straně nehodnotily další postup komunistických mocenských orgánů při objasňování a projednávání předmětné události, jakož i vůči obviněným genpor. Ing. F. Š., pplk. JUDr. J. Š., Z. B., F. V., plk. Ing. J. S. a mjr. J. B., z nichž někteří byli, jak to vyplývá z dosud opatřených důkazů, za svůj postup při předmětné události, k níž došlo v noci ze dne 23. na 24. 5. 1978, mimořádně povýšení či jinak „odměněni“. Pokud jde o usnesení tehdejší Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 5 Opn 277/78, Nejvyšší soud zjistil, že toto usnesení se vůbec nevztahovalo na prošetřování činnosti obviněných genpor. Ing. F. Š., pplk. JUDr. J. Š., Z. B., F. V., plk. Ing. J. S. a mjr. J. B. při předmětné události, ale o prošetření provedeného opatření a použití zbraně příslušníky PS v Ch., ke kterému došlo z 23. 5. 1978 na 24. 5. 1978, proti ozbrojeným narušitelům R. B. a spol. Z obsahu tohoto usnesení, zejména z jeho stručného odůvodnění jednoznačně vyplývá, že o trestní odpovědnosti shora uvedených funkcionářů – obviněných genpor. Ing. F. Š., pplk. JUDr. J. Š., Z. B., F. V., plk. Ing. J. S. a mjr. J. B., kteří se podíleli na jednání a velení při této tragické události, nebylo vůbec uvažováno. Předmětné usnesení je pak třeba vykládat ve spojitosti s rozsudkem Nejvyššího soudu, jímž bylo rozhodováno o stížnosti pro porušení zákona, podané ve prospěch obviněných V. B. a R. B. Z tohoto rozsudku vyplývá, že v trestním řízení byl zejména, pokud jde o nejpřísnější právní kvalifikaci trestným činem obecného ohrožení podle § 179 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákona a uložené výjimečné tresty, porušen zákon v jejich neprospěch, když nebyly náležitě zjištěny potřebné skutkové okolnosti, zejména když nebyly připuštěny ani výsledky obhajobou navrhovaných svědků mjr. J. B. a genpor. Ing. F. Š., kteří celou akci řídili a s pachateli vyjednávali a jejichž výpovědi mohly objasnit celou řadu skutkových okolností případu, rozhodných pro posouzení skutečné trestní odpovědnosti tehdy obviněných V. B. a R. B. Přitom bylo v tomto rozsudku výslovně zdůrazněno, že rozhořčení společnosti vyvolané událostí bylo ovlivněné i způsobem podání činu veřejně sdělovacími prostředky a neuvedením, že žádný z obviněných

nebyl přímým pachatelem usmrcení řidiče a obviněný R. B. se chtěl vzdát. Všechny tyto okolnosti je třeba hodnotit z hlediska, zda nebyla dána shora uvedená zákonná překážka ve smyslu § 67 odst. 2 písm. a) tr. řádu v návaznosti na uvedený výklad ustanovení § 5 cit. zákona č. 198/1993 Sb. **Okolnost, že s ohledem na závěry Nejvyššího soudu ČSFR v uvedeném rozsudku, lze dovodit snahu režimu zatajit některé rozhodné skutečnosti a docílit i exemplárního potrestání obviněných V. B. a R. B., kterému byl dokonce uložen trest smrti, podle názoru Nejvyššího soudu nasvědčuje tomu, že nebyl zájem na objektivním prošetření celé události a již vůbec ne na vyvození trestní odpovědnosti některého z obviněných. Přitom je třeba zdůraznit, že tato absentující objektivita přístupu tehdejších orgánů činných v trestním řízení měla zřejmý politický podtext, neboť tento případ nepředstavoval jen běžný výkon trestní jurisdikce v obecném kriminálním případě, ale jeho podstata spočívala v konfliktu komunistické totalitní státní moci se svobodou pohybu a pobytu, již tehdy zaručenou v čl. 13 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv a základních svobod ze dne 10. 12. 1948.** Nejvyšší soud v této souvislosti obecně konstatuje, že je-li dána uvedená zákonná překážka ve smyslu § 5 cit. zákona č. 198/1993 Sb., jehož smyslem je za této podmínky vyloučení zániku trestnosti činů spáchaných v inkriminovaném období od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989, pak u nich promlčecí doba ani nezačala běžet, resp. její počátek je spojen až s datem 30. 12. 1989 (u obviněného genpor. Ing. F. Š., pokud by bylo přihlíženo k jeho poslanecké funkci ve Federálním shromáždění ČSSR, dokonce až se dnem 6. 6. 1990; k poslanecké imunitě srov. i rozhodnutí č. 12/2003 Sb. rozh. tr.). **Jinak řečeno u trestných činů vymezených v § 5 zákona č. 198/1993 Sb., spáchaných v době od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989 začíná promlčecí doba běžet od 30. 12. 1989, není-li zde dále jiný důvod stavení promlčecí doby.** V takovém případě by pak desetiletá promlčecí doba začala běžet u obviněných pplk. JUDr. J. Š., Z. B., F. V., plk. Ing. J. S. a mjr. J. B. dne 30. 12. 1989 **a uplynula by nebýt novelizace tr. zákona provedené zákonem č. 327/1999 Sb. teprve dnem 30. 12. 1999.** V této souvislosti Nejvyšší soud poukázal zejména na to, že novelizované znění § 67 odst. 1 písm. b) a zejména § 67a písm. d) tr. zákona nabylo účinnosti dnem 28. 12. 1999, tedy dříve, než uplynula uvedená desetiletá promlčecí doba, a to se záměrem, aby nedošlo k promlčení [§ 67a písm. d) tr. zákona] nejzávažnějších trestných činů spáchaných v období od 25. února 1948 do 29. prosince 1989. Přitom zdůraznil, že uvedené ustanovení bylo do trestního zákona zařazeno, resp. nabylo účinnosti v době, kdy ještě nedošlo k promlčení trestního stíhání ani u jednoho z obviněných.

- d) **Komentář:** Přínos rozhodnutí lze vedle opětovného výkladu aplikace § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a též § 67a písm. d) tr. zákona [§ 35 písm. c) tr. zákoníku] spatřovat zejména v bližším rozboru prokazování podmínky spočívající ve skutečnosti, že v době vymezené § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu nedošlo „z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby.“ V této souvislosti se Nejvyšší soud vcelku jasně vyjádřil v tom směru, že při zkoumání této podmínky musí soudy vždy náležitě a kriticky hodnotit povahu rozhodnutí dobových orgánů činných v trestním řízení, které se skutkem v trestním řízení zabývaly (připomíná zde tendenční a bagatelizující rozhodnutí Vojenské obvodové

prokuratury, které nekriticky při posuzování podmínek uvedených v § 5 zákona o protiprávnosti komunistického zločinu zohlednil soud I. stupně) a také kontext a postup komunistických mocenských orgánů při objasňování a projednávání každé jednotlivé události, u níž bylo vedeno trestní řízení či jiné řízení ještě v době trvání totalitního režimu.

a) Právní věta (ASPI):

Ani případná skutečnost, že na délku řízení měly vliv faktory objektivní povahy, které spočívaly na straně orgánů činných v trestním řízení, nemůže ospravedlnit, že nebylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě. Je věcí státu, aby organizoval činnost soudů (ale i dalších orgánů činných v trestním řízení) tak, aby principy zakotvené v Listině základních práv a svobod, popřípadě v Úmluvě byly respektovány. Pro účely posuzování průtahů v řízení je klíčovým faktorem skutečnost, zda průtahy spočívají toliko na straně státní moci, nebo jsou vyvolávány také obviněným a v jakém rozsahu.

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; průtahy v soudním řízení; ukládání trestu; promlčení); Nejvyšší soud zde v rámci dovolání jednoho z obviněných, odsouzeného pro dvojnásobný trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona (skutek spočíval v nezákonných praktikách realizovaných v rámci profylakticko-rozkladných opatření zaměřených na stupňování psychického tlaku na vytypované organizátory a sympatizanty akce Charta 77 vůči poškozeným, který obviněný spáchal v postavení příslušníka Státní bezpečnosti) k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků se zařazením pro jeho výkon do věznice s dozorem, posuzoval otázku vlivu nepřiměřené délky trestního řízení na druh a výměru uloženého trestu. Obviněný v dovolání namítal kromě nepřiměřené délky trestního řízení (od prvního sdělení obvinění do pravomocného odsouzení uplynulo 114 měsíců a od podání trestního oznámení pak 165 měsíců) též skutečnost, že řízení bylo vedeno nezákonným orgánem (ÚDV), a že jeho trestní stíhání je z důvodu promlčení nepřípustné.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Nejvyšší soud v části podanému dovolání vyhověl, když zrušil výrok o trestu z rozsudku odvolacího soudu. Zatímco námitku promlčení trestního stíhání shledal s poukazem na svá minulá rozhodnutí a další rozhodnutí Ústavního soudu za nedůvodnou, ohledně zákonných parametrů pro určení druhu a výměry uloženého trestu konstatoval, že odvolací soud při jeho ukládání náležitě nezohlednil právě délku trestního řízení, resp. průtahy na straně orgánů činných v trestním řízení. V předmětné trestní věci ze spisového materiálu zjistil, že přípravné řízení trvalo více než sedm let, mezi sdělením obvinění a výslechem obviněného uplynula doba téměř dvou roků, přičemž nebylo patrné, že by se obviněný na vzniku průtahů podílel. Nedůvodný průtah shledal i ve skutečnosti, že dovolání obviněného se spisovým materiálem bylo dovolacímu soudu předloženo nikoli po uplynutí dvouměsíční lhůty k podání dovolání, ale až po několika měsících. I když určité průtahy v dané trestní věci způsobil fakt, že se týká událostí spáchaných před dlouhou dobou a dalšími okolnostmi, tak je zřejmé, že **zásadní průtahy byly způsobeny orgány činnými v trestním řízení. Ani případná skutečnost, že na délku řízení měly vliv faktory objektivní povahy, které spočívaly na straně orgánů činných v trestním řízení, nemůže podle konstantní judikatury Ústavního soudu ospravedlnit, že nebylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě. Je věcí státu, aby organizoval činnost soudů (ale i dalších orgánů činných v trestním řízení)**

tak, aby principy zakotvené v Listině základních práv a svobod, popřípadě v Úmluvě byly respektovány. Nejvyšší soud dále připomněl, že pro účely posuzování průtahů v řízení je klíčovým faktorem skutečnost, zda průtahy spočívají toliko na straně státní moci nebo jsou vyvolávány také obviněným a v jakém rozsahu (srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 124/04, IV. ÚS 392/05, II. ÚS 1/05). V návaznosti na shora vyslovené závěry nezbyvá než konstatovat, že Městský soud v Praze nepostupoval v odvolacím řízení správně (v době jeho rozhodování byl již delší dobu publikován nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 554/04), když se při úvaze o trestu u obviněného nezabýval i tím, v jaké míře průtahy (po jejich předchozí podrobnější specifikaci), k nimž ze strany orgánů činných v trestním řízení zcela nepochybně došlo, byly porušením jeho práva na spravedlivý proces. Následným nedostatkem je, že při ukládání trestu nebyl s ohledem na délku trestního řízení a s ní související nedůvodné průtahy ve věci hodnocen vztah mezi spáchanými trestnými činy včetně jejich stupně nebezpečnosti pro společnost a ukládaným trestem a nebyly použity žádné účinné právní prostředky, jimiž by byla tato skutečnost kompenzována (viz čl. 13 Úmluvy). Zde je nutno dodat, že s ohledem na závažnost spáchaného jednání včetně oprávněných práv osob, které byly trestnou činností poškozeny, nepřipadalo v úvahu zastavení trestního stíhání a ani upuštění od potrestání. Obviněnému byl podle ustanovení § 158 odst. 2 tr. zákona, u něhož je trestní sazba trestu odnětí svobody stanovena na tři léta až deset let, uložen trest v trvání čtyř let, tj. vyměřen při dolní hranici této trestní sazby, **avšak nikoliv též s přihlédnutím k nepřiměřené délce trestního řízení ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Odvolací soud nespecifikoval, proč samotné trestní řízení trvalo více než dvanáct let a za relevantní průtahy ve věci obviněnému neposkytl kompenzaci ve formě měřitelného a výslovného zmírnění trestu, a to s konstatováním, že k němu dochází pro porušení práva na přiměřenou délku řízení.**

- d) **Komentář:** Rozhodnutí lze využít jako vhodné upozornění Nejvyššího soudu orgánům činným v trestním řízení, aby v případě trestních řízení týkajících se tzv. komunistických zločinů, které se obecně vyznačují delším trváním, faktor možných nedůvodných průtahů v trestním řízení řádně zohlednily při úvahách o druhu a výměře navrhovaného či ukládaného trestu. Současně z rozhodnutí je patrný apel na tyto orgány, aby v konkrétní trestní věci učinily vše, aby k nedůvodným průtahům nedocházelo.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 8 Tdo 348/2007

a) Právní věta (ASPI):

Je-li podle zákona jednou trestný čin promlčen, jeho dodatečné prohlášení za čin nepromlčený (resp. dodatečné nezapočítání již proběhlé promlčecí doby) nemůže znamenat opětovný vznik promlčením zaniklé trestní odpovědnosti, a to ani tehdy, stane-li se tak zákonem. Podle čl. 40 odst. 6 Listiny totiž platí, že trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele

příznivější. Uvedený zákaz retroaktivity nepříznivějšího zákona platí bezvýjimečně. Není pochyb o tom, že otázka, zda určitý trestný čin promlčen je či není, patří do rámce posuzování jeho trestnosti už jen z toho důvodu, že promlčení je zákonným důvodem zániku této trestnosti. Pozdějším zákonem pro pachatele příznivějším v uvedeném smyslu může být kterýkoli souhrn právních norem platný kdykoli po spáchání trestného činu až do rozhodování o něm. Přichází-li v úvahu více takových souhrnů (např. v mezidobí od spáchání činu došlo k několika novelizacím příslušných ustanovení tr. zákona nebo souvisejících právních norem), posuzuje se trestnost vždy podle souhrnu těch právních norem, který je pro pachatele nejvýhodnější (srov. § 16 odst. 1 tr. zákona). Jestliže by byl trestný čin pachatele už promlčen podle některého v úvahu přicházejícího souhrnu právních norem a podle pozdějšího souhrnu by promlčen nebyl, pak nelze trestnost tohoto činu posuzovat podle pozdějšího souhrnu právních norem, protože je to pro pachatele méně příznivé, ale je nutno aplikovat výhodnější souhrn právních norem, podle něhož je čin pachatele promlčen. Z uvedeného vyplývá, že po vydání zákona, který by měl obnovit trestnost již promlčených trestných činů, by se stejně jejich trestnost musela posuzovat vzhledem k čl. 40 odst. 6 Listiny podle právních norem účinných před nabytím účinnosti takového zákona, podle nichž trestnost zanikla. Naproti tomu se v teorii i praxi obecně připouští, že v době běhu promlčecích lhůt, tedy v době, kdy trestní odpovědnost a trestnost ještě z důvodu promlčení nezanikla, lze stanovit, že se běžící promlčecí doba prodlužuje, nebo dokonce, že některé trestné činy jsou zcela nepromlčitelné, tedy jinými slovy, že již započatá promlčecí doba nikdy v budoucnu nedoběhne.

- b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (ostraha hranic; retroaktivita; promlčení; jiný zvlášť závažný následek – § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona; materiální stránka tr. činu – § 88 tr. zákona); Nejvyšší soud na podkladě dovolání nejvyšší státní zástupkyně mj. zevrubně posuzoval výklad ustanovení § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 67a písm. d) tr. zákona. Dovolání podáno proti usnesení odvolacího soudu, který z důvodu promlčení zastavil trestní stíhání obviněného, (původně) trestně stíhaného pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona, jehož se měl dopustit ve stručnosti tím, že dne 2. 5. 1972 ve funkci zástupce vedoucího Oddělení pasové kontroly Mikulov z území Rakouska spolu s dalšími osobami neoprávněně zavlkl zraněného poškozeného J. M. zpět na území tehdejší ČSSR, kde byl poškozený zajištěn, následně trestně stíhán a vzat do vazby, přičemž uvedeným jednáním došlo k porušení suverenity jiného státu a k vyvolání nespokojenosti s činností orgánů tehdejší ČSSR u větší skupiny osob v cizině. O promlčení trestního stíhání rozhodl odvolací soud poté, co se ztotožnil s právním názorem soudu I. stupně ohledně nemožnosti použití § 67a písm. d) tr. zákona. Vyslovil názor, že v jednání obviněného absentuje potřebný stupeň společenské nebezpečnosti ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zákona, neboť podstata skutku spočívá v jeho reakci na chování poškozeného, který bez oprávnění vnikl na území tehdejší ČSSR, provokoval příslušníka PS, nereagoval na výzvy ani na varovné výstřely, a když byla proti němu použita zbraň, přeběhl na území Rakouska, kde teprve bylo proti němu jednáno v rozporu s předpisy. Proto je jednání obžalovaného třeba právně posoudit pouze jako

naplnění základní skutkové podstaty podle § 158a odst. 1 písm. a) tr. zákona, a za tohoto předpokladu je evidentní, že k promlčení jeho trestního stíhání došlo již dne 30. 12. 1994.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Nejvyšší soud podanému dovolání vyhověl – ve vztahu k právní kvalifikaci uvedl, že odvolací soud postupoval chybně. Připomněl, že pod pojmem „jiný zvlášť závažný následek“ se rozumí následek svou nebezpečností srovnatelný s dalšími okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby uvedenými v odst. 2 § 158 tr. zákona. Může se jednat např. o obzvlášť závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany jeho života a zdraví, může též jít o vyvolání vážné nedůvěry a nespokojenosti s činností orgánů státu u větší skupiny občanů apod. Přisvědčil názoru dovolatelky, že tento znak kvalifikované skutkové podstaty vykazuje též např. způsobení diplomatického konfliktu, což odpovídá skutkovému stavu v posuzované věci. Neoprávněným vtažením poškozeného J. M. z rakouského území na území tehdejší ČSSR navíc došlo k závažnému zásahu do osobní svobody poškozeného, přičemž již samotné vtažení z území cizího státu na území tehdejší ČSSR představovalo pro poškozeného významný zásah do jeho osobní svobody, a tedy i naplnění znaku „jiného zvlášť závažného následku“. Pokud jde o otázku posouzení promlčení a tvrzené retroaktivity § 67a písm. d) tr. zákona, kdy odvolací soud vycházel z „překonané“ argumentace užitě v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2004 sp. zn. 3 Tdo 1434/2003, Nejvyšší soud i zde poskytl zevrubnou právní argumentaci opírající se o závěry formulované v usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005.

d) Komentář: Význam rozhodnutí lze vedle užití argumentace stran promlčení spatřovat především ve výkladu znaku „jiný zvlášť závažný následek“ ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona ve vazbě na zjištěný skutkový stav (zavlečení prchajícího poškozeného z ciziny, kam pachatel jako veřejný činitel neoprávněně vnikl, zpět na území tehdejší ČSSR či samotné způsobení diplomatického konfliktu).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008 sp. zn. 7 Tdo 549/2008

a) Právní věta: ---

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (právní kvalifikace a trestnost osoby v postavení žalobce-prokurátora v tzv. politickém procesu); Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání nejvyšší státní zástupkyně vůči usnesení odvolacího soudu, který zastavil trestní stíhání obviněné pro nepřipustnost z důvodu promlčení (trestního stíhání). Dovolatelka namítla mj. nesprávné právní posouzení skutku odvolacím soudem, který v jednání obviněné, která vystupovala v procesu s M. H. jako prokurátorka, spatřoval trestný čin (prosté) vraždy podle § 135 bod 4 zákona č. 117/1852 ř. z. Nesouhlasila s tvrzením odvolacího soudu, který obviněnou posuzoval pouze jako vzdáleného účastníka zločinu, a vyjádřila názor, že jednání obviněné naplnilo znaky spolupachatelství na trestném činu úkladné vraždy podle § 135 bod 1 zákona č. 117/1852 ř. z. nebo zjednané vraždy podle § 135 bod 3 zákona č. 117/1852 ř. z. Nedostatek podmínek pro zastavení trestního stíhání ve smyslu dovolacího důvodu

podle § 265b odst. 1 písm. f) tr. řádu pak odůvodnila poukazem na skutečnost, že s ohledem na ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. začala promlčecí doba běžet teprve dne 30. 12. 1989, a trestní stíhání tak nemůže být promlčeno.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Nejvyšší soud podanému dovolání vyhověl, přičemž se vcelku zevrubně vyjádřil k právní kvalifikaci předmětného skutku. Předně poukázal na předchozí závěry formulované již v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999 sp. zn. 7 Tz 179/99, a v nichž formuloval zásady trestní odpovědnosti soudců participujících na tzv. politických procesech. Uvedl, že tam uvedené právní závěry je třeba přiměřeně vztáhnout i na osoby, které v soudním řízení vystupují v postavení žalobce (bez ohledu na to, zda jsou označeny jako prokurátor, státní zástupce nebo jinak). **I když je nutné respektovat, že žalobce je procesní stranou, a z toho důvodu je namístě připustit, že vystupování žalobce před soudem je vlastní určitá jednostrannost v pohledu na projednávanou věc, je zároveň nutné trvat na tom, že i činnost žalobce musí odpovídat alespoň elementárním nadčasovým etickým hlediskům. Jde o kritéria, v jejichž světle činnost žalobce musí obstát i poté, co pominuly okolnosti, do nichž se promítaly aktuální politické poměry doby.** Tato kritéria se v podstatné míře kryjí s tím, co představuje také etický fundament výkonu soudcovské funkce. To, že žalobce těmto kritériím nedostál, se projevuje obdobně jako u soudce, tedy tím, že žalobce pojal svou účast v soudním řízení způsobem neslučitelným dokonce s tehdy platnými procesními předpisy. Odpovědnost žalobce za smrt osob nevinně odsouzených k trestům smrti je vázána na obdobné podmínky jako odpovědnost soudce. Nejvyšší soud se neztotožnil s názorem Vrchního soudu v Praze, že čin obviněné byl činem vzdáleného účastníka, neboť takové posouzení je v rozporu s tím, jaká skutková zjištění o účasti obviněné učinil Městský soud v Praze, zvláště když Vrchní soud v Praze tato zjištění v napadeném usnesení akceptoval jako správná. **Za těchto okolností rozsudek, jehož obsah byl fakticky určen politickým orgánem a jeho rozhodnutím fyzicky zlikvidovat osoby, nad nimiž byl posléze formálně vyneseno, a na jehož vynesení a následné exekuci se žalobkyně aktivně spolupodílela, nebyla aktem spravedlnosti za skutečně spáchané zločiny odsuzovaných osob, nýbrž mocenským zásahem politického orgánu proti skutečným či domnělým odpůrcům tehdejšího politického režimu v rámci tzv. třídního boje. Rozsudek nebyl výsledkem předcházejícího soudního řízení, neboť toto řízení bylo ve skutečnosti jen formálním a bezvýznamným doprovodem předem pojatého rozhodnutí. Rozsudek ve skutečnosti ani nebyl produktem činnosti soudu, nýbrž aktem, který byl soudu zvenčí vnucen faktickou mocí politického orgánu stojícího mimo soudnictví. V posuzovaném případě tomu bylo tak, že prokurátoři i soudci fakticky přijali rozhodnutí předem učiněné politickým orgánem a svými funkcemi ho pouze zašitili a dodali mu zdání, že vzešlo z regulérního řízení. Míra účasti a odpovědnosti obviněné je za této situace s mírou účasti a odpovědnosti ostatních osob velmi dobře srovnatelná.** Svědčí o tom zjištění, že obviněná byla mezi prokurátory vybrána k zastupování obžaloby proto, že byla absolventkou právní školy pro pracující, osvědčila se v jiných věcech, v nichž řízení bylo politickým procesem, a vynikla jako dobrý řečník. Na to navazuje zjištění, že když byla z prokurátorů, kteří na věci pracovali, ustavena tzv. vedoucí skupina prokurátorů, obviněná byla v této skupině, zúčastnila se vypracování konceptu obžaloby, přičemž

obžalovací spis jako výsledek spolupráce vedoucí skupiny prokurátorů s Ministerstvem vnitra byl předložen k politickému schválení. Významné je i zjištění, že obviněná se s dalšími prokurátory a také se soudci bývalého Státního soudu zúčastnila společných porad a instruktáží týkajících se trestů a vystupování před soudem. Důležité je zjištění, že obviněná byla vybrána mezi prokurátory, kteří před soudem přednesli závěrečnou řeč, přičemž její vystoupení spočívalo v morálním odsouzení osob postavených před soud. Její vystoupení mělo jasný záměr působit emotivně na postoj veřejnosti tak, aby uložené tresty smrti akceptovala. Pominout nelze ani zjištění, že obviněná po vynesení rozsudku podepsala hodnocení procesu a že v tomto hodnocení bylo vyjádřeno uspokojení nad tím, že proces „dopadl dobře“, přičemž bylo zvláště zdůrazněno, že se tak stalo zejména díky Státní bezpečnosti. **Účast obviněné nakonec dokresluje zjištění, že byla jako jeden ze dvou prokurátorů přítomna popravě osob odsouzených k trestům smrti. Tato zjištění ve svém souhrnu zřetelně ukazují na to, že obviněná se ztotožnila s tím, co bylo předem daným a politickým orgánem vytýčeným účelem procesu, tj. s fyzickou likvidací postižených osob bez ohledu na to, že nejsou ničím vinny, a že účast na věci přijala s tím, že tak přispívá k odstranění těchto osob a zároveň k vyvolání dojmu, jako by šlo o regulérní soudní řízení. Jestliže tedy vražedným mechanismem byl soudní proces s rozsudkem smrti a popravou odsouzených osob, pak je plně odůvodněn závěr, že obviněná v postavení prokurátorky „při samém vykonávání vraždy činným způsobem spolupůsobila“, jak to mělo na mysli ustanovení § 136 tr. zákona č. 117/1852 ř. z. Úvaha, že obviněná při samém vykonávání vraždy nebyla přímo aktivně činná, avšak přispěla ke skutku jiným vzdálenějším způsobem, Nejvyšší soud s ohledem na skutková zjištění označil za nepřijatelnou. Okolnost, že odsouzené osoby byly fyzicky usmrceny až při popravě, tedy aktem vykonavatele hrdelního trestu provedeným s určitým časovým odstupem od procesu a od vynesení rozsudku, na uvedeném závěru ničeho nemění. Jestliže za smrtící mechanismus byl zvolen zinscenovaný soudní proces s předem dohodnutým rozsudkem smrti, pak neodmyslitelným atributem tohoto mechanismu bylo i to, že doba jednání obviněné, které spočívalo v účasti na procesu, se nekryla s dobou, kdy při popravě nastala smrt odsouzených osob. Uvedený časový odstup vykonaných poprav od soudního procesu a vynesení rozsudku proto nemůže být důvodem, pro který by byl vyloučen závěr, že obviněná při samém vykonávání vraždy činným způsobem spolupůsobila ve smyslu § 136 tr. zákona č. 117/1852 ř. z. **Napadené usnesení odvolacího soudu označil za rozhodnutí, které spočívá na nesprávném právním posouzení skutku ve smyslu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu. Pokud Vrchní soud v Praze hodlal skutek posoudit podle tr. zákona č. 117/1852 ř. z., musel ho kvalifikovat jako zločin vraždy podle ustanovení § 134 a ustanovení § 136 tohoto zákona, a nikoli podle ustanovení § 137 tohoto zákona. Jednalo se tedy o zločin, na který tr. zákon č. 117/1852 ř. z. stanovil trest smrti a u kterého proto bylo podle § 231 tr. zákona č. 117/1852 ř. z. vyloučeno, aby jeho trestnost zanikla promlčením. Toto ustanovení zároveň stanovilo, že prošlo-li dvacet let od toho času, co takový zločin byl spáchán, a byly-li tu podmínky uvedené v § 227 a § 229, mělo být nalezeno jen na těžký žalář mezi deseti a dvaceti lety. To nemá vliv na nepromlčitelnost, avšak je to třeba vzít v úvahu při posuzování otázky, který trestní zákon je pro obviněnou příznivější (§ 16 odst. 1 tr. zákona).****

- d) **Komentář:** Rozhodnutí přináší vodítko ke zvolení přílehavé právní kvalifikace jednání, spočívající v aktivní účasti prokurátorů na tzv. politických procesech v 50. letech 20. století, které vedly k likvidaci režimu nepohodlných osob.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011 sp. zn. 8 Tdo 1119/2010

a) **Právní věta:** ---

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky:** (Akce „Kulak“; dokazování znaků „politické přesvědčení“ a „tíseň“ ve smyslu § 329 odst. 2 tr. zákoníku; promlčení; amnestijní rozhodnutí); Nejvyšší soud rozhodoval na základě dovolání podaného nejvyšší státní zástupkyní proti usnesení odvolacího soudu, který jako nedůvodnou zamítl stížnost státního zástupce podanou proti usnesení soudu I. stupně, jímž bylo jako nepřipustné (z důvodu promlčení) zastaveno trestní stíhání obviněného, trestně stíhaného pro skutek spočívající v tom, že ve funkci předsedy místního národního výboru v souvislosti s celostátně organizovanou perzekucí soukromě hospodařících rolníků, označovaných státními orgány a orgány KSČ za vesnické boháče, podepsal dne 15. 11. 1952 výměr MNV T., č. j. III-46-1952, kterým v rozporu s tehdy platným zákonem o hospodaření s byty č. 138/1948 Sb. ze dne 28. 4. 1948, konkrétně pak s ustanovením § 3 odst. 2 tohoto zákona zrušil užívací právo poškozeného K. H., k bytu v domě v obci T., který byl vlastnictvím poškozeného, a aniž byly splněny podmínky uvedené ve vyhlášce č. 1152/1948 Ú. I. I, která byla prováděcím předpisem zákona o hospodaření s byty a současně nad rámec ustanovení § 2 odst. 1 téhož zákona přikázal, aby se poškozený K. H. spolu se svojí manželkou M. H., a třemi nezletilými dětmi, M. H., E. H. a P. H., na své vlastní náklady a s pouhou částí osobního majetku přestěhovali do předem určeného bytu v objektu Československých státních statků L., do provozovny Ž., tehdejší okres H., kde byli nuceni žít v nevyhovujících hygienických, zdravotních a pracovních podmínkách, takže došlo k podlomení zdraví obou rodičů, jakož i ke zhoršení psychického stavu celé rodiny, přičemž uvedený stav trval až do roku 1962, kdy se rodina přestěhovala do zahraničí, v němž byl spatřován trestný čin **zneužití pravomoci podle § 329 odst. 1 tr. zákoníku**. Dovolatelka sumarizovala dosavadní průběh řízení včetně důvodů, které vedly krajský soud k zamítnutí stížnosti státního zástupce, a uzavřela, že argumentům krajského soudu nelze zcela přisvědčit, zejména pokud jde o zodpovězení otázky, zda **následek** jednání obviněného spočívající především ve fyzickém a psychickém strádání celé rodiny poškozeného K. H. po nezákonném a násilném vystěhování z přirozeného prostředí a následném dlouhodobém nuceném pobytu v nevyhovujících podmínkách **není způsobilý naplnit některý ze zákonných znaků kvalifikované skutkové podstaty uvedených v § 329 odst. 2 tr. zákoníku**. Pro daný případ je kruciólní otázkou výklad znaku „politické přesvědčení“. Nesouhlasila s názorem krajského soudu, že smyslem tzv. „Akce K“ byl postih vesnických boháčů, kteří odmítali vstoupit do tvořících se JZD, a že ačkoliv šlo v důsledku o projev nesouhlasu se zemědělskou politikou tehdy vládnoucí komunistické garnitury, nemusel být tento nesouhlas výrazem jiného politického přesvědčení, neboť argumenty proti vstupu do JZD byly často ekonomické či personální. **Měla za to, že není podstatné, zda poškozený K. H. byl či nebyl**

členem politické strany anebo zda se jakkoliv veřejně angažoval, podstatné bylo, že poškozený výslovně projevil svůj nesouhlas se vstupem do JZD, což je nutno v kontextu tehdejší doby považovat za výraz politického přesvědčení, neboť vládní garnitura sama občany se stejným smýšlením zařadila mezi tzv. třídní nepřátele, zaujala k nim postoj jako k politicky protikladnému elementu a sama z nich de facto tvořila skupinu osob s netolerovatelným politickým přesvědčením. Za nesprávné označila i stanovisko krajského soudu k naplnění znaku „zneužití bezbrannosti, závislosti, tísně, rozumové slabosti nebo nezkušenosti jiného“ ve smyslu § 329 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku. Souhlasila s názorem, že poškozený se nenacházel ve stavu bezbrannosti, závislosti, rozumové slabosti nebo nezkušenosti, ale **neztotožnila se s výkladem pojmu „tíseň“**. Zdůraznila, že rodina poškozeného K. H. se mimo jakoukoliv pochybnost ocitla v mimořádně složitých osobních a rodinných i majetkových podmínkách v důsledku stupňující se perzekuce ze strany tehdejší vládní garnitury, tedy ve stavu, který kritéria „tísně“ bezpochyby naplňuje.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Nejvyšší soud z podnětu dovolání nejvyšší státní zástupkyně z důvodů uvedených v ustanovení § 265b odst. 1 písm. f), g), l) tr. řádu napadené usnesení odvolacího soudu, i jemu předcházející usnesení soudu I. stupně, zrušil. Se zřetelem na rozsah a povahu dokazování, jež podle jeho názoru bylo třeba k objasnění věci nezbytné provést, potřebu „operativnosti“, jež se předpokládá především u orgánů činných v přípravném řízení, byla **věc vrácena až do stadia přípravného řízení a státnímu zástupci bylo příkázáno, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl**. K údajnému naplnění jednotlivých zákonných znaků trestného činu podle § 329 pak uvedl, **že proběhnuvším dokazováním nebylo prokázáno ani vyvráceno, že se obviněný dopustil kvalifikované skutkové podstaty uvedeného trestného činu**. Ohledně časové působnosti tr. zákona uvedl, že soudy obou stupňů správně vyvodily, že je **na posuzované jednání třeba aplikovat trestní zákoník, který je pro obviněného nejpriznivější**. K naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby konstatoval, že **přesvědčivý výklad zákonných znaků obsažených v ustanovení § 329 odst. 2 tr. zákoníku, jmenovitě pak pod písmeny b) a e), v konkrétní věci nezbytně vyžaduje kontext historický i politický**. Pokud historické souvislosti krajský soud vědomě odmítá s argumentem, že by se jednalo o nepřípustné rozšiřování podmínek trestnosti, nelze s ním souhlasit. Nepřisvědčil závěrům soudů obou stupňů, že v posuzované věci nepřichází v úvahu aplikace zvlášť přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 329 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, spočívající v tom, že čin vykazující znaky skutkové podstaty obsažené v § 329 odst. 1 citovaného ustanovení, byl spáchán na jiném pro jeho skutečné nebo domnělé politické přesvědčení. Souhlasil s návrhem dovolatelky, že **vrstva obyvatel, do níž lze zařadit i rodinu poškozeného K. H., byla ve své době charakterizována jako vesničtí boháči, zastávala odlišné politické přesvědčení v otázce kolektivního hospodaření a v tomto smyslu byla pro vládnoucí komunistickou stranu netolerovatelná a nežádoucí**. Cílem „Akce K“ bylo ekonomicky zničit tuto vládnoucí garnituře nepřátelskou vrstvu obyvatel, a to mimo jiné i metodami a prostředky, jež byly zvoleny právě proti poškozenému a jeho rodině. **Politické přesvědčení nelze omezit jen na právo sdružování**

chráněné a garantované čl. 20 Listiny, politické přesvědčení je pojmem širším, zahrnuje politické postoje založené na víře o pravdivosti a správnosti určitého souboru názorů na správu věcí veřejných (organizaci veřejného života, jeho ideovou strukturovanost a dějinné směřování). Právo zakládat politické strany je jeho vyústěním do formalizovaných struktur, členství v politické straně je třeba vnímat jako institucionalizaci politických postojů a přesvědčení, což ale neznamená, že nelze hovořit o politickém přesvědčení jedince, ať již skutečném nebo domnělém, aniž by bylo spjato s členstvím v politické straně či hnutí. **Pakliže pro naplnění zvlášť přitěžující okolnosti uvedené v § 329 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku se vyžaduje spáchání činu na jiném i jen pro jeho domnělé politické přesvědčení, nelze mít vážné pochybnosti o tom, že opatření učiněné proti poškozenému a jeho rodině coby představitelům vesnických boháčů, nepřátelům budování socialismu na vesnici, bylo tímto záměrem vedeno.** Co do znaku „zneužívaje tísně jiného“ Nejvyšší soud uvedl, že dovolatelka správně akcentovala delší dobu trvající pronásledování poškozeného a jeho rodiny tehdejší vládnoucí garniturou, vyznačující se stupňovaným ekonomickým tlakem, přičemž dne 4. 8. 1952, tedy již v době, kdy byl předsedou MNV obviněný, byly poškozenému z jeho statku zabráněny budovy, živý a mrtvý inventář i pozemky s úrodou a předány k obhospodařování JZD, přičemž poškozenému a jeho rodině byly ponechány pouze bytové jednotky. Zcela v souladu s taktikou „boje proti vesnickým boháčům“ byla perzekuce završena rozhodnutím o nuceném přestěhování podepsaném obviněným. **Se zřetelem k cílenému působení jednotlivých opatření směřujících proti vesnickým boháčům právě kombinací nuceného pachtu a nuceného vystěhování z důvodu veřejného zájmu nelze konstatovat, ba je namístě spolehlivě vyloučit, že poškozený měl reálnou možnost se těmito opatřeními bránit při využití standardních právních prostředků, jak se domnívá i obviněný.** Okolnost, že se poškozený nebránil odvoláním, může být naopak doložením stavu jeho tísně. Rozumí-li se tísní stav, byť přechodný, vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezujícími volnost rozhodování, přičemž tyto nepříznivé poměry se mohou týkat osobních, rodinných, majetkových či jiných poměrů, pro něž se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, není ani podle dovolacího soudu vyloučeno na stav poškozeného nahlížet jako na stav tísně a na jednání obviněného jako na čin, jehož se dopustil zneužívaje tohoto stavu. V těchto souvislostech a k doložení naplnění tohoto zákonného znaku je ovšem potřebné všemi dostupnými prostředky objasnit okolnosti, za nichž došlo k nucenému pachtu, zda a jak se na tomto opatření podílel obviněný, či alespoň doložit typické a metodicky zpracované postupy vedoucí k tomuto opatření a jeho realizaci. Proto Nejvyšší soud shledal, že za účelem objasnění nejen této otázky bude třeba doplnit dokazování, přičemž vzhledem k rozsahu požadovaného doplnění a jeho operativnosti **vrátil věc až do přípravného řízení, tedy státnímu zástupci.** Za zmínku stojí též vyslovený názor dovolatelky ohledně nemožnosti aplikace amnestijních rozhodnutí prezidenta republiky na trestné činy uvedené v § 67a písm. d) tr. zákona, opírající se o argumentaci prezentovanou Nejvyšším státním zastupitelstvem v metodickém materiálu věnovaném akci Kulak.³⁷

³⁷ K možnostem trestního postihu vyhánění zemědělských rodin z půdy v rámci Akce „K“ v období let 1951–1953 jako zločinů proti lidskosti a dalších trestných činů – metodický materiál Nejvyššího státního

Takovéto pojetí amnestijního rozhodnutí, resp. jeho vlivu na případné trestní stíhání, Nejvyšší soud odmítl s tím, že odkaz na ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona není v takovýchto případech možný, jelikož jde o ustanovení relevantní toliko pro posuzování promlčení trestní odpovědnosti, a není je možné vnímat jako obecnou podmínku vylučující či naopak umožňující použití amnestie prezidenta republiky.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí představuje užitečnou pomůcku k trestnímu stíhání jednání realizovaných v rámci tzv. Akce Kulak, přičemž se podrobněji vyslovuje k dalším procesním i hmotněprávním otázkám (časová působnost, znaky kvalifikované skutkové podstaty, amnestie, promlčení trestního stíhání, požadavky na úroveň dokazování aj.).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 5 Tdo 886/2013

a) **Právní věta: ---**

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; aktivita OČTŘ a její vliv na promlčení);** Na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce posuzoval Nejvyšší soud otázku právní kvalifikace a od ní se odvíjející problematiky promlčení trestního stíhání. Soud I. stupně obviněné shledal vinnými zločinem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku ve znění platném a účinném do 30. 11. 2011. Odvolací soud odsuzující rozsudek zrušil a trestní stíhání obviněných pro nepřipustnost z důvodu promlčení zastavil. Odmítl ve věci zohlednit § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a také související § 35 písm. c) tr. zákoníku.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Nejvyšší soud dovolání vyhověl, napadené usnesení zrušil a odvolacímu soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu projednal a rozhodl. K pochybení odvolacího soudu mj. uvedl, že ač se ztotožnil se správným názorem soudu I. stupně, že posuzovaná trestná činnost spáchaná orgány Státní bezpečnosti neměla v době do 29. 12. 1989 z politických důvodů šanci být projednána a odsouzena (splnění jedné z podmínek § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu), z hlediska běhu promlčecí doby neaplikoval ustanovení § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu, tj. že promlčecí doba ve vymezeném období nesvobody nemohla běžet, ale stalo se tak až ode dne 30. 12. 1989, a běh promlčecí doby počítal již od doby spáchání činu. A to z důvodu, že promlčení v daném případě rozhodně nebylo zmařeno tím, že by z politických důvodů nedošlo k pravomocnému odsouzení či zproštění obžaloby v důsledku průtahů či nečinnosti příslušných orgánů v době komunistického režimu (resp. do 29. 12. 1989), když k pravomocnému odsouzení či zproštění obžaloby nedošlo z jiných důvodů v době spadající do období po dni 29. 12. 1989. **Odvolací soud chybně uvedené ustanovení § 5 vyložil tak, že pokud u vymezených trestných činů ve stanoveném období (do 29. 12. 1989) nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, ve vztahu k běhu promlčecí doby nelze toto**

zastupitelství ze dne 13. 1. 2003 sp. zn. SL 742/2005 (dostupné na extranetu NSZ viz https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Vykl51553k_metod_material_zloc_komunismu_akce_K.pdf).

ustanovení aplikovat bez ohledu na to, že v daném období nebyla politická vůle určité trestné činy postihovat podle zákona, pokud po tomto období (od 30. 12. 1989) ještě promlčecí doba běžela, ale orgány činné v trestním řízení byly nečinné. Započtením také promlčecí doby uplynulé v období vymezeném ustanovením § 5 zákona č. 198/1993 Sb., tak odvolací soud dospěl k závěru o uplynutí desetileté promlčecí doby již dne 22. 6. 1999. Na základě toho pak konstatoval, že princip ex post stanovené nepromlčitelnosti inkriminovaného jednání nelze na daný případ aplikovat a nezbylo než napadený rozsudek zrušit a trestní stíhání obžalovaných z důvodu § 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu zastavit. Nejvyšší soud uvedl, že ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. se vztahuje na všechny tímto ustanovením vymezené trestné činy, a to bez ohledu na to, zda byly spáchány na počátku nebo konci jím vymezeného časového období. Není také významné, zda příslušná promlčecí doba měla uplynout ještě v průběhu tohoto období, anebo až po delší době po jeho skončení, resp. jak je tomu v této trestní věci, kdy jen malá část promlčecí doby měla plynout v tomto období a zcela by pak uplynula až víc než devět let po pádu komunistického režimu. Je-li možnost, aby se do promlčecí lhůty daných trestných činů započítala i doba od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989, dána pouze v případě neexistence uvedených politických důvodů, v jejichž důsledku by nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, může být důvodem nepoužití § 5 uvedeného zákona, a tedy počítání běhu promlčecí doby již od spáchání trestného činu, pouze takovéto zjištění soudu. Závěr o neexistenci těchto politických důvodů v uvedeném období ale neučinil ve věci žádný z nižších soudů a Nejvyšší soud se s tím ztotožnil. Proto je nutno počítat běh promlčecí doby až po uplynutí doby vymezené v § 5 uvedeného zákona, tj. od 30. 12. 1989. Nelze tedy z jiných důvodů vyloučit aplikaci § 5 zákona č. 198/1993 Sb., např. jako v tomto případě, na základě hodnocení možností nebo aktivity orgánů činných v trestním řízení od 30. 12. 1989 z hlediska, zda jim do uplynutí promlčecí doby zbývala dostatečně dlouhá doba k zahájení trestního stíhání, kterou ale nevyužily. Odvolací soud, vycházející z názoru, že promlčecí lhůty daného trestného jednání počaly standardně běžet, a k promlčení inkriminovaného jednání došlo již po deseti letech od jeho spáchání, tedy nejpozději dne 22. 6. 1999, dospěl k opačnému závěru. Přitom v rozporu s výše uvedeným vlastním předchozím konstatováním o nemožnosti projednání a odsouzení trestné činnosti spáchané orgány Státní bezpečnosti v době do 29. 12. 1989 z politických důvodů, neaplikoval z hlediska běhu promlčecí lhůty ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. a v důsledku toho pak ani ustanovení § 67a písm. d) tr. zákona nebo § 35 písm. c) tr. zákoníku. Na základě tohoto postupu pak dospěl k nesprávnému hmotně právnímu závěru, že trestní stíhání obviněných bylo v důsledku uplynutí promlčecí doby promlčeno, a proto jejich trestní stíhání zastavil podle § 11 odst. 1 písm. b) tr. řádu.

- d) **Komentář:** Jedno z relevantních rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se posuzování otázky promlčení trestního stíhání (trestní odpovědnosti) a s tím související aplikace § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 67a písm. d) tr. zákona, reagující na argument nečinnosti orgánů činných v trestním řízení v období rozvolnění politických poměrů po listopadu 1989.

a) Právní věta (ASPI):

Z hlediska trestní odpovědnosti za trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku není podstatné, zda pachatel v postavení úřední osoby zasahoval proti poškozenému na shromáždění občanů, které nebylo ohlášeno a zda se tedy sám poškozený tímto jednáním dopustil protiprávního činu.

b) Okolnosti případu a posuzované otázky: (násilné jednání příslušníka StB – demonstrace; legálnost zásahu; znaky kvalifikované skutkové podstaty ve smyslu § 158 odst. 2 tr. zákona, resp. § 329 odst. 2 tr. zákoníku); Nejvyšší soud rozhodoval na podkladě dovolání podaného obviněným proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl uznán vinným zločinem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, kterého se měl dopustit ve stručnosti tím, že spolu s dvěma dalšími spoluobviněnými, všichni jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti, Správy státní bezpečnosti Praha zabývající se „bojem s vnitřním nepřítelem“ dne 21. 6. 1989 na místě konání ekologické demonstrace organizované nezávislou iniciativou České děti, přinutili poškozeného – neformálního mluvčího a vedoucího nezávislé iniciativy České děti, násilím nastoupit do osobního motorového vozidla, odvezli ho za neustálých výhrůžek ve smyslu ublížení na zdraví až po fyzickou likvidaci na přesně nezjištěné místo v křivoklátských lesích, kde jej za neustálých nadávek a výhrůžek pěstmi bili do oblasti břicha, žaludku a hrudi, po pádu na zem mu navíc odebrali doklady, ponechali jej v lese a z místa odjeli, kdy poškozený v důsledku jejich jednání prožíval odůvodněné obavy o své zdraví a život. Obviněný v podaném dovolání namítal, že jednání popsané ve skutkové větě **nenaplnuje znaky zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku**, přičemž jeho jednání mělo být posouzeno toliko podle § 158 odst. 1 tr. zákona. **Uvedl, že v době spáchání trestného činu právní praxe shledávala za zásadní újmu osobní, těžkou újmu na zdraví nebo extrémní majetkovou škodu prakticky výlučně na veřejném majetku, nikoli však újmu na tzv. právech politických.** Pozdější rozšíření pojmu i na sféru tzv. politických práv jedince nelze retroaktivně vztáhnout na kvalifikování posuzovaného trestného činu. Retroaktivitu namítl i v případě užití skutkové podstaty podle § 329 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, která v době spáchání činu neexistovala a v dané věci podle něj přicházela v úvahu maximálně právní kvalifikace podle § 158 odst. 1 tr. zákona a s ohledem na ni pak měly soudy posoudit jeho trestní stíhání z důvodu promlčení jako nepřipustné.

c) Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění: Dovolání obviněného bylo odmítnuto podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu; Nejvyšší soud odmítl jeho argumentaci stran nenaplnění znaků zločinu podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. **Za jiný zvláště závažný následek je možné považovat také např. obzvláště závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana nebo jiných základních práv a svobod.** Jednáním obviněného bylo zcela evidentně hrubým způsobem zasaženo do práv poškozeného garantovaných i tehdy platnou Ústavou a jeho jednání bylo i na tehdejší dobu nezákonné. Spočívalo nejen

ve flagrantním porušení povinností příslušníků StB, stanovených dobovými předpisy, ale také nepochybně takovým činem způsobil jiný zvlášť závažný následek v podobě nemyslitelného a zvlášť závažného zásahu do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana a do jeho základních práv a svobod. Na jednání obviněného tak bylo možné aplikovat ustanovení § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona s trestní sazbou odnětí svobody od tří do deseti let. Nalézací soud pak správně uzavřel, že za takových okolností není trestní stíhání obviněných promlčeno. **Nalézací soud také nepochybil, pokud na jednání obviněných neužil zákona platného v době spáchání uvedeného trestného činu, ale aplikoval jako celek nový trestní zákoník ve znění účinném k 30. 11. 2011, neboť je pro ně ve smyslu § 16 odst. 1 tr. zákona (potažmo § 2 odst. 1 tr. zákoníku) příznivější, neboť přisouzená skutková podstata zvlášť závažného zločinu podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákoníku je ohrožena mírnější trestní sazbou odnětí svobody od dvou do deseti let. Nalézací soud v této souvislosti logicky a přesvědčivě vyložil znaky srovnávaných skutkových podstat uvedených trestných činů a shledal, že obě posuzované právní úpravy v otázce viny obviněných nečiní rozdíly.** Soudy tak správně obviněného uznaly vinným zvlášť závažným zločinem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011, přičemž shledaly, že obviněný jako úřední osoba, v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu, vykonával svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu a takový čin spáchal na jiném pro jeho politické přesvědčení. Ve vztahu k poškozenému se jednalo o hrubé pošlapání jeho ústavně zaručených práv a svobod. **V této souvislosti nemohou obstát námitky obviněného, že ani újma na zdraví poškozeného nedosahovala intenzity k užití uvedené právní kvalifikace, neboť následek na zdraví poškozeného nebylo možno hodnotit ani jako ublížení na zdraví. V uvedeném případě je totiž nepochybné, že obviněný spolu s dalšími spoluobviněnými postupovali vůči poškozenému již s ohledem na brutalitu zásahu evidentně v úmyslu způsobit mu „jinou závažnou újmu“, a to na jeho právech, zdraví, cti atd., přičemž úmysl způsobit jinému jinou závažnou újmu charakterizuje pohnutku pachatele, takže k dokonání není třeba, aby újma skutečně vznikla.** Pro posouzení jednání obviněného rovněž není vůbec podstatné zjištění, zda byla předmětná demonstrace, ze které byl poškozený odvezen, a bylo s ním nakládáno mimořádně hrubým a protizákonným způsobem, povolena či nikoli, neboť ani jedna z těchto možností jej neopravňovala k popsanému postupu vůči poškozenému. **Nelze tedy akceptovat námitku obviněného, že uvedený zásah proti poškozenému mohl být legální. Totéž platí i o námitce obviněného, že by měla být použita „dobová právní praxe a judikatura“, která za zvlášť závažný následek považovala těžkou újmu na zdraví nebo extrémní majetkovou škodu, ale nikoliv újmu na tzv. politických právech. Kde nebyla vůle státu určité trestné činy stíhat, nemohla judikatura soudů postihnout činy, které se před soud vůbec nedostaly.** Aplikací ustanovení nového tr. zákoníku včetně kvalifikované skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011, na jednání obviněného tak nedošlo k porušení zákazu retroaktivity ani k porušení principu *nullum crimen sine lege*. K námitkám ohledně nepřiměřeného trestu konstatoval, že nalézací soud při vědomí nutnosti zohlednit časový odstup (23 let) od doby spáchání skutku na straně jedné,

a po zvážení všech okolností případu, jeho závažnosti a následků trestného činu na straně druhé, nepostupoval nezákonně, pokud přistoupil k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, tedy k uložení trestu pod spodní hranici trestní sazby stanovené za zvlášť závažný zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí je v pořadí druhým rozhodnutím Nejvyššího soudu ve věci (první rozhodnutí viz výše sp. zn. 7 Tdo 886/2013) a je využitelné zejména při aplikačních problémech s dovozením znaků kvalifikované skutkové podstaty uvedených v § 329 odst. 2 trestního zákoníku, což je současně podmínkou pro splnění parametrů tzv. výluky z promlčení upravené v § 35 písm. c) tr. zákoníku. Současně z hlediska časové působnosti tr. zákona aprobejuje názor nalézacího soudu, že na jednání úřední osoby (resp. veřejného činitele) spáchané za účinnosti trestního zákona lze aplikovat trestní zákoník (§ 329).

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016 sp. zn. 6 Tdo 720/2016

a) **Právní věta: ---**

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Kulak; amnestie; majetková škoda; nepřímý úmysl);** Nejvyšší soud na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce podaného v neprospěch obviněného, u něhož odvolací soud jako nedůvodnou zamítl stížnost státního zástupce vůči usnesení soudu I. stupně, jímž tento soud zastavil jeho trestní stíhání pro nepřípustnost z důvodu amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky. Obviněný byl trestně stíhán pro **zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. e) tr. zákoníku**, jehož se měl ve stručnosti dopustit tím, že jako náčelník Okresního oddělení Veřejné bezpečnosti v T. a jako člen komise projednávající otázky dalšího začleňování rodinných příslušníků potrestaných vesnických boháčů ustanovené v roce 1952 při ONV v T. na podkladě nezákonných pokynů a instrukcí vycházejících z tajné Směrnice ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti ze dne 22. října 1951, která neměla oporu v zákoně, rozhodoval a spolu s dalšími členy komise tato rozhodnutí podepisoval, a to ve dnech 17. 11. 1952, 27. 1. 1953 a 8. 4. 1953, o vysídlení několika rodinných příslušníků v rozsudku konkrétně uvedených nepravomocně odsouzených soukromých zemědělců, ačkoliv mu muselo být zřejmé, že tito rodinní příslušníci, ač nebyli souzeni, a tedy ani potrestáni, byli zbavováni svého majetku a následně nedobrovolně vysídlováni z místa jejich trvalého pobytu a bylo jim přikazováno nové místo pobytu v jiném kraji nebo alespoň v jiném okrese, a to často v nedůstojných podmínkách, aniž by to stanovil zákon nebo pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, a to vše za účelem dosažení vytlačení a zbavení vlivu těchto větších soukromě hospodařících a majetných zemědělců a jejich rodin, které veřejná široká přesvědčovací kampaň v té době probíhající označovala za třídní nepřátele – „kulaky“, proti nimž je nutné ve jménu socializace vesnice a budování JZD vést stále se zostřující třídní boj a docílit jejich likvidace jako třídy, označované mimo jiné i jako poslední kompaktní vykořisťovatelská vrstva, v důsledku čehož sami poškození vnímali svoji situaci jako beznadějnou s tím, že veškerá snaha brojit proti tomuto postupu by byla zbytečná, přičemž s ohledem na postoj společnosti a orgánů veřejné moci a státu neměli prakticky možnost domoci

se právními prostředky spravedlnosti. Dovolatel argumentoval, že amnestijní rozhodnutí se na posuzovaný skutek nemůže vztahovat, neboť soudy náležitě nezohlednily vylučovací podmínky podle čl. IV písm. c) Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii ze dne 9. 5. 1960, publikovaného pod č. 54/1960 Sb. (dále jen „rozhodnutí o amnestii“), a dále poukázal na konkrétní podíl obviněného na způsobení majetkové škody poškozeným.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Dovolání bylo vyhověno a napadené usnesení odvolacího soudu i usnesení soudu I. stupně byla zrušena a soudu I. stupně bylo přikázáno, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. K námitce neaplikovatelnosti rozhodnutí o amnestii Nejvyšší soud uvedl, že soud I. stupně chybně posoudil povahu jednání předmětné komise, když uzavřel, že tato nerozhodovala o majetku odsouzených či obviněných, a tudíž se nemohlo jednat o potenciální úmyslné trestné činy proti majetku v osobním vlastnictví, které představují jednu z výluk amnestijního rozhodnutí. Poukázal mj. na to, že soud prvního stupně bez jakéhokoliv bližšího zdůvodnění dovodil, že obviněný „nerozhodoval o majetku poškozených, ale toliko o přesídlení, o kterém rozhodoval v době, kdy již o majetku poškozených bylo rozhodnuto soudem“. Současně však orgánům činným v trestním řízení vytknul, že při zvolení odpovídající právní kvalifikace dostatečně neodůvodnily, proč na projednávaný skutek dopadá právě skutková podstata § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. e) tr. zákoníku (časová působnost a naplnění jednotlivých znaků skutkové podstaty). Teprve po náležitém objasnění těchto otázek mohly a měly přistoupit k řešení eventuálních dopadů amnestijního rozhodnutí. **K otázce možného způsobení úmyslné majetkové škody pak připomněl, že přestože obviněný nerozhodoval přímo o zabavení konkrétního majetku, z titulu své funkce náčelníka SNB a člena komise se mohl zúčastňovat samotného vystěhování, a tak i (spolu)rozhodovat, které věci si poškození mohou odnésti s sebou a které naopak musejí v nedobrovolně opouštěných domovech zanechat. Připomněl, že obviněný v tomto směru mohl jednat také v nepřímém úmyslu ve smyslu § 15 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku, mj. také s ohledem na výše účast příslušníků Okresního oddělení Veřejné bezpečnosti (jehož byl náčelníkem) na samotné realizaci vystěhování. Současně připomněl závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011 sp. zn. 8 Tdo 1119/2010, v němž bylo konstatováno, že „škoda nemusí být primárně představována škodou vzniklou v důsledku změny zaměstnání poškozeného, ale především na majetku poškozeného, jež je představována tím, že zásahem státu poškozený jednak nemohl svůj majetek řádně užívat, jednak byl připraven o tu jeho část, kterou musel zanechat ve svých nemovitostech (vybavení domácnosti, dříví, uhlí apod.). Majetek je zde třeba vnímat ve smyslu všech majetkových práv, na nichž došlo k jejich poškození (omezení), a to včetně hodnoty bydlení, jehož byl zbaven“.** Jestliže výše uvedené závěry byly vztaženy zmíněným rozhodnutím Nejvyššího soudu k „odsouzenému živiteli rodiny“, je Nejvyšší soud toho názoru, že jsou rovněž aplikovatelné na předmětnou trestní věc obviněného, avšak pouze za situace, kdy bude při eventuálním doplnění dokazování prokázáno tvrzení obžaloby, že obviněný se stíhaného jednání dopustil (byl přinejmenším srozuměn s následky svého jednání a že mezi jeho jednáním a následkem existoval příčinný vztah). Poukázal také na skutečnost, že státní zástupce v odůvodnění obžaloby

odkázal na výpovědi některých poškozených k jejich vysídlení a jeho průběhu, obsahující výslovné zmínky o tom, které věci si ev. mohli s sebou vzít, a které museli na místě zanechat (učebnice, osobní fotografie, hračky a osobní věci – čili i věci, na něž se nevztahoval předešlý trest). Nejvyšší státní zástupce shodně jako státní zástupkyně podávající obžalobu dospěli k závěru, že obviněný musel být přinejmenším srozuměn s tím, že následkem rozhodnutí vysídlovací komise bude zasaženo do osobního vlastnictví osob postižených rozhodnutím o vysídlení. Na uvedené rozhodnutí (myšleno o vysídlení) navazovalo samotné vysídlení poškozených a také k tomuto aktu byly obžalobou předloženy důkazy, kterými je charakterizován průběh vysídlení (výpovědi svědků-poškozených, listinné důkazy). Soudu prvního stupně v této souvislosti uložil, aby důsledně posoudil, zda všechny jemu předložené důkazy jsou dostatečné k prokázání jednání, pro které byla na obviněného podána obžaloba nebo bude k posouzení těchto otázek dokazování třeba doplnit.

- d) **Komentář:** Nejvyšší soud se zde podrobněji vyjádřil k možnostem aplikace amnestijního rozhodnutí na skutky spáchané v době komunistického režimu, respektive vyslovil požadavek na především náležité objasnění skutkového stavu, od něj se odvíjející právní kvalifikace (vyřešení otázky časové působnosti tr. zákoníku a naplnění znaků dané skutkové podstaty trestného činu). Ohledně prokazování znaku způsobení majetkové škody, resp. spáchání úmyslného majetkového trestného činu pak vhodně připomněl nepřímý úmysl jako postačující formu zavinění, přičemž dále poukázal na možnou osobní ingerenci a kořistnický motiv členů komise rozhodující o vystěhování tzv. vesnických boháčů.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2016 sp. zn. 3 Tdo 826/2016
--

a) **Právní věta:** ---

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Kulak; amnestie; úmyslné způsobení škody; příprava rozhodnutí – tr. čin podle § 329 tr. zákoníku);** Nejvyšší soud na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce podaného v neprospěch obviněného, u něhož odvolací soud jako nedůvodnou zamítl stížnost státního zástupce vůči usnesení soudu I. stupně, jímž tento soud zastavil jeho trestní stíhání pro nepřipustnost z důvodu amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky. Obviněný byl trestně stíhán pro **zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011**, jehož se měl ve stručnosti dopustit tím, že v postavení osoby pověřené správou Okresní prokuratury v Kralupech nad Vltavou se v celkem dvaceti ve výroku zastavovacího usnesení blíže specifikovaných případech v období od 23. 1. 1953 do 15. 6. 1953 zúčastňoval spolu se zástupci ONV, OO VB a OV KSČ jednání komise Okresního národního výboru Kralupy nad Vltavou, při kterých spolurozhodoval na základě nezákonné Směrnice ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti ze dne 22. 10. 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů o vysídlení trestně nestíhaných ani ve správním řízení neřešených rodinných příslušníků vyjmenovaných samostatně hospodařících zemědělců za situace, kdy tito zemědělci byli v souladu s tehdy prosazovanou politikou směřující k jejich likvidaci

označování za vesnické boháče, kulaky s nepřátelským poměrem k lidově demokratickému zřízení a kdy proti nim byla uplatňována opatření vedoucí k jejich likvidaci ekonomické i osobní, když proti všem bylo vedeno trestní stíhání a všichni byli odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody a trestům propadnutí majetku a tato opatření byla proti nim použita pro jejich, byť domnělé politické přesvědčení a za stavu tísně, ve kterém se v důsledku persekuce nacházeli, přičemž obviněnému byl znám rozpor Směrnice s tehdy platnými právními předpisy, konkrétně s Ústavou Československé republiky č. 150/1948 Sb., která zaručovala v ustanovení § 2, 4 a 7 právo osobní svobody, domovní svobody a svobody pobytu, dále se zákonem o prokuratuře č. 65/1952 Sb., který v ustanovení § 2 uvádí, že generální prokurátor, jehož orgánem jsou mj. okresní prokurátoři, dozírá na to, aby ministerstva a jiné úřady, soudy, národní výbory a další orgány zachovávaly zákony a jiné právní předpisy a se soudcovským zákonem č. 67/1950 Sb., který v ustanovení § 23 odst. 2 ukládá prokurátorovi chránit a posilovat lidově demokratické zřízení a zachovávat zákony, jiné předpisy i zásady lidově demokratického zřízení, tedy vykonával pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu. **Nejvyšší státní zástupce v podaném dovolání především polemizoval se závěry soudů, že jednání obviněného není „úmyslným trestným činem proti majetku v osobním vlastnictví“** ve smyslu čl. IV písm. c) amnestie, a že se na něj proto tato výjimka z aboličního ustanovení čl. V amnestie nevztahuje. **Poukázal na to, že za „úmyslný trestný čin proti majetku v osobním vlastnictví“ nelze považovat toliko trestné činy uvedené v hlavě osmé zvláštní části tehdy účinného tr. zákona, nýbrž také všechny trestné činy, které „obsahují zákonný znak, v úmyslu způsobit jinému škodu (tj. materiální škodu) charakterizující pohnutku trestného činu“.** Takový znak obsahuje zejména i předmětná skutková podstata trestného činu podle § 329 tr. zákoníku. Tento závěr je pak stěžejní pro posouzení, zda trestný čin, který měl obviněný shora uvedeným jednáním spáchat, spadá též do kategorie úmyslného trestného činu proti majetku v osobním vlastnictví ve smyslu článku IV písm. c) amnestie. V této souvislosti připomněl, v čem spočívalo jednání obviněného, resp. jaká byla jeho role člena komise zřízené v rámci Akce K („Kulak“) na podkladě tzv. tajné směrnice tří ministrů z října roku 1951 a návazných instrukcí politických orgánů (Ústředního výboru KSČ). Komise při okresním národním výboru sice rozhodovala primárně o vysídlení nežádoucích osob z místa jejich dosavadního bydliště, nicméně samotné vysídlení, které bylo nepochybně následkem rozhodnutí vysídlovací komise, s sebou neslo důsledky, které zásah do osobního vlastnictví vysídlovaných osob představovaly. Tento zásah není představován pouze nutnými náklady spojenými s přestěhováním a obstaráním nového bydliště, ale konečně vyplývá i z faktu, že vysídleným nezbylo než ponechat na místě část svých věcí – nejen věci osobní potřeby, ale i po generace opatřované vybavení domácnosti, přičemž v některých případech, popsaných svědky, o výběru těchto věcí ani nemohly vysídlené osoby rozhodnout. Ve spojení s doživotním zákazem pobytu v okrese pro všechny vysídlené osoby, který byl ukládán automaticky při rozhodnutí o vysídlení, tento postup znamenal pro vysídlené osoby faktické zbavení dispozice s tou částí jejich majetku, který na místě musel zůstat. Ve vztahu k otázce úmyslného zavinění obviněného (jakožto člena této komise) zasáhnout trestněprávním jednáním do majetku v osobním vlastnictví, státní zástupce uvedl, že obviněnému, který byl vzděláním právník, muselo být zřejmé, že k vysídlení rodinných příslušníků

odsouzených osob dochází z čistě ideologických důvodů „třídního boje“, přičemž vysídlené osoby se neměly „provinit“ ničím jiným než příbuzenskou vazbou k odsouzenému. Obviněný byl navíc členem aparátu, který měl politický boj s uvedenou (do jisté míry imaginární) společenskou třídou vytyčen jako jeden z cílů, a který dokonce osobně intervenoval v soudních řízeních, vedených proti těmto soukromým zemědělcům, jak plyne z některých svědeckých výpovědí pamětníků tehdejších procesů. Musel tak být přinejmenším srozuměn s tím, že následkem rozhodnutí vysídlovací komise bude zasaženo do osobního vlastnictví osob postižených rozhodnutím o vysídlení, přinejmenším v rozsahu nutnosti nést náklady stěhování a opatřit si nové věci pro vybavení domácnosti v nově určeném bydlišti. **Pro případ, že by snad bylo považováno za významné, že předmětná komise rozhodovala de facto, a nikoliv de iure, poukázal dovolatel na skutečnost, že dle judikatury je výkonem pravomoci úřední osoby nejen samotné úřední rozhodování, nýbrž i předchozí opatřování podkladů pro vrchnostenské rozhodnutí obecního úřadu.**

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Dovolání bylo vyhověno, napadené usnesení odvolacího soudu i usnesení soudu I. stupně byla zrušena a soudu I. stupně bylo přikázáno, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. **Námítku ohledně nesplnění zákonných předpokladů pro aplikaci amnestijního rozhodnutí shledal Nejvyšší soud jako opodstatněnou.** Předně vyšel ze skutečnosti, že rozhodnutí soudů o zabavení majetku jednotlivých osob se sice přímo netýkalo jejich rodinných příslušníků, avšak jeho realizace spočívající ve vystěhování celých rodin se přímo dotýkalo i těchto osob (manželek, zletilých i nezletilých dětí, rodičů či dalších příbuzných). Uvedené osoby rozhodnutím soudů o zabránění majetku a rozhodnutím o vysídlení přišly o osobní majetek, neboť byly často vystěhovány společně s trestně stíhanými. **Soudy nižších stupňů nedůvodně nepřipustily či nevzaly v úvahu, že obžaloba byla na obviněného podána nejen z toho důvodu, že osoby, které nebyly souzeny, byly cíleně vysídlovány z místa jejich trvalého pobytu, ale také proto, že byly de facto zbavovány svého majetku.** Přestože tedy popis skutku uvádí, že tyto osoby (myšleno poškození) byly zbavovány svého majetku, a článek V. ve spojení s článkem IV. rozhodnutí presidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii ze dne 9. 5. 1960 vymezuje, že trestní stíhání nemá být zastaveno pro trestné činy uvedené v článku IV. tohoto rozhodnutí – mj. tedy pro úmyslné trestné činy proti majetku v osobním vlastnictví, soudy nižších stupňů se spokojily s konstatováním, že „komise a tudíž ani obviněný v rámci zasedání komisí o omezování, resp. zrušení jakýchkoli vlastnických práv poškozených nerozhodovali“, aniž by z odůvodnění jejich rozhodnutí bylo zřejmé z čeho uvedený závěr dovodily (že o majetku v osobním vlastnictví rodinných příslušníků „odsouzených vesnických boháčů“, kteří byli vysídleni, již bylo rozhodnuto soudem, aniž by v tomto směru provedly dokazování), když např. z rozhodnutí publikovaného pod č. R 69/1953 Sb. rozh. tr. vyplývá, že „výrok o propadnutí jmění podle § 47 tr. zákona č. 86/1950 Sb. se vztahuje vždy jen na jmění obviněného a nemůže se dotýkat jmění jiných osob, tedy ani jejich spoluvlastnického podílu na věcech náležejících spoluvlastnický obviněnému. Nelze proto v trestním řízení řešit otázky spoluvlastnické nebo vylučovací nároky“. Z rozhodnutí soudu prvního stupně nevyplývá, zda se otázkou majetku poškozených zabýval, či se soustředil pouze

na osobu přímo postiženou soudním rozhodnutím. **Z rozhodnutí soudu I. stupně není patrné, v jakém rozsahu byl soudy nižších stupňů majetek v osobním vlastnictví posuzován, při existenci ustanovení § 105 zákona č. 141/1950 Sb. Samotné vystěhování tedy probíhalo často hekticky, pro postižené zcela neočekávaně, kdy bylo využito momentu překvapení. Z výpovědí některých svědků se podává, že ze strany provádějících orgánů bylo určeno, který majetek si s sebou vysídlené osoby směly vzít a který nikoli. Z výpovědí některých svědků přitom vyplývá, že o výběru nemohly vždy rozhodnout a zejména věci hodnotnější povahy (např. pračka, sporák či piano) museli zanechat na místě. Tyto věci byly často použity na úhradu nákladů spojených s jejich nedobrovolným přesunem do nově určeného místa bydliště. Samotné vysídlení, které bylo nepochybně následkem rozhodnutí vysídlovací komise, tak představovalo zásah do osobního vlastnictví vysídlovaných osob, a to zejména těch osob, které nebyly trestem propadnutí jmění postiženy, přičemž však musely na místě dosavadního bydliště zanechat část svého majetku. Nelze opomenout ani tu skutečnost, že s ohledem na související doživotní zákaz pobytu v okrese pro všechny vysídlené osoby, který byl ukládán automaticky při rozhodnutí o vysídlení, takto postižené osoby neměly jakoukoli možnost se k tomuto majetku dostat ani ex post. Ve vztahu k postupu soudu prvního stupně Nejvyšší soud dále uvedl, že před vydáním jeho rozhodnutí nebyly z hlediska použití příslušného rozhodnutí o amnestii důsledně posouzeny všechny skutečnosti, které je nutno objasnit pro konečné řešení otázky, zda je dán důvod pro zastavení trestního stíhání stanovený v § 11 odst. 1 písm. a) tr. řádu (požadavky vyslovené obdobně viz 3 Tdo 826/2016 – časová působnost, právní kvalifikace a prokázání jejích znaků). V tomto směru pak také soud I. stupně zavázal k doplnění dokazování a na základě něho pak k vyslovení adekvátních právních závěrů.**

- d) **Komentář:** I zde Nejvyšší soud podává zevrubnější výklad problematiky právního posouzení osob zasedajících ve speciálních komisích rozhodujících o vystěhování režimu nepohodlných osob v rámci tzv. Akce Kulak. Věnuje se podrobněji odpovědnosti členů těchto komisí za způsobení majetkové škody vyháněným osobám, a to na jejich osobních a dalších věcech, nepostižených původním soudním či jiným rozhodnutím. Obdobně jako v případě usnesení sp. zn. 3 Tdo 826/2016 poukazuje na nutnost vyjasnění si právní kvalifikace jako podmínky pro případné zohlednění amnestijního rozhodnutí.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2021 sp. zn. 8 Tdo 1149/2021

a) **Právní věta: ---**

- b) **Okolnosti případu a posuzované otázky: (Asanace; časová působnost tr. zákonů; promlčení; rozkaz nadřízeného jako okolnost vylučující protiprávnost);** Nejvyšší soud rozhodoval na podkladě dovolání obviněných, směřujícímu vůči rozsudku odvolacího soudu, jímž tento jako nedůvodná zamítl jejich odvolání proti rozsudku soudu I. stupně, kterým byli oba shledáni vinnými ze spáchání zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2

písm. b), e) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011, ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku, jehož se měli ve stručnosti dopustit tím, že jako příslušníci Státní bezpečnosti vyvíjeli nátlak na poškozeného, spoluzakladatele a signatáře Charty 77, v podobě realizace tzv. profylakticko-rozkladných opatření spočívajících v opakovaných výsleších, při kterých mu vyhrožovali trestním stíháním a uvězněním, domovních prohlídkách, znemožnění výkonu stávajícího zaměstnání a perzekuci rodinných příslušníků s cílem dosáhnout jeho nedobrovolného vystěhování z území Československé socialistické republiky, a to způsobem blíže popsáním ve výroku odsuzujícího rozsudku. V dovolání namítali nesprávné právní posouzení skutku spočívající v chybné (retroaktivní) právní kvalifikaci jejich jednání a v neodůvodněném závěru soudu, že skutek spáchali v postavení veřejných činitelů. Oponovali názoru soudů, že údajné donucení k vystěhování z vlasti je třeba považovat za zvlášť závažný následek. Předmětný skutek vykazuje (maximálně) znaky základní skutkové podstaty podle § 158 odst. 1 písm. a) tr. zákona, přičemž s ohledem na tuto právní kvalifikaci mělo být jejich trestní stíhání pro nepřipustnost s ohledem na jeho promlčení zastaveno. Závěrem namítli údajnou retroaktivitu § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu a § 67a písm. d) tr. zákoníku, resp. § 35 písm. c) tr. zákoníku.

- c) **Rozhodnutí soudu a výňatky z odůvodnění:** Dovolání obou obviněných Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu odmítl. Jako nepodložené označil argumenty obviněných, že nebyli veřejnými činiteli a že nenutili poškozeného k opuštění republiky. **Užití tr. zákoníku, účinného do 30. 11. 2011, resp. jeho kvalifikované skutkové podstaty uvedené v § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) označil za důvodné.** V této souvislosti uvedl, že **byl-li čin spáchán za účinnosti už zrušeného zákona, je podmínkou toho, aby pachatel mohl být uznán vinným činem, který je předmětem trestního řízení, že takový čin naplňuje všechny znaky jak některého ustanovení zákona účinného v době spáchání, tak některého ustanovení zákona pozdějšího (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 44/1970 Sb. rozh. tr.). Rozhodující není pojmenování trestného činu, nýbrž materiální obsah jednání pachatele (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 32/1962 Sb. rozh. tr.).** Dále je třeba při úvaze o použití § 2 odst. 1 tr. zákoníku vždy posoudit, zda použití nového zákona vcelku, tzn. jak z hlediska ustanovení zvláštní části tr. zákoníku, tak i se zřetelem k ustanovení obecné části trestního zákoníku, je pro pachatele příznivější (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 19/1962, shodně č. 35/1962 a č. 11/1991 Sb. rozh. tr.). **Použití nového práva je pro pachatele příznivější tehdy, jestliže jeho ustanovení – posuzována jako celek – skýtají výsledek pachateli příznivější než právo dřívější (rozhodnutí uveřejněná pod č. 73/1951, shodně č. 76/1951 Sb. rozh. tr.).** Argumentace dovolatelů, že jejich jednání nebylo podle dřívější právní úpravy trestné, a že tak pro ně nemůže být pozdější právní úprava příznivější, neboť rozšiřuje skutkovou podstatu trestného činu, jímž byli shledáni vinnými, nemůže obstát. Z rozhodnutí soudů nižších stupňů vyplývá, že jednání obviněných popsané v tzv. skutkové větě výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně považovaly za trestné i podle právní úpravy účinné v době jeho spáchání. Trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona se dopustil veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonával svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu a způsobil takovým činem značnou škodu

nebo jiný zvlášť závažný následek. Podle ustanovení § 89 odst. 9 tr. zákona, v němž je obsažena legální definice veřejného činitele, je veřejným činitelem volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností.

V projednávané věci byli obvinění příslušníky Státní bezpečnosti. Obviněný M. M. ve funkci staršího referenta 1. oddělení zaměřeného na monitorování a potlačování projevů tzv. osob nepřátelských socialistickému zřízení na 2a odboru Správy StB a obviněný M. D. zde byl od ledna do prosince roku 1981 reálně ve funkci náčelníka tohoto 1. oddělení. Obviněný M. M. vypracovával, tedy připravoval, zprávy a záznamy s návrhy dalšího postupu proti poškozenému, realizoval i některé pohovory s poškozeným, při nichž na poškozeného působil za účelem dosažení vystěhování poškozeného z území ČSSR, svými jednotlivými úkony popsány ve skutkové větě výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně vytvářel předpoklady k uskutečnění vystěhování poškozeného, přičemž na základě jeho postupů a návrhů docházelo k vyvíjení nátlaku na poškozeného a zasahování do jeho života v podobě tzv. profylakticko-rozkladných opatření spočívajících v opakovaných výsleších, při kterých mu hrozili trestním stíháním a uvězněním, domovních prohlídkách, znemožnění výkonu zaměstnání, znemožnění získání cestovních dokladů, opakovaných zadržení a perzekuci rodinných příslušníků, kteří byli taktéž opakovaně vyslýcháni, družce poškozeného byl rovněž znemožněn výkon zaměstnání aj. Fakticky tedy jednání obviněného M. M., který po věcné stránce připravoval předmětné záznamy i s návrhy na další postup, případně i stanoviska pro jiné orgány (např. nevydání cestovních dokladů) či žádosti jiným orgánům (např. na přezkoušení z dopravních předpisů) podle vlastního kvalifikovaného uvážení a tyto předkládal nadřízeným k podpisu, nespočívalo v pouhých administrativních úkonech či pouhém provedení úkonu na základě příkazu nadřízeného. Bez aktivního jednání obviněného, který mimo jiné navrhl založení signálního svazku na poškozeného, by k výše popsanému působení na poškozeného a přijímání oficiálních rozhodnutí jeho se týkajících nedocházelo. Skutečnost, že tento obviněný nebyl tím, kdo měl přímou pravomoc rozhodovat, tak není podstatná. Výkonem pravomoci úřední osoby je, jak je uvedeno výše, nejen samotné úřední rozhodování, nýbrž i předchozí opatřování podkladů pro rozhodnutí. Postavení úřední osoby mají, potažmo vykonávat pravomoc mohou, jak již bylo řečeno, i osoby, které vlastní rozhodnutí ve vrchnostenském postavení nečiní, ale pouze je připravují, eventuálně pouze zajišťují jeho výkon. Obvinění se tedy nemůžou zbavit odpovědnosti poukazem na to, že to nebyl on, kdo přímo rozhodoval. V posuzované věci obviněných tak byly bezezbytku naplněny všechny pojmové znaky úřední osoby, resp. veřejného činitele. Ze způsobu, jakým obvinění proti poškozenému jednali, je nepochybné, že při výkonu své pravomoci nerespektovali základní ústavní

práva poškozeného, která spočívala v nedotknutelnosti osoby, nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv, svobodě projevu (čl. 28 odst. 1, čl. 30 odst. 1, čl. 31 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky). **Soudy nižších stupňů správně dovodily, že zásahy obviněných do života poškozeného byly natolik intenzivní a invazivní, že lze kvalifikovat jako zásadní zásahy do osobní svobody poškozeného svou kvalitou odpovídající zvláště závažnému následku ve smyslu § 158 odst. 2 písm. c) tr. zákona.** V této souvislosti nutno uvážit nejen následky jednotlivých zásahů, jakými byly omezení pohybu, nevydání cestovních dokladů, neustálé sledování, výslechy, vzbuzování nedůvěry u ostatních občanů, ztráta zaměstnání, čímž došlo u poškozeného k vytvoření atmosféry nejistoty a strachu a k prohloubení nedůvěry a nespokojenosti s činností státních orgánů, ale především pak přímý, od počátku obviněnými sledovaný následek všech těchto jejich zásahů, a to vystěhování se poškozeného z území ČSSR pouze se svou ženou a jedním svým synem, přičemž zbytek rodiny, jakož i svou vlast a budované zázemí byl nucen opustit. Obdobně Nejvyšší soud odmítl obhajobu obviněných, že jednali na základě rozkazu ministra vnitra. Poukázal na právní závěr obou soudů, které vyšly z právní úpravy účinné v době spáchání skutku, podle níž měli obvinění povinnost odepřít splnění rozkazu nebo pokynu nadřízeného, jestliže by jeho splněním spáchali trestný čin. Jednání obviněných formálně i materiálně naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona, přičemž současně naplňovalo též všechny znaky zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 11. 2011. Při zkoumání toho, zda pachatel jednal v postavení úřední osoby, totiž platí stejná teoretická východiska jako při určení, zda pachatel jednal jako veřejný činitel. **Jinou závažnou újmu se i podle tr. zákoníku rozumí újma imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod., s ohledem na skutečnost, že se skutkové podstaty a především dovolateli rozporované znaky trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona a zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku s výjimkou znaku spáchání takového činu na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužívaje jeho tísně materiálně shodují, není třeba znovu opakovat, čím byly naplněny znaky skutkové podstaty zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b), e) tr. zákoníku.** Pro úplnost lze dodat, že **byl naplněn i znak spáchání předmětného činu na jiném pro jeho politické přesvědčení, neboť bylo prokázáno, že poškozený byl ze strany obviněných perzekuován proto, že byl spoluzakladatelem a signatářem Charty 77, kritizující politickou a státní moc pro nedodržování lidských a občanských práv, jakož i znak zneužití tísně poškozeného, poněvadž obvinění pro dosažení svého cíle vystrnadit poškozeného z území republiky využívali tísně, kterou u poškozeného sami vytvořili tím, že jejich přičiněním byl poškozený mimo jiné připraven o zaměstnání a tím i materiální zdroj k uspokojování základních životních potřeb.** Ohledně námitky promlčení skutku dále Nejvyšší soud poukázal na svá minulá rozhodnutí a též na rozhodnutí Ústavního soudu, přičemž spolehlivě

dovodil podmínky stanovené v § 35 písm. c) tr. zákoníku ve spojení s § 5 zákona o protiprávnosti komunistického režimu. Konstatoval zde, že obvinění se trestné činnosti dopustili v postavení úředních osob (veřejných činitelů) v souvislosti s pronásledováním poškozeného jako signatáře Charty 77, tedy pro jeho politické přesvědčení a s ním související činnost. Jednalo se o trestnou činnost spáchanou v době nesvobody, která z povahy věci obnášela páčání netrestaného bezpráví a křivd, a to i na úrovni nejzávažnější trestné činnosti, kdy **nebylo možné obviněné z politických důvodů v období od spáchaní trestného činu do 29. 12. 1989 trestně stíhat**. Tato doba se však v souladu s § 5 zákona č. 198/1993 Sb. ve spojení s nálezem pléna Ústavního soudu publikovaného pod č. 14/1994 Sb., z něj vycházejícího usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005, jakož i dalších a již označených rozhodnutí Nejvyššího soudu nezapočítává do promlčecí doby. Tímto ustanovením se vymezuje zákonná překážka běhu promlčecí doby ve smyslu § 67 tr. zákona, resp. § 34 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a to ve vztahu k těm trestným činům, u nichž **absence vůle státu k trestnímu stíhání pachatele vycházela z politického mocenského monopolu KSČ a vůle představitelů komunistického režimu (viz důvodová zpráva k zákonu č. 198/1993 Sb.)**. S ohledem na uvedená východiska započala promlčecí doba u nyní projednávané trestné činnosti obviněných běžet až dne 30. 12. 1989. Trestná činnost obviněných by byla podle zákona účinného v době spáchaní činu kvalifikována jako trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákona, na nějž zákon stanovil trest odnětí svobody se sazbou od tří do deseti let. Podle § 67 odst. 1 písm. b) tr. zákona proto činila promlčecí doba trestního stíhání obviněných deset let. K uplynutí promlčecí doby by tedy došlo dne 30. 12. 1999. Dne 28. 12. 1999 však vstoupila v účinnost **novela tr. zákona provedená zákonem č. 327/1999 Sb., která do tr. zákona včlenila § 67a písm. d)**, podle něhož uplynutím promlčecí doby nezaniká trestnost jiných trestných činů spáchaných v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. S ohledem na skutečnost, že předmětná novela ustanovení § 67a odst. d) tr. zákona, **která nalezla svůj odraz i v § 35 písm. c) tr. zákoníku, nabyla účinnosti přede dnem promlčení projednávaného trestného činu, trestnost nyní projednávaného činu tak nezanikla**.

- d) **Komentář:** Rozhodnutí předkládá zevrubnou argumentaci Nejvyššího soudu ohledně porovnání skutkových podstat trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 tr. zákona a trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku a související otázku časové působnosti. Kromě toho se vyjadřuje k otázce jednání na základě rozkazu jako možné okolnosti vylučující protiprávnost a stejně tak poskytuje ucelenou argumentaci týkající se otázky promlčení ve vazbě na dotčená ustanovení právních předpisů a na konkrétní judikaturní rozhodnutí.

5. Závěr

Předložená analýza NSZ prezentuje podstatné informace týkající se trestních řízení ve věcech tzv. komunistických zločinů vedených v rozhodném období let 2012–2022.

NSZ si je vědomo, jakou citlivost mají uvedená trestní řízení, která jsou též jednou z dílčích částí toho, co lze nazvat vyrovnávání se s totalitní komunistickou minulostí na území našeho státu před rokem 1989. Jsme si dále vědomi i toho, že trestní řízení nemůže často z objektivních důvodů dospět k formálnímu shledání viny a uložení trestu konkrétním osobám za spáchanou trestnou činnost v době nesvobody, ale i jen to, že se trestná činnost laicky řečeno „pojmenuje“, je důležité. V tomto smyslu jsou důležité i ty trestní věci, kde došlo např. k odložení věci z důvodu úmrtí podezříváné osoby.

Důležitou hodnotou je též vedení férového trestního řízení. Nelze, byť s dobrým záměrem, ustoupit od tohoto požadavku ani ve výše uvedených trestních věcech z doby nesvobody. Česká republika je právním státem chránícím základní lidská práva a svobody a garantující spravedlivý proces i těm osobám, které veřejnost z morálních důvodů odsuzuje za jejich činnost před rokem 1989.

Analýza nejen shromažďuje dostupné údaje pro rozhodné období, ale tyto pro větší přehlednost třídí a vyhodnocuje a dále též uvádí zjištění z praxe trestního řízení, jakož i problematické body k těmto trestním věcem se vztahující. Je třeba zdůraznit, že v analýze obsažená zjištění nevyplývají pouze ze studia formálních dokumentů trestního řízení, ale byli osloveni státní zástupci, kteří se danou trestnou činností zabývají.

Tato analýza bude dokumentem nejenom statickým, ale bude s ní dále pracováno. Její rozsah a obsah, včetně rozboru relevantní judikatury a odkazů na odbornou literaturu, má potenciál působit metodicky jak vůči státním zástupcům, tak vůči policejnímu orgánu (především ÚDV). Současně bude právě i do soustavy státního zastupitelství prezentována a NSZ bude iniciovat její podrobné projednání s ÚDV.

6. Doporučené zdroje

Literatura k tématu:

- Ahonen, P.: *Death at the Berlin Wall*. Oxford University Press 2010.
- Ambos, K.: *Zur Rechtswidrigkeit der Todesschüsse an der Mauer*. In: Juristische Arbeitsblätter: JA ; Zeitschrift für Studenten und Referendare ; Juristische Arbeitsblätter: JA: Zeitschrift für Studenten und Referendare ; 29/1997, s. 983–989.
- Burghardt, B.: *Zabíjení na německo-německé hranici – zločin proti lidskosti?* In: Svoboda, D. (ed.): *Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 429–439.
- Crha, L.: *A ještě jednou k promlčení starých trestných činů*. Právní rozhledy, 7/1997, s. 360 až 368.
- Černý, M.: *Trestní postih příslušníků Pohraniční stráže v České republice*. In: Moc verzus občan, úloha represie a politického násillia v komunizme. Bratislava: ÚPN 2005, s. 124–132.
- Dvořák, J.: *Trestněprávní relevance rozkazu*. Rigorózní práce. Brno: PrF MU 2016 (dostupné z ASPI).
- Dvořák, J.: *Trestněprávní relevance rozkazu – část II. (neuposlechnutí rozkazu jako trestný čin; plnění rozkazu jako okolnost vylučující protiprávnost)*. In: Státní zastupitelství 5/2017, s. 37.
- Fryšták, M., Kuchta, J., Provazník, J., Čep, D.: *Postavení úřední osoby v trestním právu*, Wolters Kluwer: Praha 2017.
- Grafe, R.: *Deutsche Gerechtigkeit. Prozesse gegen DDR-Grenzschtützen und ihre Befehlsgeber*. Berlin: Siedler 2009.
- Gregor, P.: *Právní aspekty vypořádání se se zločiny komunistického režimu v Československu*. In: SVOBODA, D. (ed.). *Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2011, s. 281 až 285.
- Hubálková, E.: *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Rozsudky velkého senátu, výběr*. Svazek II (2001–2006). Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013.
- Janů, I.: *Mezinárodní spravedlnost. Tribunály OSN a Jihoafrická komise pravdy a usmíření*, Paměť a dějiny 2010/04, s. 113–122.
- Jech, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad 2009.
- Jílek, T., Jílková, A. a kol.: *Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*. Praha: Baset 2009.
- Jiroutová, K.: *Protiprávnost komunistického režimu z pohledu ústavního práva*. Diplomová práce. Brno: PF 2011 (dostupné online viz <https://is.muni.cz/th/mzwy1/>).
- Kalous, J. a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989: ministři a jejich náměstci*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2009.

- Kol. autorů: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Praha: ÚSTR 2010.
- Košařová, K.: *Ludvík Hlavačka. Duchovní otec elektrických bot a elektrifikace drátěných zátarasů na hranicích?* Diplomová práce. Brno: PedF MU 2014 (dostupné online viz <https://is.muni.cz/th/spepr/>).
- Kozák, J.: *Právně teoretická východiska postihu zločinů totalitních režimů*. Právník, 5/2004, s. 417 až 441.
- Kozák, J.: *Právo na pomezí diktatury a demokracie: právní vyrovnaní s totalitní minulostí v České republice po roce 1989*. Praha: Auditorium 2014.
- Kühn, Z.: *Zločin a trest (Komunistické zločiny a jejich judikatorní reflexe po roce 1989)*. In Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 207 až 227 (dostupné online viz http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/08_207-227_komunistickepravo-cz_Kuhn_Zlocin-a-trest.pdf).
- Lehký, M.: *Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948–1989 a jejich stíhání po roce 1990*. In: Svoboda, D. (ed.). *Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 275–280.
- Majerčík, Ľ.: *Promlčení zločinů komunismu po česku: "Přesně to, co jsem udělal, to bych udělal i dneska."* Jiné právo, 21. 5. 2010 (dostupné online viz <https://jinepravo.blogspot.com/2010/05/promlzeni-zlocinu-komunismu-po-cesku.html>).
- Mašková, T., Ripka, V.: *Železná opona v Československu. Usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů a Sociologický ústav AV ČR 2015.
- Morbacher, Ľ.: *11. brigáda Pohraničnej stráže v systéme ochrany hranice*. In: *Moc verzus občan, úloha represie a politického násillia v komunizme*. Bratislava: ÚPN 2005, s. 113–122.
- Podlahová, V.: *Zločiny proti lidskosti*. Rigorózní práce. Praha: PrF UK 2013 (dostupné online viz <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/56973?locale-attribute=cs>).
- Pulec, M.: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*, ÚDV: Praha 2006.
- Pulec, M.: *Stručné porovnání tzv. „tvrdých prostředků“ v ženíjním zabezpečení státních hranic v tehdejším lidově demokratickém Německu, Československu a Maďarsku v letech 1948–1989*. In: *Sborník archivu bezpečnostních složek 15/2019, Archiv bezpečnostních složek*: Praha 2017, s. 177–218.
- Pulec, M.: *„Tajné“ pohřby obětí ilegálních pokusů o přechod hranic v poválečném Československu do roku 1965 – prameny, úvod do problematiky*. In: *Sborník archivu bezpečnostních složek 15/2019, Archiv bezpečnostních složek*: Praha 2017, s. 289–336.
- Romeike, S.: *Transitional Justice in Germany after 1945 and after 1990*. International Nuremberg Principles Academy: Nuremberg 2016 (online dostupné viz

https://www.nurembergacademy.org/fileadmin/media/pdf/news/Transitional_Justice_in_Germany.pdf).

- Schäfgen, C.: *Stíhání komunistických zločinů v Německu*. In: Svoboda, D. (ed.): *Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2011, s. 297–300.
- Slávik, M.: *K niektorým aspektom kriminálnej tranzičnej spravodlivosti v Českej republike, Slovenskej republike a Nemeckej spolkovej republike*. Časopis pro právní vědu a praxi číslo 4, ročník 2018, s. 671–694 (online dostupné viz <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/10359>).
- Slezáková, K.: *Minulost představitelů justice v době komunistického režimu – reflexe v judikatuře Ústavního soudu (diplomová práce)*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Brno 2019 (online dostupné viz https://is.muni.cz/th/f1gny/Diplomova_prace_Slezakova.pdf?info=1).
- Šimáčková, K.: *Fiktivní, nebo reálná ústava?* In: Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Brno: Masarykova univerzita 2009, s. 124.
- Šimáčková, K., Molková Foukalová, K., Procházka, V.: *Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2017 (dostupné v Automatizovaném systému právních informací ASPI).
- Šimíček, V., Kysela, J.: *Ústavní právo*. In: Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Brno: Masarykova univerzita 2009, s. 207–227.
- Štverák, F.: *Schematismus k dějinám komunistické strany Československa (1921–1992). Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Národní archiv: Praha 2018, 2. vydání.
- Tényi, G.: *Dosažení spravedlnosti po deseti letech z pohledu maďarského ústavního soudu*. In: *Ústavněprávní kontexty vyrovnání se s totalitní minulostí: konference středoevropských ústavních soudů*, Brno, Česká republika, 27.– 28. květen 2003. Praha: Linde 2003, s. 113 až 123.
- Vilímek, T.: *Cesta za svobodou. Několik poznámek k represí a násilí vůči východoněmeckým občanům, kteří se pokusili opustit NDR přes vnitroněmeckou hranici a území ČSSR*. In: *Moc verzus občan, úloha represie a politického násilí v komunizme*. Bratislava: ÚPN 2005, s. 135–149.
- Wagnerová, E.: *Základní práva*. In: Bobek, M. – Molek, P. – Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, s. 330–363.
- Werle, G. a Vormbaum, M.: *After the fall of Berlin Wall: Transitional justice in Germany. After Oppression. Transitional Justice in Latin America and Eastern Europe*. UN iLibrary 2013, s. 298–332.

- Žáková, M.: *Potrestání některých zločinů československé justice*. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Brno 2014 (dostupné online viz <https://is.muni.cz/th/ohvyc/>).

Výběr judikatury

I. Evropský soud pro lidská práva

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 3. 2001 ve věci č. 34044/96, 35532/97, 44801/98 a 37201/97 – Streletz, Kessler a Krenz proti Německu a K.-H. W. proti Německu – publikováno v: Hubálková, E.: *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Rozsudky velkého senátu, výběr*. Svazek II (2001–2006). Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 13–22.
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. června 2011 ve věci č. 2615/10 – Polednová proti České republice

II. Ústavní soud

- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 1/1994 Sb. n. u. US
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 10/2000, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 21/2000 Sb. n. u. US
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003 sp. zn. II. ÚS 674/2001, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 52/2003 Sb. n. u. US
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2009 sp. zn. III. ÚS 1075/09
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2012 sp. zn. III. ÚS 1318/12
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 2. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 15/19
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1886/21
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2022 sp. zn. II. ÚS 982/22

III. Nejvyšší soud

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999 sp. zn. 7 Tz 179/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002 sp. zn. 3 Tdo 730/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2002 sp. zn. 7 Tdo 878/2002

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2004 sp. zn. 6 Tdo 914/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. 3 Tdo 205/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. 15 Tdo 163/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2005 sp. zn. 7 Tdo 54/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2005 sp. zn. 7 Tdo 562/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2005 sp. zn. 5 Tdo 561/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2006 sp. zn. 5 Tdo 915/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 8 Tdo 348/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 6 Tdo 1474/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 6 Tdo 1475/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008 sp. zn. 7 Tdo 549/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2008 sp. zn. 6 Tdo 172/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2010 sp. zn. 3 Tdo 29/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011 sp. zn. 8 Tdo 1119/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012 sp. zn. 5 Tdo 827/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 5 Tdo 886/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2015 sp. zn. 7 Tdo 344/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016 sp. zn. 6 Tdo 720/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2016 sp. zn. 3 Tdo 826/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017 sp. zn. 8 Tdo 1239/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2021 sp. zn. 8 Tdo 1149/2021

Výběr dalších zdrojů

- K možnostem tr. postihu vyhánění zemědělských rodin z půdy v rámci Akce „K“ v období let 1951–1953 jako zločinů proti lidskosti a dalších trestných činů – metodický materiál Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 13. 1. 2003 sp. zn. SL 742/2005, dostupné na extranetu NSZ viz https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Vykls1553k_metod_material_zloc_komu_nismu_akce_K.pdf.
- Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů proti životu a zdraví (sp. zn. SL 68/2005), dostupné na extranetu NSZ viz https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/stories/ALO/metodika/Metodicky_navod_nasil_TC_hmotpr_a_p_roc_cast_srpen_2007ne_tr_zakonik.pdf.
- Stanovisko ALO NSZ ze dne 13. 7. 2005 sp. zn. 1 SL 746/2005 („K postavení příslušníků Pohraniční stráže jako veřejných činitelů“).
- Stanovisko ALO NSZ ze dne 23. 6. 2010 sp. zn. 1 SL 743/2010 („K právní kvalifikaci jednání členů komisí pro úpravu poměrů rodin vesnických boháčů“).
- Stanovisko Nejvyššího státního zástupce k postavení pozůstalého jako poškozeného v trestním řízení, a to i z hlediska možnosti nahlížet do spisu, publikované ve Sbírce výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství pod č. 1/2007.
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. 4. 2009, o svědomí Evropy a totalitě (online dostupné viz <https://www.policie.cz/clanek/usneseni-evropskeho-parlamentu-ze-dne-2-dubna-2009-o-svedomi-evropy-a-totalite.aspx>).
- K právní kvalifikaci jednání členů vysídlovacích komisí při vystěhování tzv. kulaků v rámci Akce K v 50. letech minulého století – k § 116 tr. zákoníku a § 329 tr. zákoníku (anonymizované usnesení nejvyššího státního zástupce vydané podle § 174a tr. řádu ze dne 1. 10. 2013 sp. zn. 1 NZA 8032/2013), dostupné na extranetu NSZ viz <https://extranet.nsz-brn.justice.cz/images/1NZA8032-anonym.pdf>.